

2019/2 • XXVI. évf. 2. szám

Ára: 600 Ft

FOLK MAGAZIN

Menyekező ruhák viseletbemutató

2019. április 7. 16 óra
Vasarhelyi László terem

Fotó: Papp Kornél

Folkpedagógia

Jávorszky Béla Szilárd

a Vujicsics örökség

A TÁNCHÁZTALÁLKOZÓ 2019 PROGRAMJÁBÓL

„MENYEKEZŐ RUHÁK”

VISELETBEMUTATÓ – VASÁRNAP, 16.00, VÁSÁRHELYI LÁSZLÓ TEREM

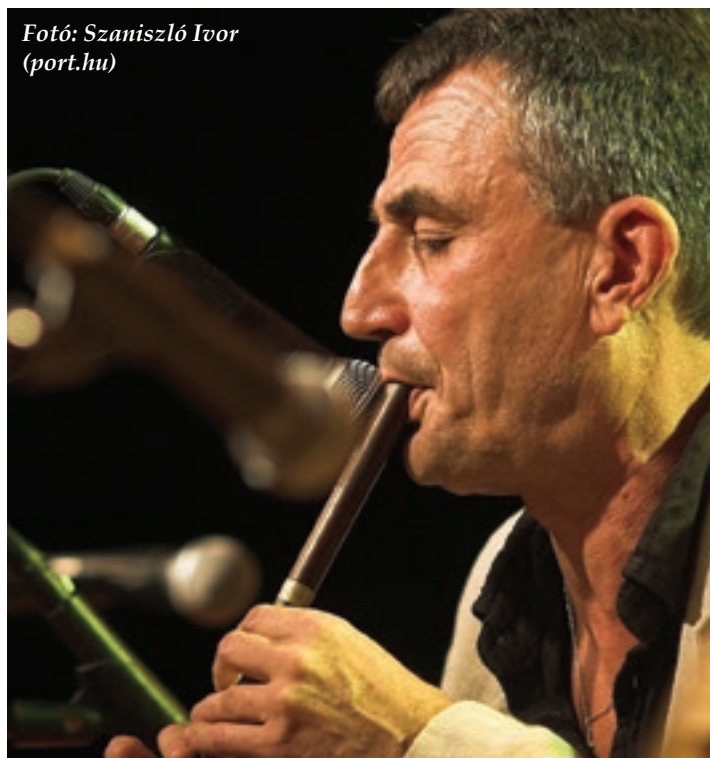
JÁVORSZKY BÉLA SZILÁRD: A VUJICSICS-ÖRÖKSÉG

KÖNYVBEMUTATÓ – SZOMBAT, 15.30, LAJTHA LÁSZLÓ TEREM

DRESCH MIHÁLY ÉS ZENÉSZTÁRSAI

KONCERT – SZOMBAT, 15.50, KODÁLY ZOLTÁN TEREM

Fotó: Szaniszló Ivor
(port.hu)

A TARTALOMBÓL:

5. Cécó Műhely
Mikuska Judit
6. Fehér Anikó Járdányi-kötetéről
Kiss Eszter Veronika
8. „Egy sárközi asszony...”
Bali János
11. Két új százcscsávási lemez
Szánthó Zoltán
12. MAGTÁR
Kacsirek Ottó versei
14. Interjú Salamon Somával
Grozdzits Károly
17. Lakodalom Füzesen
Székelly Melinda
18. Fodor Sándor „Netti”
Könczei Csongor
20. TALLÓZÓ
Móricz Zsigmond: Elvész a nép...
P. VAS JÁNOS ROVATA
22. „Barangoltam...”
Henics Tamás
23. FOTÓGALÉRIA
Henics Tamás képei
27. BUKOVINA, BUKOVINA – XIV.
„Házzól házra járván”
Kóka Rozália
30. NÉPMŰVÉSZETI TÁBOROK
34. A TÖRTÉNELEM ORSZÁGÚTJÁN
Benkő Lajos sztrigyszentgyörgyi
kántor falukrónikájából
KÓKA ROZÁLIA SZOROZATA
37. „Dil-dil duda”
Végh Andor – G. Szabó Zoltán
40. Hagyomány és modernitás
Bumberák Maja
43. ÉTELEK – HAGYOMÁNYOK
A tojás – I. rész
Juhász Katalin
46. Sue Foy angol nyelvű ismertetője

Felütés

Jávorszky Béla Szilárd: A Vujicsics-örökség

Kossuth Kiadó, 2019

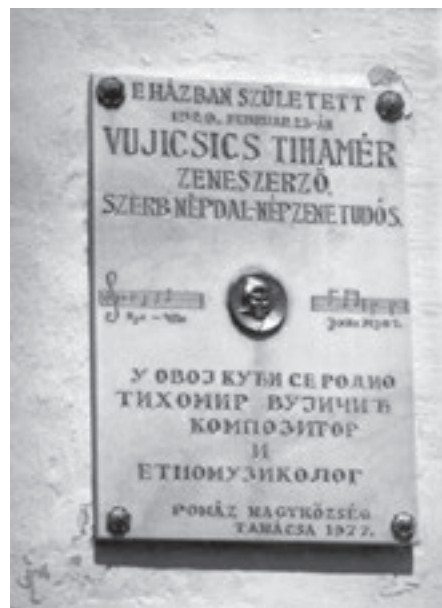
A hetvenes évek derekára nekilendült népzenei revival – élén a Sebő együtessel és a Muzsikással – nemcsak a magyar parasztzene, hanem a magyarországi délszláv zenei hagyományok reneszánszát is meghozta. Ennek legrégebbi és egyben legfontosabb képviselője a Vujicsics együttes.

Bár a zenekarban csak egyetlen tiszta szerb játszik, a többiek rokonságában is vannak szerb, horvát vagy szlovák ősök. Ahogy magukat definiálták: „öszvérek vagyunk, magyar identitással”. Amit Sebők Tiszaalpáron vagy az erdélyi Széken találtak meg, arra ők Pomázon, Budakalászon, Csobánkán és Szentendrén letek rá. Egy idő után ugyanis kiderült, a helyi soknemzetiségű hagyománynak a számukra igazán szép és izgalmas része a délszláv. Csak ekkor tudatosodott bennük, hogy tényleg, ők nem most látnak és hallanak először kólót, azaz kőrtáncot, nekik nem furcsa, ha egy dal szerbül vagy horvátul szólal meg.

Közben többüket hívták a pomázi néptáncegyüttes kísérőzenekarába, hogy lelkes fiatalokként fokozatosan felváltsák az idősebb muzsikusokat. 1974 húsvétjára pedig körvonalazódott az a csapat, amelyet akkor még Pomázi Ifjúsági Nemzetiségi Zenekar-nak hívtak, de amely 1976 októberében felvette támogatójuk és barátjuk, a tragikusan elhunyt zeneszerző és népzene kutató, Vujicsics Tihamér nevét. Akkoriban, ha Pomázon vagy a környéken szerb bált tartottak, arra tutira őket hívták játszani. Ekkor értették meg, hogy mennyire fontos, amit tesznek. Ahogy az öregek elérzékenyülve, mosolygó szemekkel mondogatták, hogy „jól van, na, már egész jók vagytok!”. Közben meg persze finoman terelgették őket.

Idővel megunták, hogy csak a táncosokat kísérjék, így aztán a táncok közötti (átöltözési) szüneteket is egyre veretesebb zenekari számokkal töltötték meg. És ahogy a hatvanas évek hajnalán a fővárosi beatzenekarok éjszakánként a Radio Luxembourgra vetették vigyázó füleiket, és onnan kagylózták le az aktuális popslágereket, úgy a Vujicsics tagjai rendre a belgrádi rádió adásaira tapadtak, hogy képbe kerüljenek, mit is játszanak arrafelé az ünnepektől sztárokat. Hisz tudták, ha azokkal a dallamokkal frissítik a repertoárjukat, nagy baj nem érheti őket.

Az 1977-es televíziós tehetségkutató versenyen, a *Ki mit tud?*-on aztán egy egész or-

Emléktábla a névadó szülőházán
(fotó: Janka László)

szág csodálkozott rájuk (kategóriájukban győztek), a következő év tavaszára pedig kikristályosodott az a felállás – Borbély Mihály (*fűvósok, bráctambura*), Brczán Miroszláv (*csellótambura, bráctambura, ének*), Eredics Gábor (*basszpríntambura, harmonika, ének*), Eredics Kálmán (*bőgő, tarabuka*), Györi Károly (*hegedű, tambura*) és Szendrődi Ferenc (*príntambura, bráctambura, szamica*) –, amely ezt követően az egyetemi és ifjúsági klubok népszerű fellépője lett. És amely idővel és időlegesen kiegészült azzal a többszólamú női kórossal (Greges Marica, Gyenis Katalin, Radics Ljuba, Sebestyén Márta), melynek színgazdag éneke a bemutatkozó albumon is hallható.

A Vujicsics együttes persze nemcsak idehaza, hanem a határokon túl is rendszeresen népszerűsítette a hazánkban élő délszláv nemzetiségek változatos és gazdag népzenei hagyományait. Ezek közül kiemelkednek az ausztráliai, angliai, franciaországi turnék, valamint a több mint háromszáz fellépési alkalmat jelentő kétszeri kuvaiti meghívás. Az elmúlt évtizedekben több koncertfilm készült róluk, számos játékfilmben és színházi darabban szerepeltek. Egyedül talán az meglepő, hogy sok évtizedes pályafutásuk alatt olyan kevés hanghordozót jelentettek meg.

Visszatekintve persze már az is nehezen érthető, hogy a *Ki mit tud?*-on diadalmas-kodó Vujicsics együttes miért csak sok év-

nyi siker és országjáró turné után jutott el odáig, hogy 1981-re végre a boltokba kerüljön a bemutatkozó albuma. De talán épp ez a hosszas érlelési folyamat eredményezte, hogy az egyszerűen *Délszláv népzene* címet viselő LP olyannyira jól szerkesztett, igényesen felvett és szépen kivitelezett anyag lett (meg is kapták érte *Az év hanglemeze* díjat). Aztán újabb hét esztendőnek kellett eltelnie a zenekar kivételes virtuozitását amúgy remekül dokumentáló második album (*Szerb és horvát népzene*, 1988.) megjelenéséig, amelyet kilenc évvel (!) később követett az újabb veretes opus (*Samo sviraj*, 1997.). Azóta pedig mindössze egyetlen, friss stúdiófelvételeket tartalmazó nagylemez (*Podravina*, 2001.) gördült ki a Vujicsics-műhelyből. De miként Eredics Gábor ezt a mából kommentálta: „negyvenöt éve játszunk közel azonos felállásban, az adottságainkat és lehetőségeinket elfogadtuk. Nem erőszakolunk ki egymásból semmit. Nem tudom, hogy lustábbak vagyunk-e, mint a többi együttes, de biztos, hogy tovább érleljük az anyagokat. Ami kikívánkozik, kiadjuk. De nem akarunk sorozatgyártásra állni.”.

A Vujicsics együttes bő negyed századon át játszott változatlan felállásban, mígnem 2004-ben – amolyan vérfrissítésként – Eredics Kálmán legnagyobb fia, Eredics Áron (*prímtambura*, *basszprímtambura*, *csellótambura*, *tarabuka*, *tapan*, *ének*) csatlakozott hozzájuk. Győri Károly két évvel későbbi halálát követően pedig a hegedűs Vizeli Balázs lett előbb állandó vendég, majd 2013-tól hivatalosan is zenekari tag. Azóta így heten alkotják a Vujicsics együttest, amely a mai napig aktívan koncertezik, mi több, számos különleges – Sebő Ferencsel vagy Szörényi Leventével (és később Tolcsy Lászlóval) közös – projektet is futtat.

Eközben évtizedek óta zajlik náluk a hagyomány átadása-átvétele, hisz az 1995-ben startoló Söndörgő együttes – melyben Eredics Áron mellett további három Eredics-fiú, Dávid (*fívósok*, *basszprímtambura*), Benjámín (*brácsatambura*, *trombita*) és Salamon (*furulya*, *basszprímtambura*, *harmonika*), illetve az ebből a szempontból kakukktojásnak számító Buzás Attila (*bögő*, *csellótambura*, *tapan*) muzsikál – nemcsak hogy lassan átveszi a stafétabotot az apák generációjától, de újabb és újabb színekkel gazdagítja az amúgy is kellően színgazdag délszláv zenei hagyományokat. Ráadásul a fiatalok az utóbbi évtizedben minimum ugyanazt a nemzetközi pályát futották be, mint tették azt a nyolcvanas-kilencvenes években az akkori fiatalok. Sőt! És voltaképpen így, ezen a magától értetődő folyamaton keresztül válik ez a generációról generációra öröklődő hagyomány maivá, elevenné és átélhetővé.

Táncház – Népzene

HUNGARIAN DANCE HOUSE – FOLK MUSIC

Táncház – Népzene 2019

Szerkesztette: Árendás Péter • Hagyományok Háza

1. Hiripi muzsika (Szatmár)
A Banda: Samu Zoltán, Hegedűs Gergely – hegedű, Könczei Bálint – brácsa
Zimber Ferenc – cimbalom, Pandák Viktor – nagybögő

2. Hajdúsági lakodalmas dalok
Tóth Lilla – ének

3. Katonadalok Tiszaalpárról (Dél-Alföld)
Nyenyere Egylet: Zombori Györgyi – ének, Bede Ádám – klarinét, Tóth Antal – tekerő

4. Moholi dallamok (Vajdaság)
Bácsa Flóra – ének

5. Čarlama és kukunješče (Szerbia)
BalkanFolk zenekar: Fucin Dragan, Gersy Lili – prímtambura,
Horváth Bálint – tamburakontra, Bálint László Domonkos – nagybögő

6. „Ablakomba besütött a holdvilág...” (Szék, Mezőség)
Milus Fruzsina – ének

7. A széki katonáké (Szék, Mezőség)
Ritka zenekar: Teszár Borbála – hegedű,
Blumenschein Alinka – kontra, Szilágyi Boglárka – cselló

8. „Madárka, madárka...” (Gerlén, Moldva)
Bucsi Szabó Kinga – ének

9. Bukovinai muzsika
Dobroda zenekar: ifj. Gelencsér János – hegedű, Deák-Volom Dávid – klarinét,
Gelencsér János – kontra, Szabó István – nagybögő

10. Lénuca (Frumósza és Magyarfalu, Moldva)
Korinda zenekar: Nádasdy Fanni, Várai Áron – ének,
Bozóki Tamás, Jávorszky Zoltán – furulya, Csenki Zalán – koboz

11. „Rózsám, édes rózsám...” (Klészse, Moldva)
Vaskó Dorottya Anna – ének

12. Mérai muzsika Balabán Imre 1912-es gyűjtéséből (Kalotaszeg)
Király Miklós – hegedű, Brassai Ábel – kontra, Pandák Viktor – nagybögő

13. Csurgói dallamok Vass Sándor repertoárjából (Somogy)
Dudás Klára – citera

14. Visai táncdallamok (Mezőség)
Sőregi Anna – ének, Horváth Balázs – hegedű I-II.,
Bálint László Domonkos, Brassai Ábel – kontra, Sulák Gergely – nagybögő

15. Mária énekek (Bercel, Nógrád)
Harasztli ikrek: Julcsi és Marcsi – ének

16. Korcsos és cigánycsárdás (Vajola)
Vizeli Bálint – hegedű, Vizeli Máté – kontra,
Egervári Mátyás – cimbalom, Tímár Márton – nagybögő

CÉCÓ MŰHELY

Kell egy műhely! Egy csapat, amelyik azzal foglalkozik, ami leginkább az övé: a helyi táncanyag gyűjtésével és az ehhez kapcsolódó tánczene kutatásával, azzal, amiről talán a népművészet iránt érdeklődő vajdasági magyar fiatalok keveset tudnak.

Ez volt a vezérfonala jó néhány baráti beszélgetésnek, amelyek végül a *Cécó műhely* megalakításának gondolatához vezettek. A csoport alapítója, kezdeményezője Resócki Rolland, tagjai pedig olyan középiskolás, egyetemista, illetve dolgozó fiatalok, akik több éve vesznek részt valamelyik vajdasági néptáncgyűttes munkájában vagy aktív zenészként részesei a mozgalomnak. A Vajdasági Magyar Folklórközpont felkarolta és befogadta ezt a kezdeményezést, teret és szellemi forrást biztosítva a csapatnak.

A Cécó műhely elsődleges célja a vajdasági néptánc és tánczene kutatása, népszerűsítése és széleskörű megismertetése. Tagjai fontosnak tartják, hogy együttműködjenek olyan anyaországi szakintézményekkel, mint például a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszéke (ahol az országban egyedül működik táncutató szakirány), vagy a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézete, és olyan néprajzi előadásokat, konferenciákat, továbbképzéseket szervezzenek közreműködésükkel, amelyek közelebb hozzák a kutatás módszertanát az itt élő néptáncosokhoz, néptáncpedagógusokhoz, népzene-szekhez.

A kezdeményezés célkitűzései között szerepel továbbá, hogy a tánc korábbi funkciójához hasonlóan szórakozást és közösségi élményt nyújtson, ne csak színpadra állított koreográfiákban legyen szerepe. Erre utal a műhely számára választott név is, cécónak ugyanis a spontán kialakult zenés, táncos összefogásokat nevezték a Tisza mentén.

A Cécó műhely és a Vajdasági Magyar Folklórközpont első közös munkája a központ könyvtárának rendszerezése és katalógizálása volt. A két hétvégés munka során elektronikus adatbázisba kerültek az intézményben összegyűjtött szakkönyvek, valamint több mint 1100 kötet. Ez a gyűjtemény elérhető lesz a Vajdasági Magyar Folklórközpont honlapján, így a helyi kutatók és érdeklődők sokkal gyorsabban és egyszerűbben kereshetnek és kaphatnak kézhez olyan köteteket, amelyek munkájukat segítik.

Néptáncutatók mindenkinek címmel szervezte meg az egyesület első szakmai fórumát, amelynek a Vajdasági Magyar Folklórközpont adott otthont. Ez év februárjában került megrendezésre Szabadkán a néptáncutatók módszertanával és a felgyűjtött anyagok archiválásával foglalkozó előadás. A Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Zenetudo-

mányi Intézetének tudományos munkatársai, dr. Varga Sándor és Kukár Barnabás Manó (*képünkön*) tartottak előadást a műhely tagjainak és a téma iránt érdeklődőknek.

„Gyermekkorom óta életem szerves része a néptánc, azonban néptáncos gyűjtőmunkát nem végeztem, noha mindig is érdekelt. Dr. Varga Sándor jól összefoglalta a táncfolklorisztikai kutatások módszertanának legfontosabb alappilléreit, mindemellett olyan gyakorlati tanácsokkal látott el bennünket, amelyeket a terepmunka során hasznosíthatunk. A technikai tudnivalókról Kukár Barnabás Manó mesélt: adatolásról, archiválásról és internetes adatbázisokról is szó volt. A nap folyamán jó volt látni az érdeklődőket, és remélhetőleg mindez segít a Vajdaság még feltérképezetlen táncgyományának megismerésében” – foglalta össze gondolatait Csuvik Oszkár az előadásokkal kapcsolatban.

Bosznai Sára szintén gyermekkorától táncol, idén érettségizik, és továbbtanulási tervei között szerepel a szegedi Néprajz és Kulturális Antropológia szak. A Cécó műhely alapítóját, Resócki Rollandot (Röskét) régebb óta ismeri, de a csoportosulásról csak január elején hallott először.

„Mindenképpen csatlakozni szerettem volna, mert nagyon megtetszett a műhely profilja, egyetérték a célkitűzéseivel és alapgondolatával. Kíváncsian vártam ezt az előadást, jó lehetőségnek tartottam, hogy megismerkedjek a gyűjtés alapvető módszereivel, mivel szeretnék majd ezzel a témával komolyabban is foglalkozni. Engem főleg a

délelőtti előadás fogott meg. Dr. Varga Sándor sok érdekes személyes példát hozott nekünk, amelyeken keresztül bemutatta, milyen hibákat lehet gyűjtés közben ejteni, elmondta, hogyan is lehet ezeket kiküszöbölni, pontosabban és körültekintőbben dolgozni” – mondta Sára.

Dr. Felföldi László nem előadóként érkezett Szabadkára, mégis sok értékes gondolattal gazdagította a jelenlevőket: „A mai rendezvény újszerűsége nem egyszerűen az újabb gyűjtésben, hanem az eddigi adatok kulturális örökségvédelmi szempontból való számbavételére, bővítésére és »láthatóvá tételére« irányuló törekvésben van. A cél a hagyományokat mint saját kulturális örökségüket továbbéltetni kész helyi közösségek, szervezetek, csoportok létrejöttének katalizátorként való segítése. Ez abból a fölismerésből fakad, hogy a nemzeti vagy regionális szintű örökségvédelem igazi részesévé mindenki csak a saját helyi hagyományának alapos ismerete révén tud válni. Ez az »összekötő kommunikációs kapocs«, amihez a kalotaszegi, a mezőszegi, a rábaközi és más vidékek táncainak ismerete társul, s saját vidékünk nemzetiségi táncgyományainak ismerete tesz teljessé.”

A Cécó műhely mindenki számára nyitott, aki szeretné mélyrehatóbban megismerni saját hagyományait. A csoportosulás kezdeményezője és megalapítója egy olyan mozgalomnak, amelynek tagjai a saját hagyományait tartják a legfontosabbnak Vajdaságban.

Mikuska Judit

„VETÉSE NEM FOG ELSZÁRADNI...”

– A Járdányi-életmű jelentősége a népzene kutatás szemszögéből –

Hol kezdődik a zeneszerző és hol a népzene kutató? Hogyan integrálja mindezt a zenepedagógus? Járdányi Pál életműve számos ponton egyesíti a zene különböző területeiről szerzett tudást, és mindezt a magyar zenei élet szolgálatába állítja. Fehér Anikó „Kis Kideből nekem el kell menni...” – Járdányi Pál, a népzene kutató” című hiánypótló kötete feltárja az életmű belső összefüggéseit, miközben a kor művelődéstörténeti eseményeibe is beavatja az olvasót. [Fehér Anikó: „Kis Kideből nekem el kell menni...” – Járdányi Pál, a népzene kutató. Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet, 2018. Fundamenta profunda / 9. Megrendelhető a xantusz.hu weboldalon.]

Járdányi Pál nevét meglehetősen ritkán halljuk hivatkozásként a népzene kutatásban, noha rendszerező elve, a Járdányi-rend a mai napig alapját képezi a népzene tudománynak, erre épül a Dobszay László és Szendrei Janka által felállított típusrend. Hatása ennél is sokkal nagyobb volt a magyar zenei életre, a zenepedagógiára és a népzene kutatásra, nagysága pedig éppen abban állt, hogy a zene különböző területein szerzett tudását, tapasztalatait komplexen tudta alkalmazni bármely helyzetben. Hegedűművészként, zenepedagógusként, elméleti szakemberként, zeneszerzőként, szakíróként, népzene kutatóként egyszerre volt mindegyik terület szakembere, munkássága egyik oldalát a másikban is hasznosította. Részt vett például a Sándor Frigyes és Szervánszky Endre-féle *Hegedűiskola* elkészítésében, pedagógiai célra komponált műveiben a népzene és az elméleti tudás is visszaköszön, így válhatott ez a hegedűiskola a magyar oktatási modell egyik fontos alappillérvé. Mindezt, az egységre és teljességre törekvést tanárától, a ciszterci szerzetes Rajeczky Benjáminától is korán láthatta, aki szintén több zenei terület elismert szakembereként, éppen széles látókörével tudott látni zenetörténeti összefüggéseket.

Mindezt a teljességre törekvést kevesen tudják Járdányi Pálról, ezért is olyan hiánypótló Fehér Anikó kötete, a „Kis Kideből nekem el kell menni...” – Járdányi Pál, a népzene kutató című kiadvány, amely Járdányi életét, munkásságát összefüggéseiben tárgyalja, nép-

zene kutatói életművét számos ponton csatolja a pálya egyéb állomásaihoz. Fehér Anikó azonban ennél is tovább megy: nemcsak az életműben helyezi el a népzenei kutatásokat és ezek folyamányait, hanem a kor művelődéstörténetében is árnyalva látjuk az eseményeket. Hosszasan olvashatunk a belső szakmai viták politikai demagógiává süllyesztéséről, az ötvenes évek világnézeti hozzáállásának pusztító hatásairól, az ellenszélben tudományos munkát végző kutatók erőfeszítéseiről, sikereiket és kudarcaikat is ennek fényében tudjuk értékelni. A sorokat olvasva más lesz a véleményünk a népzene kutatás aranykorának számító kodályi évtizedekről, és az elért eredményeket is talán sokkal jobban becsüljük majd.

Számos, talán kevésbé ismert művelődéstörténeti eseményre hívja fel a figyelmet a kötet. Észak-Erdély visszacsatolása nemcsak történelmi szempontból volt jelentős, de a néprajzi kutatások szemszögéből nézve is óriási lehetőségeket jelentett. Bartók és Kodály nyomdokain haladva ugyanis újra indulhattak azok a kutatások, amelyeknek az I. világháború és az azt követő trianoni döntés hirtelen és éppen a felfutási időszakban vetett véget, sajnos számos település akkor még élő anyagát végleg eltüntetve. A XX. század elején ugyanis még élő volt az a paraszti kultúra, amelyet 1940-ben már sok helyen alapvetően felváltott egy teljesen más berendezkedésű társadalmi modell, s ez természetesen a hagyományos életmóddal járó népi kultúrára is jelentősen kihatott. Ennek ellenére 1940-ben sok olyan anyag került elő, amely később már nehezebben lett volna előhívható, így ez a pár év is felbecsülhetetlen értékű nyereség volt a néprajztudománynak, ezen belül pedig a népzene kutatásnak. Ugyan számos gyűjtés elveszett – például Keszi-Kovács László Borsa-völgyi és mezőszéki táncfilmjei Budapest ostromakor megsemmisültek –, mégis olyan adatok maradtak az utókorra, mint például Járdányi Pál kidei gyűjtése vagy Dincsér Oszkár csíki hangszeres kutatásai.

Egyik fontos állomása volt ennek a korszaknak az Erdélyi Tudományos Intézet felállítása, amelyet Teleki Pál miniszterelnök személyes irányítása mellett hoztak létre elsősorban erdélyi származású kutatókkal. Az Erdélyi Tudományos Intézet kiemelt állami támogatást kapott, s mintegy húsz néprajzos dolgozott a nagy gondossággal kiválasztott Borsa-völgyi kutatásokon. A Kolozsvár melletti Borsa-völgy vizsgálatát elsősorban az indokolta, hogy a honfoglalás óta lakott volt, később elzárta a szórványban, tehát nagy eséllyel volt várható az archaikus anyag. Mindezt ugyan Járdányinak a Borsa-völgyi Kide településen végzett népzenei kutatásai teljes mértékben cáfolták, mégis, a teljességre törekvő, a néprajz minden területére koncentrálni – az egyházi zenétől kezdve a gazdálkodási, közlekedési és teherhordási szokásokon át a néphiedelmekig kiterjedő – nagyszabású projekt fontos adatokat hozott napvilágra. Arról nem beszélve, hogy az a fajta megközelítés, amely a Borsa-völgyi kutatásokat meghatározta, a teljesség igénye, minden szempont figyelembe vétele a mai napig példaértékű, és Járdányi későbbi munkásságára is jellemző. „Ha van valami népdal-anyag, az mind importált” – írja némi csalódottsággal Járdányi. Ennek ellenére tetemes mennyiségű anyagot, variánsokkal együtt 963 dallamot rögzített. Fonográf nem volt vele, így helyszíni lejegyzéssel dolgozott, s a 963-ból 98-at

Járdányi Pál
(forrás: bmc.hu)

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

Művészeti vezetői feladatok ellátására

A Palóc Néptáncgyűttest működtető Szécsényi Népművészeti Egyesület elnöksége művészeti vezetői pályázatot hirdet.

Keressük azt a fiatal, ambiciózus férfitáncost, aki rendelkezik:

- a Magyar Táncművészeti Főiskola táncos-próbavevőtő végzettségével (vagy folyamatban van annak megszerzése);
- táncanyagok színpadra szerkesztési gyakorlatával;
- művészeti vezetői vagy művészeti asszisztensi, esetleg próbavezetői gyakorlattal.

A pályázat elbírálásánál előnyt élvez az a pályázó, aki:

- néptánc szakirányú táncpedagógus diplomával rendelkezik;

- szakmai díjat (díjakat) tudhat magáénak;
- oktatópárral együtt vállalja a feladatellátást.

A keresett szakember legfontosabb feladatai:

- az együttes tánckarának tánctechnikai és erőnléti fejlesztése;
- táncanyagok tanítása és színpadra szerkesztése;
- folklórműsorok összeállítása;
- fellépések, fesztiválok és turnék szakmai tervezése és irányítása;
- kapcsolattartás zenészekkel, vendégoktatókkal, pályázatiírókkal, együttműködő szervezetekkel;
- utánpótlásképzés szakmai vezetése, irányítása.

A pályázatokat „Palócos vezető” jeligével, az alábbi tartalommal kérjük eljuttatni a palocneptanc@gmail.com elektronikus levélcímre **2019. május 31-ig**:

- önéletrajz;
- végzettséget igazoló okirat(ok) másolata;
- szakmai díj(ak) másolata;
- kétéves művészeti vezetői munkaterv, amely tartalmazza a pályázó tiszteletdíj- és egyéb költségterítési igényeit.

A pályázatok beérkezését követően, 2019. június 30-ig kiválasztásra kerülnek azok a szakemberek, akiket az elnökég próbafoglalkozás megtartására hív az együtteshez. Közülük kerül kiválasztásra a művészeti vezető. A művészeti vezetői feladat ellátásának tervezett kezdődátuma: 2020. január 1.

A Nógrád megyei Szécsény városában működő, 20 éves múlttal rendelkező, több mint 40 fős, vegyes korosztályú táncgyűttes a Martin György Néptáncszövetség tagja. Fennállása alatt több ízben „Jól minősült” címet, valamint hazai és külföldi fesztiválokon szakmai díjakat szerzett. Utánpótlását 3 korcsoportban mintegy 60 gyermektáncos alkotja. A szakmai munkát gyakorlott pályázatiírói háttér, nagy repertoár, állandó zenekar, megfelelő ruhatár és próbahelyiség támogatja. Fennállása során mások mellett olyan neves oktatók alkotnak az együttesben, mint: Hájás Tibor, Kis István és Kis-Demeter Erika, Lovas Bálint és Tiszai Zsuzsanna, Maródi Attila és Kiss Anita, Taba Csaba és Fejér Erika. A csoport hetente kétszer, szerdán és pénteken este tartja próbáit.

közölt az erről a gyűjtéséről készített *A kidei magyarság világi zenéje* című doktori disszertációjában. A népdalokat – bár még jóval a Járdányi-rend kialakulása előtt járunk – már zeneileg rendszerezve adta közre, lényegében megelőlegezve a későbbi rendszerezés alapvetéseit.

A kötetet tovább olvasva világosan kirajzolódik az a gondolkodásmód, ahogyan Járdányi Pál eljut az úgynevezett Járdányi-rendig, saját rendszerező elvéig, követhető, hogyan alkotja meg a típuselvet, majd pontosan láthatja az olvasó, hogy a kutatások alakulása hogyan hívta életre másfél évtizeddel később a Dobszay–Szendrei-féle típusrendet. Megismerhetjük a korai, hatvanas évekbeli számítógépes dallamanalízist, amelyben szintén korát megelőzve ért el eredményeket Járdányi Pál, aki egy amerikai úton tervezte módszerét tovább fejleszteni, ez azonban halála miatt meghiúsult.

Fehér Anikó könyvének legfontosabb fejezetét azok a népdalok alkotják, amelyeket a hagyatékból közöl, és amelyek számos érdekes variánst, versszakot tárnak még a népdalok avatott ismerői elé is. A Szeghalmon, Kideben, Homoródszentpálon, Turán és Tömörkényben rögzített népdalokat falvak szerinti csoportosításban találjuk Járdányi monografikus gyűjtési és csoportosítási elvét követve. Külön érdekesség, hogy Járdányi megjegyzéseit is olvashatjuk, természetesen az adatközlők nevével és életkorával, falvak szerinti táblázatban, a kadenciákat, a szótagszámot és az ambitust is jelölve.

„Járdányi Pál korai halála akkora űrt hagy hátra, amelyet a magyar zeneélet még sokáig érezni fog. [...] Vetése nem fog elszáradni. Erejének teljében hagyott itt bennünket. Talán gondban amiatt, hogy annyi mindent nem fejezhetett be. De nyugodtan abban a tudatban, hogy ameddig dolgozhatott, egész odaadással és teljes sikerrel tette” – búcsúztatta megrendülten Kodály Zoltán 1966-ban a fiatalon elhunyt Járdányi Pált.

Fehér Anikó könyve éppen azt érzékelteti, hogy ez a vetés mennyire nem száradt el és mennyire sokrétűen él tovább a modern népzene tudományban, az abból táplálkozó táncművészeti gondolkodásban és a népzene épülő magyar kodályi zenepedagógiai koncepcióban.

Kiss Eszter Veronika

„Egy sárközi asszony szépbe szőtt hite”

Fodorné László Mária kiállítása elé

„Kedves Testvéreim! Kegyelem néktek és békeség Istentől, a mi Atyánktól!” Minden sárközi templomban minden vasárnap ez hangzott el. Itt is, most is a hit, remény, szeretet, egy sárközi asszony szépbe szőtt hite elevenedik meg előttünk. Mert a nemzeti műveltség legmélyebb gyökerét, egységének lehetőségét, a magyar nemzet identitásának s nemzetként való megmaradásának zálogát a paraszti hagyományban, a népi kultúrában látjuk. Bár a halottainknak soha, senki előre nincs szüksége többé, mégis mindenkinél makacsabban hívunk minket. Ez a meghívás azonban túl gyászon, részvéten egyenest a szeretet mélységeibe kalauzol minket, mivel itt és csak egyedül itt részeshetünk mindenükből kiforgatott, kifosztott meghívóink romolhatatlan kincseiből, királyi adományából, amely nem egyéb, mint a velük valaha megélt szeretetközösség.

*

A szeretet és közösség ilyen mélységeiben él és alkot Fodorné László Mária. Ilyen lelkületű szeretetközösséget teremtett a családjában, a munkatársaival, a barátaival. Kedvességgel, figyelmességgel, jóakarattal, segítőkészséggel, mélyes derűvel vesz körül mindenkit. Mái hatóan kedves emlék, életünk legszebb éve az, amikor együtt dolgozhattunk vele Sárköz világörökségi törekvéseiért. Szülőfalunk, Decs kulturális életének meghatározó személyisége. Neki köszönhetjük a tájház, a kézműves ház, a mintatár létrejöttét, megmaradását. Ezekben a decsi, sárközi szeretetközösségekben élte meg, lelte meg élete vezérfonalát, amely így foglalható össze.

Népi kultúránk nemzeti kultúránk szerves része, nem pedig érdekes hajtása. Nem rozmaringfa, nem tulipánfa, hanem az idő mögül megszólaló erdő. Valamikori örömök, átkok, panaszok, szerelmek, fölbuzdulások bújtató rengetege. A történelmünkben máig hiányzó történelem. Dolgunk tehát: élni az idő közepében, élni egy nép szellemiségének közepében, ahonnan ugyanúgy meghallani a regőlők botjának duhogását, mint ma a föld alatt futó vonatokét. Megtalálni a nagy, ősi áramlatokat és a harmadik évezred felé igazítani őket.

A Duna mente népeinek életében az ártéri gazdálkodás sokszínű haszonvétele a leggazdagabb, legszínesebb kultúrát a Sárköz vidékén teremtette. Az egész világ számára példát jelenthet az ártéri gazdálkodás természetközeli egysége – a Duna „nílusi” szerepe –, amelyben maga az árvíz volt az, ami pusztítás helyett gazdagsággal jutalmazta egykor bölcs népét. Az e gazdagság nyomán kialakult népi kultúra nemzeti kultúránk meghatározó része.

Több mint fél évszázaddal ezelőtt történt, hogy a tíz év körüli kislányt, László Marikát a szomszéd Katica néni beültette a szövőszékébe. Ezzel meg is pecsételte a sorsát, mert azóta is ott ül a szövőszékben, csak nagyon ritkán, akkor is csak rövid időre száll ki belőle. Mert a kedves Katica néni szeretettel és türelemmel tanította meg a szövés alapjaira. És Marika ámulattal, csodálattal figyelte a fonalak harmonikus rendszerét, amelyből egyszer csak kialakult a szöttes. Egy életre elvarázsolta a kislányt a gyönyörű végeredmény.

Elhangzott Fodorné László Mária „Sárköz, a szépség kertje” című kiállításának megnyitóján (Pesti Vigadó, 2019. február 9.). A kiállítás húsvétig megtekinthető a Pesti Vigadó VI. emeletén található Vigadó Galériában.

Fotó: Landgráf Katalin

A Malonyay-könyv [*Malonyay Dezső: A magyar nép művészete – a szerk.*] megjelenése után a szöttesnek nagy divatja támadt, egész háziipar épült rá a Sárközben.

Annyira elvarázsolta a kislányt a szöttesek szépsége, hogy élete első és egyetlen munkahelye is a Decsi Háziipari és Népművészeti Szövetkezet lett. Itt találkozott azokkal a hiteles mesterekkel, akik mindent tudtak a sárközi szöttesről. Ez a közösség volt a Sárköz több ezer leánya és asszonya által évszázadokon át őrzött hagyomány megismételhetetlen és rendkívül gazdag tárháza. A munkájuk iránti szeretet, tisztelet és alázat példaértékű volt számára. Közülük is a legnagyobb mestere Szélesné Rengecz Bözsike néni volt. Tőle tanulta a legtöbbet. Kivételesen gyönyörű munkái voltak. Még az egyedülálló sárközi kétoldalas szövés mindenkor féltve őrzött titkát is átadta neki. Évtizedeken át folyamatosan részt vett országos pályázatokon, szakmai versenyeken, kiállításokon olyan alkotásokkal, amelyek a hagyományokban gyökereznek, ugyanakkor megfelelnek a mai hétköznapi használatnak is.

Mint portréfilmjében vallja: „Mindent megteszek azért, hogy a sárközi szöttes-kultúra életben maradjon. Minden nap és minden pillanatban azon vagyok, hogy ez a gyönyörűséges ősi mesterség fennmaradjon és tovább éljen.”. Hosszú évtizedek óta rója fáradhatatlanul a kilométereket, hogy falutól faluig, szekrénytől szekrényig, lélektől lélekig gyűjtse, mentse, megőrizze és továbbadja Sárköz kincseit. Megtörtént, hogy még a napos csibék alól is elkérlete Éva nénitől a kopott, de gyönyörű mintájú abroszdarabot. A szövés olyan számára, mint a jó zene: gyógyír öröme, bánatra. Ha belül a szövőszékbe, megszűnik körülötte a világ.

A múlt romolhatatlan örökségét, népi kultúránk pótolhatatlan értékeit csak akkor őrizhetjük hűséggel, ha nagyszüleinknek a hajlékot ösztönösen otthonná szépítő örökségét átmentjük mai mindennapjainkba.

Nem csak eszközöket, tárgyakat. Ily módon valami mélyen emberit is megőrizhetünk a tegnapiakból. Ekképpen teremthetünk a hagyományból jövőt. Mert ezek a szöttesek azt a világot mutatják, ami valaha minden egyes házban megjelent a Sárközben. Mert a népművészetnek a mindennapokat és az ünnepeket kellett megszépítenie. Ezért olyan tárgyakat készítettek elsősorban öregjeink, amiket használtak, ami az asztalra került, ami az ágyra került, ami a párnára került.

De azzal, hogy most megemlékezünk a legszebbekről, a nagy népművészekről, a példamutatókról – és főként arról, aki még most is műveli ezt – azért marad nekünk egy életre szólóan nagy feladatunk. Ez nem egy elmúlt kornak a hozadéka, ami elmúltával egyben el is viszi magával. Nekünk mindent át kell mentenünk a mai mindennapjainkba. Meg kell kapaszkodni benne. Meg kell kapaszkodni benne, mert a népművészet nem pusztán vasárnap délutáni szórakozás. Az nem csak kiállításra való, nem csak hangversenyterembe való, főként nem televíziós show-műsorba való. A népművészetnek vissza kell térnie a természetközeli mindennapi életbe, mert minden szépsége onnan vétetett.

A népművészetet, a néphagyományt ápolnunk kell, szokásunk mondani. Nem ápolni kell, hanem meg kell tanulni, hogy majd szépségével, lélekgyógyító harmóniájával ápoljon minket. A népművészeti hagyománnyal hétköznapi használati tárgyainkat megszépítve, a szeretet és a teremtés örömeivel kell szolgálnunk az életet. Ez személyes és közösségi boldogságunk záloga. Csak önmagát és hasznát kereső, elmagányosodott emberekből álló társadalmunk ezzel és ehhez hasonló, szépet teremtő alkotással győzheti le a betegítő önszeretetét. A századok alatt kiformalódott néphagyomány ápolhat minket is. A szép a szeretet kifejezése. A széppel közöljük a szeretetet. A szeretetet, a szépet a művészet nélkül nem tudjuk közölni, ezért van a vers, a dal, a tánc, a szövés, a hímzés, a faragás – minden. A jeles sárközi hagyományörzőtől, a szép emlékű néhai Kati Éva nénitől idéznék: „Aki egyszó bejut a szépség kertjébe, az versöt is ámodhat, mög írhat, mög éneköt is mondhat, mög szűhet, mög hímözhet, mer mindön szépség egy tüvön van. Aki ott van, az szakajthat a szűvésihöz tüssökrúzsát, hímzésihöz bíborvégöt, szakajthat versöt, nótát.”

Fodorné László Mária nemcsak bejutott a szépség kertjébe – de mára már kertésze is annak! Katica nénije példáján évtizedek óta több száz lányt és asszonyt ültetett be ő is a szövéskébe és avatta be őket a sárközi szöttek titkaiba. Ehhez egy egész termet töltött meg gyönyörű, évszázados, restaurált szövészekkel, amelyeken ma is szönek tanítványai. Nem írt pályázatokat, nem kapott ehhez senkitől egyetlen fillért sem. De adott a Teremtő egy életre szóló igaz társat mellé: Fodor János ezermestert, aki utánozhatatlan lelkesedéssel, szorgalommal, precizitással és örök derűvel végez minden munkát. Még szöni is megtanult feleségétől!

Ötven éve még majd' minden sárközi házban szöttek. Mára már elnémultak e szépteremtő kalákák. Ma már Sárköz egyedüli szépteremtő szövőasszonya Fodorné László Mária. Szépség és szeretetközösség sugárzik alkotásaiból, ez az ő adománya: hagyomány a jövődönék.

Mert eszmélése óta szeretne egy ezredévek óta jelenlévő, szemünk elől elvarázsolt szellemi világot kézzelfoghatóvá, bemutathatóvá tenni. Az ősi jelek, Sárköz népművészetének művelése valójában szent szolgálata annak, hogy holtak és élők, látható és láthatatlan, ismeretlen és ismert között a fonalai varázslatos harmóniájával összekösse mindazt, amit mindenképpen össze kell kötni, mert egy szellemében szétszakított világban nem lehet élni. Mert csak a szépség válthatja meg a világot, s ezt így kell érteni. A művészet nyelve, a művészet gyakorlása, a művészet az, amely megment minket az alvilág rémeitől. Orfeusz is muzsikált, hogy legyőzze a halált, hogy legyőzze mindazt a békétlenséget és indulatot, ami csak a művészet teremtőerejével győzhető le. Zenéjével lecsillapította a vadállatokat,

táncra indította a sziklákat, megállította a folyókat. Vejnemőjnen hárfája ámulatba ejtette az erdő vadjait, madarait és gyöngyszemmé változtatta a könnycseppet. A mítosz csodás hatást tulajdonít a művészetnek. A művészet ugyanis tényleg „varázslat”, mert átalakít. A könnycseppet gyöngyszemmé persze nem. Az embert emberebb emberré azonban igen. A művészetnek az a lényege, hogy kimond valamit, amit másképpen nem lehet megfogalmazni és kimondani. Egy titokzatos hasonló keresése annak, amiért talán megszülettünk. A művészet, a szép, ami egy kis darabkája, égi mása annak, ami földöntúli, ami isteni; annak kell megváltania a világot...

Hit, remény, szeretet, egy sárközi asszony szépbe szőtt hite eleve-nedik meg itt, most előttünk. E szöttekéből árad a ragaszkodás, az együvé tartozás bizonyossága, a közös múlt, az egy gyökér, az azonos sors, de legfőképpen az összetartozás feladata a néppel, amely ilyen módon ötvöződik nemzetté és e fonalak varázslatos összefonódásain át változik egyetemesen magyar és emberi értéké. Ez a szépbe szőtt hit minden magyar számára üzeni: vigyázzunk egymásra, tegnapjainkra, múltó történelmünk hétköznapijaira, hogy megmaradhassunk a jövődönék az Úrnak harmadik évezredéhez érkezvén...

Isten áldását kérjük a hetvenéves Fodorné László Mária életére, szolgálatára, családjára.

Kedves Testvéreim! Az Atyának kegyelme, a Fiúnak szeretete, a Szentléleknek velünk való közössége legyen és maradjon mindnyájukkal, minden időben!

Őszinte öröm és megtiszteltetés számunkra, hogy professzor emeritus Fekete György, tiszteletbeli elnök úr méltónak tartotta e tárlatot arra, hogy köszöntse. Tisztelettel és barátsággal köszönjük. Máig hatóan kedves emlék, hogy nemrég még vele és Makovecz Imre barátunkkal, a Kecse utcai kis irodában tervezgettük, hogy akadémia legyen a magyar művészeknek is.

És ma, itt, az ország szívében, a főváros legszebb palotájában, a Magyar Művészeti Akadémia a sárközi parasztemberek művészetét, Fodorné László Mária életművét látja vendégül. Szavakban alig kifejezhető hálás köszönetünk Hegedűs Vilmos titkár úrnak és Kékesdi László tagozatvezető úrnak, a Magyar Művészeti Akadémiának.

Isten hozta a szülőfalu Decs küldöttségét dr. Antal Zsolt polgármester úr vezetésével. Ők nemcsak érzik ebbéli felelősségüket, de tesznek is érte. Több százmillió forintos beruházással készülnek arra, hogy újra csattogjanak a szövészek Decsen. Úgy legyen!

Bár méltatlan, de hithű helyettesítője vagyok ma itt Andrásfalvy Bertalannak, aki 1955-óta tudós kutatója a sárközi népelet változásainak. Őszintén hisszük és reméljük, hogy mielőbb újra itt lehet köztünk.

Bali János

LEGÉNYES- ÉS PÁROSTÁNC-VERSENY

A BARTÓK KULTURÁLIS TÁNCEGYESÜLET ÉS A BMK FELHÍVÁSA • NEVEZÉSI HATÁRIDŐ: 2019. ÁPRILIS 30.

„Tedd ki a pontot!” Nemzetközi Legényesverseny

I. hely (fődíj): Az év legényes táncosa

II. hely: Hiteles előadó

II. hely: Újraalkotó / Egyéni megformáló díja

„Fordulj egyet előttem!” Nemzetközi Párostánc-verseny

I. hely (fődíj): Az év páros táncosai

II. hely: Hiteles előadók

II. hely: Újraalkotók / Egyéni megformálók díja

2019-ben a „Tedd ki a pontot!” Nemzetközi Legényesverseny kötelező folyamatát a küküllődombói Gilyén Miklós pontozó táncából állította össze a rendezőség. A kötelező folyamat az alábbi linken található:

https://www.youtube.com/watch?v=l-M2C_7J_zs&t=13s

A versenyzőknek a szabadon választott táncuk során küküllődombói pontozó táncanyagokból kell szabad improvizációt bemutatniuk. Segédanyagok linkjei a szabadon választott tánc összeállításához a felhívás mellékletében található.

A kötelező folyamat a nagyecsedői Bíró Lajosné Erdélyi Erzsébet „Lidikné” és Murguly Lajos csárdás és friss csárdás táncából került kijelölésre. A kötelező folyamat – az MTA BTK Zenetudományi Intézetének jóvoltából – az alábbi linken érhető el: http://db.zti.hu/neptanc_tudastar/vidtor.asp?v=wQ29329

A szabadon választott produkcióban nagyecsedői adatközlők táncanyagából (csárdás és friss csárdás) kell improvizálni a versenyzőknek. További információk, segédanyagok: www.bartokdance.hu

Kitüntetések 2019. március 15. alkalmából

Széchenyi-díj

PÓCS ÉVA, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Társadalmi Kapcsolatok Intézete Néprajz-Kulturális Antropológia Tanszékének professor emeritája

Kossuth-díj

KÁTAI ZOLTÁN énekmondó, zeneszerző

KOVÁCS MIKLÓS képfestő mester, népi iparművész

Magyar Érdemrend tisztikeresztje polgári tagozat

PETRÁS MÁRIA népdalénekes, keramikusművész, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja

VARGYAS GÁBOR, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar egyetemi tanára

Magyar Érdemrend Lovagkeresztje polgári tagozat

ERTL PÉTER, a Nemzeti Táncszínház ügyvezető igazgatója

MACZKÓ MÁRIA népdalénekes, a turai Bartók Béla Művelődési Ház és Könyvtár művészeti vezetője

Magyar Ezüst Érdemkereszt

FEKETE BENCE, a Magyar Nemzeti Táncgyűttes táncos szólistája

TÓTH MELÁNIA, a Magyar Nemzeti Táncgyűttes táncművésze

TÓTH SÁNDOR JÓZSEF, a Magyar Nemzeti Táncgyűttes előadóművésze

Magyar Bronz Érdemkereszt

DAJKA ILKA, a Magyar Nemzeti Táncgyűttes táncművésze

SZEVERÉNYI BARNABÁS, a Magyar Nemzeti Táncgyűttes táncos szólistája

Magyar Érdemrend középkeresztje polgári tagozat

SZVORÁK KATALIN Kossuth-díjas és Liszt Ferenc-díjas népdalénekes, előadóművész

Magyarország Érdemes Művésze

PÁL ISTVÁN „Salonna” Liszt Ferenc-díjas népzeneész, a Magyar Állami Népi Együttes művészeti vezetője

SZÖGI CSABA Harangozó Gyula-díjas táncművész, koreográfus, táncpedagógus

Balogh Rudolf-díj

KÁSA BÉLA fotóművész

Harangozó Gyula-díj

KÖNCZEI ÁRPÁD koreográfus, a Kárpát-medencei Tehetség gondozó / Előretolt Helyőrség Íróakadémia oktatója

SÁNTA GERGÓ ANDRÁS, a Honvéd Együttes - Magyar Nemzeti Táncgyűttes szólistája

Szabolcsi Bence-díj

SIPOS JÁNOS népzene kutató, az MTA BTK Zenetudományi Intézet tudományos főmunkatársa, az MMA levelező tagja

Erkel Ferenc-díj

KELEMEN LÁSZLÓ zeneszerző, a Hagyományok Háza főigazgatója

Liszt Ferenc-díj

ÖKRÖS CSABA hegedűművész, népzene gyűjtő, zeneszerző, a Liszt Ferenc Zeneművészeti egyetem művésztanára

RADICS FERENC hegedűművész, a Magyar Állami Népi Együttes zenekarvezető primása

Két új lemezzel bővült a Szászcsávási sorozat

2016-ban a Fonó 4 CD-ből álló sorozatot jelentetett meg az erdélyi Szászcsávási zenekar felvételeiből. A sorozat 2019-ben bővült, megjelent két új hiánypótló szászcsávási lemez: az egyik a zenekarral 1996–2007 között készült felvételekből való válogatás; a másikon a hagyományos szászcsávási többszólamú énekhagyományt megörökítő 1992–94 között készült felvételek hallhatóak.

Szászcsávás kivételes helyet foglal el a magyar zenetörténetben: a magyar népi éneklésben teljesen általános egyszólamúság kivételeképpen talán az egyetlen olyan falu, ahol több szólamban énekelnek. Ez a XVIII. század végén, a nyugati egyetemeket megjárta protestáns teológusok által meghonosított többszólamú templomi éneklés folklorizálódott formája.

A kutatások szerint a szászcsávási kórushagyomány az egymástól a szólamok számában, a szerkesztés elveiben különböző iskolák közül a bázeleire vezethető vissza. A faluban ma is működik az ötszólamú kórus, a falu minden magyar lakosa - az iskolástól az idősekig - énekel, a szólamok apáról fiúra öröklődnek. A kórus fellépésein kívül az istentiszteleteken, lakodalmakban, multságokban is több szólamban énekelnek. Az ilyen multságokban a népies műdalok domi-

nálnak, de énekelnek nótákat, népdalokat, táncdallamokat is.

A hangszeres zenével Erdélyben hagyományosan a cigányok - II. világháború előtt rajtuk kívül még a zsidók - foglalkoztak, lakodalmakba, multságokba őket fogadták meg. A csávási cigány zenészek több nemzedékre visszamenően a környék híres muzsikusai: bár a kórusnak nem tagjai, az énekeket ők is jól ismerik, és az átlagosnál zeneileg igényesebb közönségük a gyenge muzsikusokat nem tűri meg. Az erdélyi mérték szerint jó módú faluban a cigányok alkalmi mezőgazdasági munkából és téglavetésből tengődve külön telepen, cigánysoron élnek. A nyomorúságos körülmények közül való kiemelkedés egyetlen lehetősége a zenélés. A cigányok közül igen sokan játszanak valamilyen hangszeren: főleg vonóshangszeren, újabban tangóharmonikán, dobon, szaxofonon, elektromos orgonán is. A faluban ma is több zenekarra való zenész él. A CD-n kerültük a hagyományos hangzásba nem illő hangszereket, így itt az a vonóshangzás hallható, amely egy nemzedékkel korábban még általános volt az erdélyi népi tánczenében, és amelyet a hozzá tartozó repertoárral együtt mára egyre jobban kiszorít az elektromos zene.

Szánthó Zoltán

Szászcsávási Dalárda • FA 422-2

Vonalkód: 5 998048 542222 • 2019, Fonó
Szászcsávási többszólamú kórusfelvételek 1992–94
Dézi Ferenc, a Szászcsávási Dalárda karnagya emlékére

Szászcsávás Band 6. • FA 423-2

Vonalkód: 5 998048 542321 • 2019, Fonó
A CD felvételeit 1996 és 2007 között Szánthó Zoltán és Bartha Ágoston készítette

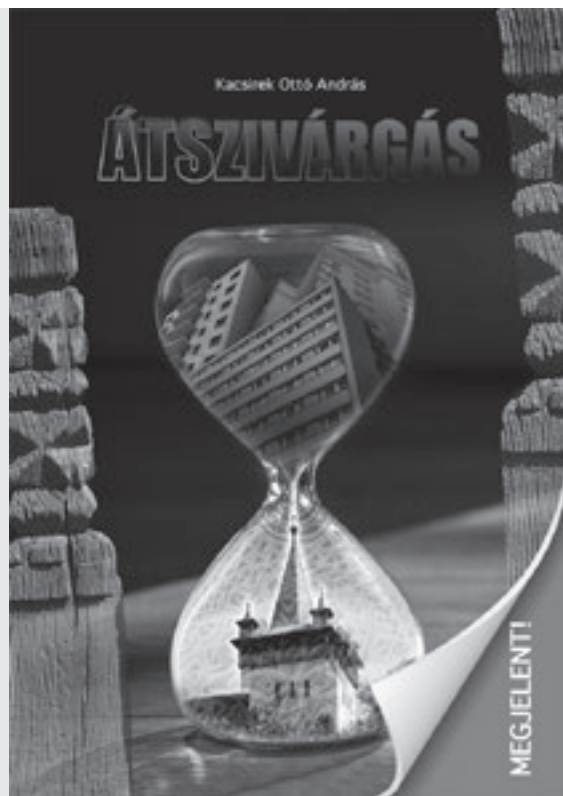
Kacsirek Ottó András: Átszivárgás

Magánkiadás, 2019 • ISBN: 978-615-00-4297-8

Megrendelhető az atszivargas@freemail.hu e-mail címen

„Általában gyermekkorunkban kezdünk verseket írni. Ebben az időszakban szinte mindenki tesz egy kísérletet erre. Bizonyára a kötetet kezében tartó olvasók közül is sokan őriznek egy-egy kopott fedelű füzetecskét fiókjuk mélyén, poros padlásokon, vagy ha ott nem, hát emlékeztetük félreeső zugaiban. Írni kezdünk, és megpróbálunk valami nagyon szépet teremteni, mert olyan korszaka ez az ember életének, melyet a szellem ártatlansága irányít. A tiszta hit az, mely ujjainkat a toll szára köré fonja, s ez vette velünk papírra első suta sorainkat. Aztán az évek, – a valóság malomkövei – legtöbbször lassan lemorzsolják ezt a varázst. De valahogy mindig maradunk páran olyanok, akikben megmarad egy apró szikra. Talán mert egy kicsit többet nézünk hátrafelé, mint mások? Vagy azért, mert mindig lesznek olyanok, akik e kis szikrákból gyúlt lángocskák melegén keresztül remélik meglelni gyermeki önmagukat?

Kettős világ az, amelyben létezem. Az egyik a hajnali ikonok szennyes, betonba merevedett világa. Nem vallom magaménak, csak történelem benne. A másik az, melybe innen szivárgok át a közöny, a permanens kilátástalanság elől a remény szeplőtelen ege alá. Menekülés ez térben és időben, valóságban és gondolatban. Egy lehetséges kiút az árnyékból a fényre.”

MAGTÁR

KACSIREK OTTÓ VERSEI

ÁTSZIVÁRGÁS

(Bálint Fecske Emeséhez)

Emlékszel?

Ahogy sebtében bőröndbe
zsúfoltuk a vágycat, közé préselve
kapott ajándékot, a kolonként
gerincet görnyesztő szavakat:
hiányzol, szeretlek, várlak.

Ahogy éjt szaggató fényeink nyomán
izzadva gyúrtuk magunk alá a távolság
fehér csíkokkal csikorgó szalagját?
Mert már sóhajunkká vált a föld,
s dalainkká lettek a csillagok.

Álmat valóságba öltve
lassan szívárogtunk át,
akár a minden nap
kétségbeesetten vergődő gondolat,
a tér és idő hunyorgó repedéseim.

NÉGY SOR A BOLDOGSÁGRÓL

Alád heveredem, Erdély szép ege,
fölem hajol majd menny és föld dala,
szemem néma tó-tükrére ráhull, s
szomját oltja majd a vacsoracsillaga.

A VISSZA-VISSZATÉRŐKÉ

Valahol a távol, ahol a hajnalok hasadnak,
szelíd, álmos dombok fodrozzák a tájat,
ott, ahol az égbolt összeér a földdel,
a Teremtő tán őriz egy fehér falú házat.

Nékünk e kicsiny ház százados falával,
olyan, mint másnak a kastély, a cifra palota,
bár márványköves bálterem nincs benne,
talán csupán néhány padlódeszkás szoba,

mégis, ha fáradtan elé megérkezünk,
nyugtat ege alól, messzi héthatárról,
cseverészve köszönt a sánc rohanó vize,
s a ráncos utcaajtó is ölelésre tárul.

Öreg szilvafák bólogatnak bölcsen,
jámbor mogyoró rázza meg ágait,
mennyeik kupolája, Erdély áldott ege,
szemeinkre szórja fényes csillagait.

És ott bent a sötétben, s talán a szívből is,
egy ajtó nyikordul bolyhozva a csendet,
halvány dalt virágozik a konyhában a lámpa,
szunnyadó grádicskő nyújtózva nyög egyet.

És párás szemekkel már ott áll az ajtóban,
galambszelíd lelkét hatalmasra tárva,
és mi szárnyra kapunk, ahogy sóhajaink szoktak,
s gyöngyöket pergetünk egymás nyakába.

ELVÁLASZTVA

Kételyek gyötörnek, áldott tiündérvölgyem,
szívem köré fonod-e még valaha tenyered,
visszafogadod-e a hozzád vissza-visszatérőt,
tékozló fiadat, a fogadott gyermeket?

Összefonódhatunk-e egy végtelen percben,
egy ősi daloddal megérinthelek-e még?
Itt, e szögesdrót feszülésű térben és időben,
már állandó társam lett aggály, keserűség.

Hátukra görbítik-e még árnyamat a dombok,
s a hunyorgó alkonyokban elvésző napot,
völgy visszhangozza-e még szívem dobbanását,
a csillagcsend estekkel felsajgó bánatot?

Kertek ölen őriz-e még szavaim a csend,
ráncaiban látszik-e még léptemnek nyoma,
válláról lerázva szurkos árnyait az éjnek,
keres-e tornáclépcsőn a vén cseresznyefa?

Vár-e szárnyát ölelésre tárva a nyikorgó kapu,
ha majd egy fáradt út után hozzád megérkezem,
fülembé súgod-e még az álmat lengő széllel,
pihenj meg keblemen bódorgó gyermekem?

Hiszen nálad nélkül úrré kondulnak az éjek,
meddővé ványadnak a kifosztott nappalok,
s én lehullott levélként verdesek közöttük,
már csak halódó ősz és dermedt tél vagyok.

BIKALI EMLÉK

A tornác lépcsőjén üldögéltem, lopva
heveredett mellém az álmos délután,
a falu utcáit csak a hallgatag nyár járta,
zöld árnyak csüngtek a kókadat szilvafán.

Csapongó fényeket izzadt a csúrtetű,
felette hullámokat lengetett a domb,
a villanydrót lustán pocakot eresztett,
egy hunyorgó ablak laposat pislogott.

Kábult pillangó rebtent át a kerten,
pihenni cseresznyefa levelére ült,
szárnyait utószor szélesen kitérta,
s nyugtalan, fülledt álomba merült.

Farakás tövében macska nyújtózkodott,
egértanyát tudhatott a hasábok mögött,
majd hátát domborítva lassan eloldalgott,
s eltűnt a krizantém árnyas bokrai között.

Egy darázs rágta alma lehullani vágyott,
pártás fejét lehorgasztotta a kardvirág,
szomjazó fűcsomók sárgán ásítottak,
s az ég megváltó harmatát várta a világ.

HASONLAT

Olyan titokzatos, meleg-barna volt az est,
akár leányok szeme egy templomos napon,
s mint csizmiák sarka, ha patkójuk eget szánt,
szikrás tüzek jártak a boldog csillagokon.

SZENTJÁNOSBOGÁR

*Tikkadt nyári éjen, bokroknak rejtekén,
hova már sápadt holdfény sem csorog,
az égbolt megszánta mégis a rét fűvét,
s elhintett könnyedén néhány csillagot.*

*Apró smaragd csodák, zöld ringású napok,
bolygó táncba hívták a szerelmes éjszakát,
tündöklő fényüknél mezei zenészek,
pirkadatig zengték a mámor himnuszát.*

NAPSZENTÜLET

*Csendes délutánon, ég és föld határán,
ha felgyűlni látszanak néma mondatok,
ajtók rejtekéből padokra döccennek,
az elnehezült röptű árvult angyalok.*

*Szint a szóba öltve szövik a beszédet,
miként az idő igazít cifrán sorsokat,
míg egyikük elmerengve mesél, a másik
nagyot legyint, vagy aprókat bólogat.*

*S mikor a dombok már nyugodni vágynak,
hátukra hajlítva a vérét vesztő napot,
bokás rezdülésben, sajduló tenyérben,
moccannak a bálós, víg kalákás napok.*

*Kendők alatt lopva meg-megbillen az ősz,
de szemük tengerén már pártás nyár ragyog,
gyöngyös kacagásuk felszökken az égre,
szikrás dalra gyűjtve a vacsoracsillagot.*

A MAGYARBIKALI TEMPLOM KÖRÜL

*Nyár volt, s hátára emelt a temetődomb,
lábam a múlt megfakult nyomát taposta,
lopva lelkekre terítette borús árnyékait,
tűnt idők tudója, az öreg templom tornya.*

*Görnyedt kövek őrizték az ősi hantokat,
moha-zöldre festve a sziürke végzetet,
némelyik derékig már elmúlásba sülyyedtet,
tövükön virágokat nyílt az emlékezet.*

*S utánam nyúltak az elnémult századok,
fülembé zúgatták a harangok szavát,
az eltemetett múlt kibomlott előttem,
akár föld alól napfényre szédülő virág.*

*Bimbóját bontotta egy régvolt szerelem,
egykor volt tavaszoknak éreztem illatát,
láttam legényt titkon kerítésre szökni,
hallottam pirkadni az élet sarjadó dalát.*

*És színpompás, fényes vonulást is láttam,
nótás hegedű szavától hangos esküvőt,
tündöklő arccokat, amint ünnepebe öltöztek,
s egy, már régen feledett keresztelőt.*

*Láttam házakat, ahogy a földből kinőttek,
tulipános kapukat emeltek kalákás kezek,
homlokuk igazgyöngyöt hullatott a porba,
s izzó dalokkal éltették a teremtett életet.*

*Hallottam hörgését dühödt fegyvereknek,
imákon remegtek esőmart asszonyok,
és a föld csak nyelte szomjasan a könnyet,
vérvirágot nyíltak gyászterhes hajnalok.*

*Láttam, miként pusztíthat a béke, beteg
karmai nyomán darabokra szakadt a világ,
láttam torz parancsra megrogyni a lelket,
ahogy némult szavakban kutatja önmagát.*

*Magam előtt láttam a nagy szétszórattatást,
azokat, kik távol reméltek élhetőbb életet,
de álmodni a végsőt, mégis haza vágytak,
hisz minden oda térül vissza, ahonnan vétetett.*

*Láttam mindazt, amit századok kimértek,
nagyot fordult és megindult velem a domb,
szívem súlya alatt megroppant a lejtő,
hétrét hajlott szilvafák kísérték bánatom.*

*És mintha lelkem visszhangja lett volna,
feljajdult a kapu a rozsdás sarokvason,
akár szél himbálta bölcsők, ha altatódalt
sírnak, huzat szaggatta zúgos padlásokon.*

*Ám az utcára lépve már megérintett a nyár,
s megértettem, nem az elmúlást kell félni,
de hinni a megmaradást, az örök megújulást,
szeretve szeretni, és élni, élni. ÉLNI!*

ÖRÖK MOZDULATBAN

*A primás beint, hangok felszökkennek,
szikrákat lövell csizmákon a patkó,
lámpaláng meginog, sercenne nyög egyet,
felszisszen és elalél alattuk a padló.*

*Boka, csukló moccan, megfeszül a derék,
villámló szemekben tüzek lángja lobban,
karok meglendülnek, csattan a csizmaszár,
a világ rendül meg egy ősi mozdulatban.*

*Dob dönghetett így tán, csatasorba hívó,
és paták dübörgése hullámzó réteken,
mikor még pogány dalokban dobbantak szívek,
s inakban lapult meg a szűkölő félelem.*

*S később, Galícia vad mezein az ágyúk,
ahol düh angyalaként forogtak a tűzben,
mikor acélfecskék zengték felettük a halált,
hol riadt öregember volt csupán az Isten.*

*De ott voltak mindig, ha szólította sorsuk,
mellüket nekivetve tajtékos viharoknak,
s, mint hegyek ormán villám tépte fenyők,
ha az idő elébük állt, büszkén, állva haltak.*

*Most itt vannak velünk e szilaj lüktetésben,
járják és tapossák évezredes hosszan,
ősapák szelleme, apák makacs hite,
reccsen a húrokon, roppan meg a csontban.*

*Mert abba ők már nem hagyhatják soha,
és mi velük roppjuk vég nélküli táncunk,
míg e cudar világ százfelé nem szakad,
amíg csak hamu és por marad utánunk.*

A gyűjtés „kötelező olvasmány”!

Interjú Salamon Soma népzeneésszel

Salamon Soma előadóművészként, doktoranduszként és a Zeneakadémia Népzene Tanszékének oktatójaként is azon munkálkodik, hogy a magyar népzene és a magyar etnomuzikológia része legyen a nemzetközi tudományos diskurzusnak.

– Nem tudom nem szóba hozni, hogy azok közé tartozol, akik beleszülettek a táncházmozgalomba. Van okom emiatt az irigységre?

– Úgy gondolom, hogy az embert csak részben határozza meg a családi háttér. Legalább ennyire fontos, hogy a saját életét miként igazgatja. Nem szeretnék a felmenőim eredményeivel takarózni. Persze, a család mint katalizátor nyilván nagyon fontos.

– Mondjuk, azért, mert nem az általános iskolai énekórán láttál először furulyát.

– Beleszülettem a táncházmozgalomba, ahogy már az édesapám is, hiszen nagyanyám egészen korán elkezdett vidéken néptáncot foglalkozni. Ő a Százszorszép Táncgyűttes alapítója, a vidéki magyar néptáncoktatás egyik úttörője, aki 1969-ben kezdte Martonvásáron a néptáncgyománnyok iskolai tanításának bevezetését. Édesapám már ebben a közegetben szocializálódva lett népzeneész... és orvos. Sokan, sokat beszélnek egy ilyen helyzet áldásairól és előnyeiről, de sokkal kevesebb szó esik arról, mi az, amit nem élhet meg az, aki beleszületik egy népi kultúrával „megfertőzött” családba. Az én életem alapértelmezett helyzete az, hogy néptáncot látok, népzénet hallok. Ennek a kultúrának a permanens jelenléte azt eredményezte, hogy – mivel beleszülettem, „belenőttem” – nem volt lehetőségem „szerelembe esni” a népzenevel. Másoknak, akik „kívülről érkeztek”, a rácsodálkozás olyan alapélmény, amit én nem élhettem meg.

Egyetemi oktatóként többek között külföldieknek, idegen nyelven mesélek a magyar népzeneéről, olyanoknak, akik soha nem hallottak ilyesmit. Sok esetben ez – ennek minden felelősségével együtt – azt jelenti, hogy olyan embereknek mutatom meg a magyar népzénet, akiknek ez az első találkozása vele. Miközben előadóként ilyen meghatározó élményt adok, be kell látnom, hogy ezzel a befogadási pillanattal én nem tudok tökéletesen azonosulni, hisz velem ez az első benyomás a tudatra ébredés előtt történt meg, nem tudhatom, hogy ez pontosan milyen érzéseket generál. Számomra leginkább a más népek zenéjével való első találkozás adhat valamiféle támpontot ehhez az érzéshez. De lássuk be, ez mégsem ugyanaz. Ugyanakkor nem tagadom, hogy a táncházmozgalomba való beleszületés lehetőséget ad az organikus fejlődésre.

– Mindezek tükrében akár az is lehetett volna a kamaszkori lázadásod, hogy hátat fordítasz a népi kultúrának. Nem ez történt.

– Talán azért, mert a fokozott érdeklődésem ebbe az irányba pont kamaszkorban alakult ki. Az, hogy ezzel ilyen intenzíven foglalkozom, nem csak családi befolyás, bár az is. Édesapám könyörtelen következetességgel hallgattatta velünk a különféle népzenei gyűjtéseket és erdélyi útjaira is elcipelt minket az öcsémmel egyetemben, aki egyébként kiváló táncos – és még remekebb művészettörténész – vált az évek során. Kisgyerekként bejártuk Gyimést, Kalotaszeg... külön meg kell említeni Buzát és Mezőkölpényt, mert ez két olyan falu, ami nagyon fontos édesapámnak s így nekünk is.

Legalább ennyit köszönhetek annak, hogy a családomon kívül számos olyan „mentorom” volt, akikről borzasztóan sokat kaptam. Éri Pétertől, aki szintén Tordason lakik, vagy ott van Németh Ildikó és Szabó Szilárd, akikről táncolni tanultam kamaszként. Ők nem csak a táncot tanították, hanem az ezzel járó életfelfogást is átadni igyekeztek. Jól ismerik, hogy milyen gondolatiság kíséri a parasztember táncát. Az ő hozzáállásuk üde színfolt a mai meglehetősen ordenaré világban, s ezért is nagy ajándék, hogy tőlük tanulhattam. Ami a furulyázást illeti, már szinte a legelejétől Hodorog Andrást

tartom mesteremnek, de nagyon sokat köszönhetek Juhász Zoltánnak és Dsupin Pálnak is, akik a Zeneakadémia Népzene Tanszékén voltak a tanárain.

Ugyanakkor nagyon fontos hatást gyakoroltak rám a saját kortársaim, kollégáim is. Szerencsém volt, hiszen nyugodtan mondhatom, hogy a legkiválóbbakkal muzsikálhattam-muzsikálhatok. Beszélhetek Kiss Krisztiánról, akivel a kezdetektől fogva együtt nőttünk bele a népzenei szerepkörbe, feleségemről, Enyedi Ágnesről, az Erdőfű zenekar tagjairól, akik közül többekkel a Buda Folk Band-ben is együtt játszottunk, vagy akár a Magos zenekarról, Mihó Attiláról, a Tűz Lángja zenekarról, a Fanfara Complexárról. Egy fiatal, de nagyon meghatározó zenészeket tömörítő műhelynek lehetek a tagja, amely olyan irányvonalat képvisel, ami szerintem kulcsfontosságú a táncházmozgalom továbbélésében. A népi tánczene funkcionális használatának jelentőségét egyébként sem lehet túlbecsülni. Ezért is szeretem azokat az alulról szerveződő táncházakat, amelyeket a népzene iránt elkötelezett fiatalabb, de sokat látott zenészgeneráció tagjai hoztak létre az elmúlt években: ott funkciójában marad a muzsika, és tényleg tetten érhető, hogy mennyire magáévá teszik a városi fiatalok a népzénet, még akkor is, ha nem azt az életformát élik, amiben eredetileg a néphagyomány szervesen létezett. Egy városi táncházban nyilván nem fognak kerserveket és siratókat énekelni. Az, ami áttemelhető a városi lét keretei közé, nagyon is jó helyen, használatban van.

– Miért pont a „szerény” hangszernek számítót furulya?

– Ez olyan hangszer, ami – ellentétben a vonósokkal, melyet avatott cigánykezek szólaltattak meg hivatásszerűen – amatőr hangszernek számított. Persze, amatőr alatt nem az értendő, hogy nem tudtak rendesen játszani, hanem az, hogy nem életvitelszerűen, pláne nem pénzért zenéltek, hanem sokkal inkább unaloműzésből, szórakozásból. A furulya a pásztoroknak volt fontos hangszere, de bizonyos régiókban a földművesek is „éltek vele”. Doktori témavezetőmnek, Pávai Istvánnak van egy bon mot-ja ezzel kapcsolatban: „Nehéz eldönteni, hogy a pásztorfurulya paraszthangszer, vagy a parasztfurulya pásztorhangszer.”

– Tudok olyan népzeneészekről, akinek a gyerekei a klasszikus zene felé fordultak hivatásszerűen...

– Gyerekként klasszikus zenével foglalkoztam, ami akkor, abban a helyzetben fontos volt, de nem gondolom, hogy a jelenlegi önképemet nagyban befolyásolná. A zongorázás olyan rendkívüli élményt kívánó tevékenység, amiről ma az jut eszembe, hogy akkor kellett rá sok időt és energiát áldoznom, amikor a gyerekek inkább focizni szeretnek, vagy egyéb olyan szabadidős tevékenységet végezni, ami biztosan nem az órákig tartó zongoragyakorlás. Zeneelméleti szempontból sokat adott, de ha ma tükörbe nézek, nem sejlik föl a háttérben a zongora.

A furulyázás kezdetei ebbe az időbe nyúlnak vissza. Aztán jött a tangóharmonika, ami a zongora kapcsán indult.

– Mellzongora...

– Eleinte azt gondoltam, hogy a tangóharmonikázáshoz jó alap a zongora, aztán persze hamar kiderült, hogy ez egészen másfajta hangszer, amit ugyanúgy meg kell tanulni rendesen, ráadásul, ha kikacsintunk a szomszéd népek zenéje felé, akkor olyan perspektívákat tartogat, amire egy élet is kevés.

– Két egymástól távoli hangszert választottál.

– A furulya az egyik legősibb népi hangszer, ezt már Bartók is megállapítja, ő ugyanis a falusi furulyások közegeiben vélte felfedezni az igazi hangszeres paraszttzenét. Ezzel talán kissé kontrasztban áll a folklórba legutolsóként, éppen csak bekerült tangóharmonika. Találunk Európában olyan területeket, ahol régóta, szervezettebben jelen van a népzeneben, nálunk viszont csak az elmúlt ötven-hatvan évben került használatba bizonyos régiókban. Ha a két hangszert két kultúrtörténeti végpontnak tekintjük, akkor ez a rendhagyó párosítás egyszersmind egy sajátos látószöveget is ad népzeneileg.

– *A furulyára én elsősorban nem zenekari hangszerként gondolok, mai megjelenésében mégis mintha ez lenne a hangsúlyos...*

– A revivalben megjelentek azok a zenekari felállások, amelyekben az egyébként alapvetően szólisztikus furulya is zenekari szerepet kapott; ezek legtöbbször hagyományban nem volt jelen, vagy csak alkalmi jelleggel létezett. Ha megjelenik a furulya mellett a

hangszerkíséret, az már nem hagyományos felállás, de ha minden egyéb tekintetben törekszünk a hitelességre, akkor nem gondolom, hogy feldolgozott népzene lenne.

– *Hol állsz te a népzenei szakmát megosztó „ideológiai” kérdések tekintetében? Mintha az új kommunikációs felületek csak gerjesztenék az autentikus és a feldolgozott zenét játszó-kedvelők közötti feszültséget.*

– Olyan, mintha mindenki igyekezne állást foglalni. Van, aki írásban, van, aki szóban, van, aki közösségi oldalakon csatázik. Érdekes megfigyelni, ahogy kibomlik a kérdés, „Mi számít népzeneinek? Mi tartozik még az autentikus kategóriába? A világzene mennyire különíthető és különítendő el?”. Én megpróbálok a tárgyilagosság talaján maradni, hiszen a saját szubjektív álláspontom mellett engem a népzene tudományos vizsgálata is foglalkoztat: népzeneelméletet tanítok a Zenekadémián, ráadásul a magyar hallgatók mellett angolul, külföldi diákoknak is, ami nem is feltétlenül a nyelv miatt nehezített pálya, hanem mert olyan emberekkel dolgozom, akik számomra teljesen ismeretlenek a magyar zenefolklór jelenségei és azok kultúrtörténeti háttere.

Maximális tisztelet illet a részemről mindenkit, aki egy eredeti anyag minél tökéletesebb leképezésére törekszik. Ezt a gyakorlatot én is sűrűn alkalmazom, hisz mindig izgalmas kihívás egy gyűjtés minél pontosabb „leszedése”. Ugyanakkor az is elfogadható megközelítés, ha valaki nem gondolja feltétlenül szükségesnek az adatközlő száz százalékos másolását, ám ez csak akkor hatékony, ha az adott zenei nyelvet a lehető legmagasabb fokon ismerjük, ehhez pedig megint csak mestereink játékának alapos ismerete szükséges. A gyűjtések megtanulását tehát semmiképp sem lehet megúszni. Úgy vélem, a népzene egy keretrendszer, amit leginkább egy kisebb régió vagy egy falu szintjén lehet jól értelmezni. Ebben a keretben az adatközlők anyanyelvi szinten „beszélnek” a népzene, úgy tanulták meg, ahogy mi a magyar nyelvet. Úgy használják, ahogy mi most beszélgetünk.

Az, aki tökéletesen le akarja képezni az eredetit, úgy látja az adatközlőt és a gyűjtést, mint esztétikai ideált. Én is népzenei gyűjtéseken nőttem fel, kevés saját felvételt jómagam is készítettem, így ez a megközelítés közel áll hozzám, de tudok azonosulni azzal is, aki úgy gondolja, hogy a keretrendszeren belül mozogva sajátot alkot. Végére is a falusi zenészek is ezt tették a saját közegeikben azal együtt, hogy tudták, ha kilépnek a keretből – és így nem szolgál-

Enyedi Ágnes és Salamon Soma – fotó: Németh Anna

ják ki a tánczenei igényeket –, akkor baj van: nem hívják őket többet, sőt extrémebb esetekben leeresztik a bandát a kútba. De ezzel együtt is mindenkinek megvolt a saját karaktere, stílusa. Viszont a népzenehez minden esetben – és ez a népzenei alapú feldolgozásokra hatványozottan igaz – tisztelettel szabad csak nyúlni, a gyűjtés nem „ajánlott irodalom”, hanem „kötelező olvasmány”! Nem feltétlenül kell minden betűjét betéve tudni, de muszáj a cselekményt kívülről-belülről ismerni, nem elég csupán felületesen átlapozni. A népzenei adaptációt ugyanis az eredeti anyag mély, minél anyanyelvibb szintű ismerete hitelesíti. Sok esetben a feldolgozásoknak az az elsődleges apropója, hogy megpróbálják megspórolni az elmélyült munkát.

– *Ez a szélesebbik, könnyebben járható ösvény...*

– Ahhoz képest, hogy tele vagyunk feldolgozásokkal, a „crossover” műfaj nagyon nehéz terep. Olyan, mint a fúziós konyha, ahhoz is nagyon kell tudni főzni; a felhasznált lokális konyhák alapanyagait, technológiáját, fogásait úgy kell ismerni, hogy azokat tökéletesen el tud készíteni bármikor a fúzió nélküli, eredeti formájukban is. Csak ennek a tudásnak a birtokában lehet létrehozni a kívánt szintézist. Nincs ez másképp a zenében sem: ha a népzenei alapú feldolgozás az eredeti anyag magas szintű ismeretével és funkcionális művelésével együtt – ez utóbbi egy tánczenénél nagyon fontos – történik, akkor az lehet jó és hiteles. S persze ha más zenei műfajokkal keresztezzük, akkor azokban is megfelelő jártassággal kell rendelkezni. A feldolgozás tehát a népzene mély ismerete és aktív használata után következhet. És nem helyette! Ne azért dolgozzunk fel népi dallamokat, mert lusták vagyunk a népzene elsajátításához! Ráadásul arról még nem is beszéltünk, hogy sok esetben a mai világban a feldolgozás azért csábító, mert könnyebbnek tűnik gyors bevételre, presztízsrre, ismertségre, fesztiválmeghívásra váltani. Sajnálom, hogy ez a tendencia...

De ezzel együtt sem mondhatja rám senki, hogy crossover-ellenes vagyok, hiszen tíz éven át muzsikáltam egy feldolgozásokat játszó zenekarban, ráadásul vannak abszolút kedvenceim a népzenei alapú darabok között. Példának okáért a Muzsikás régi, legendás lemezein – *Nem úgy van most, mint volt régen; Nem arról hajnalik, amerről hajnalott; Ősz az idő* – vagy Dresch Mihály korai lemezein érzek olyan szintézist, ami nem csak zenei szinten, de a zene mögötti gondolatiság tekintetében is megvalósul. Ugyan napjainkban is

születnek ilyen minőségű zenei gondolatok, de sajnos ezeknél sokkal több fércművet hallok.

– *Pedig a tudományos értékű háttérismeret egyre inkább rendelkezésre áll...*

– ...és annak, aki veszi a fáradságot, nagy segítséget, támaszt adhat.

A magyar népzene- és néptánc kutatás egészen elképesztően magas színvonalú. Magyarországon a XX. század eleje óta világszínvonalon is egyedülálló munka folyik. Bartók Béla, Kodály Zoltán, Martin György, Lajtha László, Jagamas János, Kallós Zoltán és a többiek olyan szellemi muníciót hagytak ránk, ami – sok egyéb mellett – a táncmozgalomnak is szilárd és biztos alapot ad. Ám miközben a közbeszéd minden eresztékéből áramlik, hogy Magyarország népzenei nagyhatalom, azért azt érdemes megjegyezni, hogy a világ más tájain is létezik folklór, népzene, népzene kutatás és revival. Például az íreknél mindenhol népzene ömlik, és revivaljuk is rendkívül nagy hagyományokkal rendelkezik. De persze emlegethetnék más népeket is szerte a világban. Amiben mi magyarok tényleg óriási előnnyel rendelkezünk, az a néphagyomány komplexitásának hatékony átmentése, ami annak köszönhető, hogy a magyar kutatók a kezdetek óta kiemelt fontosságúként kezelik a népzene és a néptánc egyik legfontosabb tulajdonságát, a lokális jelleget. A lokális jelleg az, ami megkülönbözteti a györgyfalvi zenét a bonchidaitól, a visai muzsikát az ördögösfüzesitől...

– *Ha egy pillanatra megállítalak, az csak azért van, mert szeretném, ha megragadnánk, hogy a lokális jelleg hangsúlyosabb és fontosabb, mint az etnikai jelleg. Ugye?*

– A lokalitás nagyon fontos. Az etnikai jelleg megértéséhez pedig annak a világnak a szellemi narratívái szerint kell gondolkodni, amelyikben a népzene létrejött. Ez pedig javarészt a nemzetállamok kialakulása előtti idő volt. Teljesen más volt az emberek identitásképe, teljesen más fogalmak szerint határozták meg önmagukat. Más jelentett a „nép”, vagy a „nemzet” fogalma, mint manapság. Népzene kutatásunk Bartók óta a Kárpát-medencét a realitások talaján állva olyan területként vizsgálja, ahol hosszú ideje több etnikum él együtt, s így dallamaink jelentős része is közös használatú; ha be van ágyazva az adott település folklórájába, akkor az ott élők a sajátjuknak fogják tekinteni eredetétől függetlenül. Az ideológiai alapú megfogalmazásokkal nem is feltétlenül az ideológiai alap a gond, hanem az, hogy a tudományosság próbáját nem állják ki a sarkított kijelentések. Azt hiszem, ilyen szempontból a fősodró magyar kutatás a kezdetektől tisztességesen, objektíven járt el.

– *Neked van némi kitekintésed és megalapozottabban tehetsz összehasonlítást, miként zajlik ez másutt.*

– Nyugaton az etnomuzikológia tisztán társadalomtudomány, így ott nem feltétlenül kell zenei végzettség ahhoz, hogy népzene tudós lehess. Mi, magyarok azonban a társadalmi, kultúrtörténeti kontextus mellett a dallamok belső működését is analizáljuk és ennek alapján teszünk megállapításokat, hiszen az értelmezés teljességéhez mindkét szempontrendszerre szükség van. Ennek köszönhető részletes dallamtipológiánk, ennek köszönhetően van rálátásunk népdalstílusainkra, népzenei stílusrétegeinkre. Térben és időben is orientáltak vagyunk, ha népzeneről van szó.

– *Ezzel lehetne kezdeni valamit a nagyvilágban...*

– Ezt a fő feladatomban tekintem jelenleg. Hiszen angolul tanítok népzeneről és népzenei jelenségekről. Sokan vannak, akik a magyar népzene hírnevét öregbítik világszerte, magyar zenekarok turnéznak a bolygó legrejtettebb zugaiban is, a táncmozgalom is eljutott más földrészekre, ahol szárba szökken és virágzik. Szeretném, ha ezzel párhuzamosan a nemzetközi zenetudomány is újra fókuszába venné a magyar népzene, a magyar kutatást. Régebben ez így volt, jelentős szereplői voltunk a nemzetközi etnomuzikológiai színtérnek. Úgy gondolom, hogy a magyar kutatás megint berobbanhatna

A TÁNCCHÁZ NAPJA

Zeneakadémia – Nagyterem

2019. május 11. 19.30-22.00

Az első magyarországi városi tánccház évfordulóján kerül megrendezésre országszerte – immár hagyományosan – a Tánccház Napja. Az ünnepi népzenei koncert Budapesten a Hagyományok Háza és a Zeneakadémia Koncertközpont közös szervezésében valósul meg.

a nemzetközi kutatás élvonalába, és elfoglalhatná azt a helyet, ami megilleti. Ez pedig közvetve, de közvetlenül is hatást gyakorolhatna a táncmozgalom és néphagyományunk nemzetközi térhódítására. Ráadásul ezzel nem csak mi járnak jól, hiszen a magyar módszer alapján egy jól dokumentált népzenei kultúrával rendelkező ország a saját anyagáról is sokat megtudhatna.

– *Ez volna a célod kutatóként?*

– Még nem vagyok „felkent” kutató, hisz nincs doktori címem. Doktorhallgatóként hangszeres zenére vonatkozó kutatásokat végzek: Bartók Béla Nyárad menti magyar és Görgény-völgyi román furulyás gyűjtéseinek összehasonlításán dolgozom. De az előbb emlegetett céljaim messzebbre mutatnak, mint a doktori kutatásom témája.

– *Nemrég jöttél meg Amerikából, így első kézből van tapasztalatod arról, miként fogadják az óceánon túl a magyar eredményeket...*

– Hodorog András moldvai adatközlő furulyással jártunk a Nagy Vízen túl. Ő az egyik utolsó igazán nagy tudású furulyás parasztnész, aki hetvenhét éves korában is jó egészségnek örvend és remekül érezte magát Amerikában. Vele ellátogattunk a bostoni Berklee College of Music-ra és a New York állambeli Bard College népzene-tudományi tanszékére. Mindkettő nagyon neves intézmény. Nem csak András bácsi adott koncertet, én is tartottam előadást a magyar népzene kutatás eredményeiről. Mindkét helyen olyan volt a fogadtatás, amelyet legszebb álmaimban reméltem. A program után a csapat többi tagja már rég a jól megérdemelt szabadidejét töltötte, miközben én még mindig a laptopom előtt ültem és a hallgatókkal, helyi tanárokkal beszélgettem, másoltam nekik a számítógépemen levő gyűjtéseket, mutogattam nekik a magyar online adatbázisokat. Az András bácsit kísérő csapatban velünk tartott Annus Réka, Kiss Krisztián és Benke Felix is. Mindhármukat nagyon képzett zenésznek tartom, akik nélkül a programok nem valósulhattak volna meg ilyen színvonalon. A koncertekről, mesterkurzusokról professzionális fotódokumentáció is készült, hála Váradi Leventének, a Szent Lámpások Program megálmodójának.

Remélem, ez a látogatás nem marad egyszeri alkalom. Népzene-széként, a Zeneakadémia Népzene Tanszékének oktatójaként bízom benne, hogy kapcsolataink a világ zenei műhelyeivel egyre erősebbé válnak, s minél több rangos intézménnyel indul meg a szakmai párbeszéd a közeljövőben. Ráadásul a nemrégiben újraindult etnomuzikológus képzés lehetőséget teremt arra, hogy kinevelődjön egy olyan fiatal kutatógeneráció, akik továbbviszik nagy elődeink munkáját, s szerte a világban hirdetik a magyar népzene kutatás eredményeit.

– *Az előbb elsorolt célok nem mennek a zenészi-előadói létezés rovására?*

– Ezek egymást erősítő tényezők. Fontos, hogy az elméleti háttér összekötésében álljon a gyakorlattal, az aktív muzsikussal, a táncmozgalommal, s a kutatásoknak így legyen gyakorlati vetülete is. Így a két irány, az elmélet és a gyakorlat egységfrontot alkothat a jövőben is.

Grozdzits Károly

Lakodalom Füzesen

Székely Melinda: A magyar lakodalom változása Ördögösfüzesen (1930–2017)

Kriza János Néprajzi Társaság – Téka Alapítvány, Kolozsvár, 2018

BEVEZETÉS

A néprajzos gyakran esik annak csapdájába, hogy régmúlt szokásokat, tárgyakat, társadalmi struktúrákat, hiedelmeket vizsgál: olyanokat, amelyekre az adatközlők már csak emlékezetből tudnak reflektálni, de ma már nem gyakorolják ezeket a szokásokat, nem ismerik a tárgyak funkcióját vagy nem hiszik a hiedelmeket. Az emlékező tudat eleve interpretációt nyújt, így a feltételezett és a vágott objektivitástól viszonylag távol kerülünk. Az esküvő azonban a mába is átörökített szokás, ezért lehetőségünk van a múltnak és a jelennek, a valamikorinak és a mainak az egybevetésére, amely közelebb visz ehhez az objektivitáshoz.

Három ok vezérelt a kutatást és a téma-választást illetően. Elsőként a szokás maga érdekelt, amely ma is él, gyors átalakulásban van, és ez lehetővé teszi a változásvizsgálatot, illetve azoknak a szokáselemeknek az értelmezését, amelyek maradandónak bizonyulnak az időben. Másodsorban az átmeneti rítus fogalma kapcsán olvastam és a terepen tapasztaltam indították el bennem azokat a kérdéseket, amelyeknek megválaszolására törekedtem. Harmadik ok pedig az volt, hogy – mivel magam is itt élek – magánemberként és kutatóként egyaránt érdekel és foglalkoztat a régió mentális világa, értékrendszere, kultúrája.

Ha az első indítóokot tekintjük, elmondható, hogy az esküvő és a lakodalom vizsgálata régóta foglalkoztatja a kutatókat, hiszen a lakodalom egyszerre kínálja a viselet, a tánc, a zene, a népköltészeti szövegek, a szokások elemzését és értelmezését. Olyan gazdag rendszer, olyan sokrétű jelenség, amely egyszerre látványos és ugyanakkor sokat mond el a kutatott társadalomról. Esetemben azért időszerű a vizsgálata, mert nem (csak) a múltból kell előkeresni az emlékeket, hanem kutathatóak a rítus(ok) mai formái is. Ilyenképpen reflektálni lehet azokra az okokra is, amelyek a változásokat előidézték, hiszen az adatközlők megélték mind a szocializmus előtti, mind a szocializmus korában lezajlott lakodalmakat, mind pedig a maiakat. A különböző rítuselemek változása vagy maradandósága rávilágít arra, hogy a társadalom maga is változik. Ezeknek a rítuselemeknek a dokumentálása és értelmezése lesz elsődlegesen célom a jelen munkában. A három időszakban vizsgált lakodalmi szokáskör forgatókönyveit fogom összehasonlítani, illetve értelmezni a különbségek, hasonlóságok okát.

„Az üzenet világos: a férfiak és nők nem csak megszületnek, nemzenek és meghalnak, hanem szertartások révén lesznek azzá, amik.” (Vargyas Lajos)

Célom annak a fogalmi apparátusnak az újragondolása, amely Arnold van Gennep-től ered, és amelynek alkalmatlanságát már Balázs Lajos érzékelt és rögzítette *A vágy rítusai* (2006) című könyvében. A kutatás kezdetén jól használhatóként ismert fogalmi apparátus sok ponton kérdésesnek bizonyult, így a lakodalom szokáskörének vizsgálata során célom lesz e fogalomrendszer újragondolása is.

A (belső-)mezősegi lakodalommal nem foglalkoztak eddig, pedig a szokás gyors változásban van ebben a régióban is, ahol a régi struktúrák helyét szinte évről évre átveszik a „modern” – főként a mozifilmek és az internet által inspirált –, új elemek. A mezősegi

lakodalomra vonatkozóan kevés adatot találunk az eddigi publikációkban, mindössze két olyan munka van, amelyek ezt a témát érintik, ám a kutatott falvak földrajzi elhelyezkedése tekintetében ezek is távol esnek az általam vizsgált tereptől. Mivel magam is ebben a régióban élek, igencsak érdekel a szűkebb környezetem világa, kultúrája, szemlélete, és mivel a szakirodalomban erre vonatkozóan kevés adatot találtam elkezdtem kutatni a témát.

1. A kutatás első lépése az ördögösfüzesi lakodalom általános vizsgálata volt, elsősorban a résztvevő megfigyelés módszerével és interjúk készítésével.

2. Ezen az első fázison túllépve történt meg a három időszak elhatárolása, ugyanis az adatközlők által leírt lakodalmak között nagyfokú időbeli eltéréseket lehetett észlelni. Ez az elhatárolás történelmileg rögzített határok alapján történt: az 1930-as indulást az indokolja, hogy idáig nyúlik vissza az adatközlők emlékezete. Legidősebb adatközlőm 1921-ben született. Az 1960-as év a kollektivizálás szempontjából vált relevánssá, az 1990-es év pedig a rendszerváltást, a Ceaușescu-féle diktatórikus kormányzás végét jelezte.

3. A harmadik lépés a három időszak alaposabb vizsgálata lett, amelynek során a forgatókönyveket rögzítettem, megvizsgáltam a különböző szokáselemek sorrendjét, illetve ezeknek a konkrét lezajlását. Figyeltem a különböző kódokra, így az öltözködésre, a tárgyakra, a térre, az időre, az anyagi vonatkozásokra, a szexualitás kérdéseire stb. Három esettanulmány épült be a három időszak vizsgálatába, ugyanis mindhárom korszakból kiválasztottam egy-egy relevánsnak ítélt mintát, amit részletesen leírtam, illetve a különböző variációkat ehhez viszonyítottam.

4. A forgatókönyvek összeállítását ezeknek az összehasonlításuk követte. Itt kínálgattam lehetőségként a változásvizsgálat módszerét, amelynek során a különböző rítuselemek kiesésének, illetve beépülésének az okait kerestem a világkép, a gazdasági helyzet, a technika, a civilizációs színvonal változásában.

5. Ugyanakkor megvizsgáltam a forgatókönyvek különböző elemeinek változását is: a tér, az idő módosulását, a szerepeket, a tárgyakat, az öltözékeket, egyéb eszközöket, az ételeket, az anyagi vonatkozásokat, a szexualitáshoz való viszonyulás változását, illetve a média szerepének beépülését a lakodalomba.

Fodor Sándor „Netti” (1922–2004)

2004. október 22-én, péntek kora délután a kisbácsi temetőbe tartó, több száz fős gyászmenetben felöltött emlékezetemben egy 1995 novemberében, a mérai Berki Ferenc „Árus” cigánymuzsikus temetésén Netti Sanyi bácsi szájából elhangzott kérdés: „Engem ki fog kikísérni, ha mindegyikünk elmegy?”. Elnézve, de főleg hallgatva a halottaskocsit kísérő, kolozsvári vendégülköbben muzsikáló cigányzenészeket, rádöbbenhettem a kérdés jogosságára: a hagyományos kalotaszegi hangszeres népzene utolsó nagy primását – a saját mércéjével mérve – már nem volt, ki kikísérje a temetőbe...

*

Fodor Sándor „Netti” 1922. április 2-án született a Kolozs megyei Gyaluban, cigánymuzsikus családban. Édesapja, Zágos (vagy Zágos) „Mácsuj” Samu primás volt, a szintén zenészcsaládból származó, szucsági születésű édesanyját Fodor Nettinek hívták. Mivel szülei igen hamar elváltak – hivatalosan nem is voltak összeházasodva –, Fodor Sándor egészen kicsi gyerekként Szucságba került az édesanyja családjához, így örökölte a családnevet, majd később – ragadványnevként – édesanyja keresztnevét. (Egyes lejegyzésekben ragadványnevét egy t-vel írják – „Neti” –, valószínűleg a név eseti kiejtése miatt.)

Hegedűt először hatéves korában adtak a kezébe, amikor az anyai nagypapa, a brácsás Fodor János elkezdett vele foglalkozni. De kisgyerek korában tanult az édesapjától is muzsikálni. Minderre így emlékezett vissza egy Kisbácson, 2000. december 18-án készült beszélgetésünk során.

*

„– Ki tanította, szóval ki volt az első, akitől tanult?

– A... nagytatámmal.

– A brácsás nagytata.

– Igen. Ó.

– S odanyomta a hangszert a kezébe, s...

– Ide. »Na, muzsikálj!« S miko’ nem muzsikáltam úgy, vette a csupor vizet, és leöntött: »Te!« S akko úgy megszeppentem, tudod me’... (Nevet.) észrevettem. »Vigyázz, te, mi csinálsz, te, me...!« S úgy, úgy... De, na osztán mondjam el neked, hogy ez a nagytatám...

– Igen?

– Én a nagymamámnál votam, de jött az apám. Me’ Szucság és Gyalu ottan a keresztül...

Tizenöt éve hunyt el a legendás kalotaszegi primás, Fodor Sándor „Netti”. Könzei Csongor akkori írásával emlékezünk rá, amely eredetileg a kolozsvári Művelődés folyóirat LVIII. évfolyamának 2. számában (2005: 13–14.) és a bánffyhungyadi Kalotaszeg folyóirat XVI. évfolyamának 1. számában (2005: 9–10.) jelent meg.

„Csak nem tudják eztet muzsikálni, csak én, senki a világon. Me’ azok, akik muzsikáltak, azok kihaltak.”

(Fodor Sándor „Netti”)

– A hegy, a hegyen keresztül, igen.

– Keresztül kell menni a hegyen, és má’ ott van Gyalu. Jött, még sokszor is jött muzsikálni. Fogadták a szucságiak és muzsikált, s miko’ vége vot a muzsikálásnak, vagy miko’ nem is muzsikált, jött utánam, s vitt. Szeretett apám éngemet, szeretett. Má’ kilenc éves votam, má’ akko má’ tudtam úgy egy pár csárdást muzsikálni.”

*

Kilencévesen már tudott „egy pár csárdást muzsikálni”, tizenkét éves korában már muzsikált a „kicsi táncba”, meg az ünnepeken. Első – s egész életében egyik kedvenc – brácsása a szintén gyalui születésű, de kolozsi származású Sztojka János volt, kisbögön pedig a szucsági Antal Lajos kísérte. Közben az édesanyja férjhez ment Magyargyerőmonostorra egy brácsáshoz, így „zenei tanulmányait” Felszegen folytatta, ahol a lehető legjobb kezekbe került: egy másik brácsás nagybátyja, „Bunyi” József, tagja volt a kor egyik leghíresebb kalotaszegi primása, a bánffyhungyadi „Balkezes” id. Varga Ferenc „Csipás” zenekarának. Az öreg „Csipás”, megismervén brácsása tehetséges unokaöccsét, tanítványának fogadta, és együtt tanította a vele egykorú nagyobbik fiával, ifj. Varga Ferencel. (A közös tanulás és barátság eredményeképpen a két fiatal cigányprimás a következő évtizedekben igen sokat és szívesen muzsikált együtt.)

A második bécsi döntés Magyargyerőmonostort Romániának hagyta, ezért az ifjú Fodor Sándor a háborús katonai szolgálat elől visszaszökött Szucságba, ami akkor Magyarországhoz tartozott.

*

„– ...me’ má’ miko’ bėjöttek a magyarok, én ott túl votam, akko’ má’ kellett vóna, hogy menjek katonának a rományoknál. Bé is votam sorozva, hogy menjek a katonának, hogy legyek ott katona, és akko’ az én mostohaapám oan koncéntrált vot, hogy is mondjam. Be vot vive katonának.

– Igen.

– És akko’, há’, hazajött. Három, négy nap rá, és akko’ azt mondta: »na, mi itt, itt vagyunk az egészen.« Itt van, itt van, hazajött. Ja, Janinak hívták. »Itt van mostohaapád, Jani bátyád, és itt vagy te is, most megyünk keresztül. Megyünk haza.«

– S átmentek?

– »Megyünk, me’ Szucságba’ van nekünk lakásunk is, megyünk Szucságba.« És ott átjöttünk. Átszöktük a határt, de a gránicerek úgy vótak, az örök nagyon üsmertek, me’ én muzsikáltam nekik, jártak a házunkhoz. (Nevet.) Üsmertek. Ők segítettek, hogy a cuncukat áthozzuk.”

*

A háború végén, a visszavonuló magyar csapatokkal megjárta a mai Magyarország területét.

folkMAGAZIN

LELŐHELYEK

TÁNCCHÁZ ALAPÍTVÁNY

FOLKMAGAZIN SZERKESZTŐSÉG

1011 Budapest,

Szilágyi Dezső tér 6. I. em.

Tel.: (1)-214-3521

Interneten megrendelhető a

www.folkmagazin.hu oldalon

NÉPTÁNCOSOK KELLÉKBOLTJA

1137 Budapest, Katona József u. 21.

Tel.: (1)-239-1199

ÍRÓK BOLTJA

1061 Budapest, Andrássy út 45.

Tel.: (1)-322-1645

KALÁKA ZENEBOLT

Bp., V. ker., Deák Ferenc tér 4.

Tel.: (1)-267-5331

A FOLK

1074 Budapest, Dohány u. 84.

Tel.: (1)-351-3341

MESTERPORTA

1011 Budapest, Corvin tér 7.

Tel.: (70)-244-8432

Pályázati felhívás

„A NÉPMŰVÉSZET IFJÚ MESTERE” cím elnyerésére 2019-ben

A Népművészet Ifjú Mestere díj az egyes népművészeti ágakban kiemelkedő alkotó- vagy előadóművészeti teljesítmény elismerésére 15-35 év közötti népművészeti alkotó- és előadóművészek részére adományozható, átadására augusztus 20-a alkalmából kerül sor. A 2019-ben kiadható díjak száma 10, mely a duplája a korábbi években kiadottaknak. A díjazott az adományozást igazoló oklevelet és pénzjutalmat kap. A díjjal járó pénzjutalom mértéke az illetményalap tizenkétszeresének megfelelő összeg. A díj adományozására a kultúráért felelős miniszter által felkért öttagú bizottság tesz javaslatot. A Hagyományok Háza a Népművészet Ifjú Mestere díj odaítélésének előkészítése érdekében pályázatot hirdet. A pályázat zsűrijében a miniszter által felkért öttagú bizottság tagjai is részt vesznek, s a pályázat ered-

ményét a miniszter számára készített végső javaslatuk kialakításakor figyelembe veszik.

Pályázni „Előadóművészet” és „Tárgyi alkotóművészet” kategóriákban lehet. A részvétel alapfeltétele minden kategóriában a 15 és 35 év közötti életkor (a pályázó születési idejének tehát 1984. január 1-je és 2004. december 31-e közé kell esnie), továbbá egy írásban benyújtott szakmai önéletrajz és egy legalább tíz oldal terjedelmű dolgozat. Az önéletrajz tartalmazza a pályázó eddigi szakmai-művészeti tevékenységének összefoglalását. (Indíttatása, mesterei, jelenlegi tevékenysége; eddigi szakmai eredményei, tervei, célkitűzései.)

A pályázatokkal kapcsolatban felmerülő kérdésekre készséggel válaszolnak a Hagyományok Háza Népművészeti Módszertani Műhelyének munkatársai a +36.1.225-6018 (hangszeres népzene, népdal), a +36.1.225-6019 (néptánc), a +36.1.225-6086 (népmese), a +36.1.225-6066 (kézművesség) telefonszámon, munkanapokon (H-Cs: 9-16, P: 9-14 óra között).

További információk és letölthető űrlapok:
www.hagyomanyokhaza.hu/page/13739/

letét is. 1945-ben tért vissza Szucságba, ahol megismerte és elvette első feleségét, a szucsági román disznópásztor leányát. Egy ideig fűtőként dolgozott a kardosi kötőrő malomban – Kardos a Kisbács és a kolozsvári Kerekdomb közötti, valamikor önálló településnek a neve –, viszont a munkahelyén elsősorban a vállalat népi zenekarának tagjaként működött.

*

„– Én, én ott vótam fűttő. De nem vótam lekalifákálva, csak tettek ulyan könnyű szolgálatra, hogy tudjak muzsikálni. Nem tettek nehéz munkára.”

*

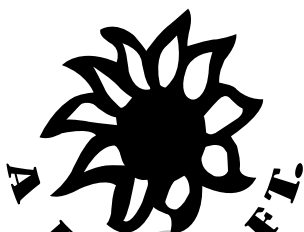
1960-ban, miután elvált, Egeres Gyártelepre költözött. Itt ismerkedett meg második feleségével, és itt született egyetlen fia is, ifj. Fodor Sándor „Netti”, akiből szintén prímást nevelt. Folyamatos költözködéseinek 1977-ben lett vége, amikor sikerült Kisbács központjában házat vásárolnia és családjával odaköltöznie. Ezekben az években teljesedett ki prímásként hírneve, s noha saját, családban szerveződő zenekara sohasem volt, több bandának lett állandó tagja. Így például sokat muzsikált együtt a bogártelki Czilikákkal és a mérai Árusokkal.

Fodor Sándor „Netti” mozgalmas cigánymuzsikusi életpályáját meghatározta pályatársaihoz mérten kivételesen hosszú élete és nagyfokú fizikai és szellemi mobilitása. Abban a korszakban született és nevelkedett, amikor a hagyományos hangszeres népzene még virágkorát élte, abban a korszakban volt érett felnőtt, amikor ezt a tanult tudását kamatoztathatta, de – mivel egy jó cigánymuzsikus szűkebb-tágabb, különböző etnikumú közönsége zenei igényének teljes körű kielégítésére törekszik – felvállalta az újabb divathullámokat is, és végül abban a korszakban öregedett meg, amikor az új zenei ízlésvilág gyökeresen átalakította Kalotaszeg zenei kultúráját. Élete egyik nagy, többször emlegetett fájdalma, hogy tanúja volt zenésztársadalma, generációja kihalásának, tudatában volt annak, hogy ő az utolsó. Ugyanakkor szakmailag és emberileg sikeres és kiteljesedett életet mondhatott a magáénak, intelligens emberként – pályatársai többségétől eltérően – mindig is jól kezelte anyagi helyzetét. Csodálták virtuóz és tiszta hegedűjátékát, szinte kimeríthetetlen zenei repertoárját, szerették szolgálatkész, közvetlen és humoros modorát, nyitott életvitelét, így mindig sikerült kivívnia hallgató közönsége tetszését és tiszteletét.

A hagyományos kalotaszegi cigányszene életmódot élő Fodor Sándor, az amúgy is nagyfokú társadalmi mobilitásáról ismert vidék legmobilisabb személyei közé tartozott. Nagyfokú mobilitása az állandó újítás irányába a mindennapi életben is kimutatható: például neki volt először Szucságban motorbiciklje és tévékészüléke. Muzsikált Kalotaszeg szinte valamennyi településén, még a havasi mócoknak is, majd az 1980-as évektől, a táncházmozgalom „sztár-adatközlőjeként” megfordult erdélyi és magyarországi táncházakban, néptáncbörökben, de járt Nyugat-Európa több államában, illetve többször is az Amerikai Egyesült Államokban. Maga sem tudta felsorolni, hogy hány zenésszel muzsikált együtt, hegedűjátékát hatalmas mennyiségű gyűjtés, több kiadott hanglez és filmfelvétel őrzi. 1998-ban a Magyar Kulturális Örökség Minisztere a Népművészet Mestere címmel tüntette ki. És mindezen szakmai siker és anyagi megbecsülés ellenére egyforma lelkesedéssel és kedvvel tudott muzsikálni a New York-i Metropolitan-ben, a bodonkúti vagy szucsági bálban, az inaktelki vagy mérai lakodalomban, a budapesti vagy kolozsvári táncházban. Értelmes ember lévén érezte a különbséget a helyszín és a közönség viszonylatában, viszont az igazi nagy muzsikushoz méltóan sohasem tett különbséget a zenei előadásmódban.

Élete utolsó évtizedeiben tanítványok százai foglalkozottak a maga egyszerű, de szívből jövő pedagógiai módszertanával: kivel saját otthonában, kivel a különböző tánceseményeken, táborokban, kivel az együttműködés folyamatában. Ahogy öregedett, szokásává vált egy-egy táncrend behúzása után elkiáltani magát: „Száz évig!”. Közel volt... Nyugodj békében, Sanyi bácsi!

Könczei Csongor

**Hangszerek, Tokok,
Kellékek, Javítás**

**Népzenei CD-k teljes választéka
ÓVODÁKNAK, ISKOLÁKNAK
KEDVEZMÉNY**

Cím: Budapest VII., Dohány u. 84.
Bejárat az Almássy utca felől
telefon/fax: 351-3341,
Mobil: 06/30 954-9903, 06/30 399-5042
E-mail és Web Site:
pro@t-email.hu, <http://www.afolk.hu>

Nyitva tartás:
hétfőtől csütörtökig: 10:00-17:30,
pénteken: 10:00-17:00

Elvész a nép, mely tudomány nélkül való

Írta: Móricz Zsigmond

Egy Bars megyei kis faluban voltam még a háború előtt egyszer, egy karácsonyon, sógorommal, aki ott jegyző volt.

Agglegény volt, s bár ő maga nem volt sem ivós, sem dorbézos ember, a falu szokása szerint az ő lakása volt a kaszinó. Már korán reggel betelepедtek a falu kis urai, s estig elüldögéltek. Jöttek, mentek; télidőn nincsenek sürgős dolgok a gazdaságban, s ha még vendég is volt, éjfélig, de legalább tíz óra tájig eltanyáztak. Sokat tanultam ott meg a falusi élet titkaiból.

A sógorom már akkor nagyon büszke volt rám. Falusi ember már arra is büszke, hogy pesti sógora van, de ő mechanikus is volt, egyik gépet a másik után vette: abban az időben olajmotort szerzett, kettőt is, s ha valami csapágyat kellett javítani, mindjárt Pestre jött. Így tudomást vett a mesterségemről is, bár lakásában nem sok könyv volt. Amit a *Tolnai Világlapja* küldött. Ezt járatta, meg a *Pesti Hírlapot*. De ott állottak a lapok az asztal sarkán, az ablakban, rajta a szalag, ahogy a postán érkezett, sokszor hetekig fel se bontott egyet sem. S az volt a csodálatos, hogy a sok úr, aki bejárt hozzá, szintén nem volt kíváncsi a lapokra. Diskurálásban éltek ki az életüket, a világ folyása nem érdekelte őket. Ez még a háború előtt volt.

Szóval, a sógorom jelen volt a *Sári bíró* premierjén is. Furcsa volt szakállas, tatár fejével a páholyban, s koromfekete szemei csillogtak, mikor a tapsoló tömeget látta. Ő tehát tudta, hogy miféle ember a sógora.

Borzasztó büszke volt, mikor először mentem hozzá. Ahogy a falusi ember el szokott dicsekedni a kincseivel, megmutogatott mindenkinek, aki bejött hozzá. A barátai régi nemesek voltak. A falu egy tiszta nemesi kisközség. Némely családnak volt ott kétszáz holdja is, de a legtöbbszörnek már csak húsz-harminc vagy ötven-nyolcvan holdja, s mégis mind urak voltak.

- Író, író! - mondta a sógorom. - Pesti író...

- Újságíró? - kérdezte az egyik úr gyanús szemmel.

- Újságíró - hagytam rá, hogy ne komplikáljam a dolgot.
- Osztán milyen újságnál?

Abban az időben a *Pesti Hírlapnak* írtam tárcákat, regényt - a *Kerek Ferkót* -, s kis cikkeket az országban tett utazásaimról.

- *Pesti Hírlap* - mondtam.

Erre elhallgattak. Ők is leginkább azt a lapot látták, mert a jegyzői irodában is az volt, meg az volt legjobban elterjedve a községben is. De nemigen volt róla véleményük. Tovább beszéltek a búza csávézásáról, a varjakról s gazdasági dolgokról. Pletykákról, lévai borozásokról, a közeledő választásról, hogy Polónyit fogják-e megválasztani, s ilyen komoly dolgokról.

Kissé lehagolt az első nap, hogy ilyen kevéssé értik meg a mesterségemet, de beletörődtem: ez a magyar vidék.

Aznap délután szaladnak a községházára. Már sötét volt. Hétfői nap volt, s a legények a falu kocsmájában valahogy másnapos mulatságot rendeztek, amely azzal végződött, hogy megverték a kocsmárosost. Annak azonban nagy fiai voltak, henteslegények s iparosok, vagy kupeczek, erős emberek, akik az apjuk pártjára keltek, s nagy verekedés lett. Az öreg zsidót azonban félholtra verték, s most panasza jöttek a jegyzőhöz a családtagok.

A sógorom lebékítette őket, s megígérte, hogy este elmegy megnézni a hely színét s felvenni a jegyzőkönyvet.

- No, gyere velem! - mondta, s felvette kis, barna bekecsét, amelyen olcsó prém volt, vásári kis kurta köpeny.

Végimentünk a hosszú, görbe utcán, s a másik faluvégen beállítottunk a kocsmába. Az öreg zsidó ott feküdt az ágyon, az arca be volt kötözve, beteg volt, sápadt volt, sovány, szomorú kinézésű ember.

A sógorom nagyszerűen viselte magát. Emberséges volt, humánus volt, megértő, s jó szavakat mondott neki. Kihúzta a harag méregfogát, s lecsillapította a felzaklatott kedélyeket.

Csuth Péter grafikája

Én hallgatva ültem köztük. Mikor vége volt a kibeszélésnek, a sógorom odavetette kissé hetvenkedő hangon, akkor mutatott be:

- A sógorom - bökött felém a pipa mellől. - Pesti újságíró...

S megmondta a nevem.

Erre az egész család elnémult. Elismételték a nevemet...

- Igen - mondtam -, az vagyok.

Mindenki rám bámult. Megilletődve, álmélkodva.

- Igazán? Lehetetlen - mondták -, a mi házukban itt van... - S újra elismételték a nevemet.

A sógorom csak bámult. Egyszerre ugyanaz a hangulat volt az alacsony parasztház mestergerendás szobájában, mint a Nemzetiben a *Sári bíró* előadása alatt. Néma tisztességtétel.

Kiderült, hogy mindent olvastak, amit írtam, mindenről tudtak, s teljes mértékben értékelték azt a munkát, amelynek akkor már dandárjában voltam. Meg voltak döbbenve, hogy a *Sárány* s más könyvek írója jelen van köztük.

Ők is a *Pesti Hírlapot* járatták: de ők elolvasták. Mindent elolvastak, amit írtam benne, s még egyebet is, amit nem is abba a lapba írtam.

A *Nyugatot* is olvasták. Ez a jelenet így folyt le szóról szóra. Mélyen megdöbbenett.

Az döbbenett meg, hogy az én magyar véreim, nem is a nép, hanem az urak, a falu urai, akik részt vesznek a megye életében, sőt - a maguk módján - az ország politikájában is, egyáltalán a nevemet sem hallották. Számukra még később is csak a jegyző sógora voltam, akivel összecimboráskodtak, de halvány sejtelmük sem volt arról, hogy mit csinállok, s mit jelent az az egész foglalkozás, amellyel töltöm napjaimat. Ellenben ez a szegény zsidó kocsmáros család s ennek minden tagja, még az ágyban fekvő öreg is, mindent tudtak rólam, könyveimről, s arról az új irodalmi mozgalomról, amelynek előterében állottam már akkor.

Nemigen régen, talán három éve, újra elkerültem abba a faluba.

Már megszállott terület. De a falu élete ugyanúgy folyik, mint abban az időben. A gazdák gazdálkodnak, ma is verekednek a földdel, az adóval, a politikával.

Azzal a különbséggel, hogy elmondták, hogy a régi birtokosok közül már igen sokan elpusztultak a faluból. Némelyek közülük ideát vannak, s itt-ott kis hivatalokban tengődnek, mások ipari pályán kínlódnak, vagy Isten tudja, hova lettek.

Kérdeztem a kocsmárost és családját. Az öreg zsidó már meghalt, s a fiai, egyik nagyvágó, a másik nagykereskedő, egyik bérlő, aki a régi birtokosok közül a legnagyobbak birtokából két-három család minden földjén gazdálkodik, s autója van. Ezek is vergődnek a nehéz viszonyok közt, de valahogy sokkal magasabb nívón, mint abban az időben.

A sógorom maga is megkopott. Már nem jegyző, s nem lakik abban a kúriában, amelyben azidő tájt: Damjanich főhadiszállása volt az a nagysallói csata idején, s ez nimbuszt vont a ház fölé. Ma ő a saját házában lakik: megvett egy kis parasztházat, abban lakik, s most is van gépe. Van egy traktorja, amellyel bérbe' szánt.

Elgondolkodtam a dolgon.

Mindazok, akik abban az időben újság- és könyvolvasás nélkül éltek, rettenetesen szenvedtek az idők változása miatt, s nagyrészt elvagyontalanodtak. Mindazok, akik már akkor magasabb kultúrában éltek, felvirágoztak.

Az élet gyorsan s szemmel láthatóan igazolta, hogy a kultúra magasabb erő kifejtésre teszi képessé azt, aki belekapcsolódik, ellenben elmorzsolja azt a réteget, amely betűiszonyban szenved.

Elvész a nép, mely tudomány nélkül való. [...]

[In: Móricz Zsigmond: *Asszonyokkal nem lehet vitázni. Lappangó művek.* Athenaeum Kiadó, 2017.

Eredeti megjelenés: *Református Figyelő*, 1929, dec. 21.]

„Barangoltam...”

Fotográfiák Kalotaszegről és a Mezőségről

„...a fényképezés egy különös folyamat. Létrejön a tárgy-kamera-szív-agy tengely, amely egy intim belső világgá válik, megszűnik az embert körülvevő. Szinte euforikus állapot. Egy bensőséges kapcsolat a fényképezendő és a fotográfus között, senki más által ugyanúgy át nem élhető. Ezért fontos, hogy az ember lehetőleg minél több időt tölthessen témájával, legyen az tárgy vagy ember. Megismerni a részletes vonásokat, lelkületet, lelket. Jó volna a hétköznapiakat is így megélni...”

A tárlat kedves képeim egy töredéke azokról a vidékekről, ahová húsz éve rendszeresen járok. Barátságok, szinte családi kapcsolatok kötöttek. Az itt megismert embereknek a hétköznapijai, ünnepi alkalmi, és az ezeknek teret adó falu és a táj a képek témája. Igyekeztem minél több ismeretséget kötni olyanokkal, akikről tudtam vagy éreztem, hogy értékes és érdekes tagjai a közösségüknek. Voltak, akikkel csak összesodort a véletlen. Az évek során kialakult az a bizalom, mely lehetővé tette, hogy fényképalanyaim a legtermészetesebb énjüket mutassák. Nem küldetésből jöttem ide, hanem megézésből, szinte önfeledten a kezdetektől, valami varázsszerű megézés által vezérelten. Sok barátomnak köszönhetek sok mindent, ezt nem is lehet meghálálni. Ám nagy hatással volt rám a gyermekkoromban megtapasztalt környezet is az Őrségben, mely „élménybattyú” sokat tett hozzá ahhoz, hogy az erdélyi közegben otthonosan tudjak mozogni. Nem vagyok képzett fotográfus, ami a technikával kapcsolatban birtokomban van, az is itt, a kedves falvaiban formálódott.

A tájban a település, a faluban az ember és közvetlen környezete, épített öröksége szerves egységet alkottak évszázadokon át. A léptéket, az arányokat fontosnak tartották és akár öntudatlanul is betartották. Ilyen, léptékeiben és arányaiban emberi környezetbe ágyazódtak az emberek fontos életfordulóit (születés, keresztlő, konfirmálás, jegyváltás, majd lakodalom, halál), illetve a minden életszakaszban megélt jeles fordulókat, ünnepeket. Ezt a szerves egységet töredékesen még fellelhetjük Erdély falvaiban. Igaz, nagyon kell figyelni, merre néz az em-

„Juhocskáim, Visa, 2009.” – fotó: Henics Tamás

ber. Egyre erőteljesebben hatol be a „modernitás”, helyesebben, az újabb technikai vívmányok által egyre több életteret idegennek tűnő elemekkel megtöltő civilizáció, a városiasodás, annak minden velejárójával. Ez nem csupán a falu, az épületek, a tárgyi világ rohamos átalakulásában, de az ember és a közösségek változásában is tetten érhető. Barangolásaim során sokszor voltam tanúja egy-egy épület vagy akár falurész fokozatos eltűnésének, az idősök eltávoztával egy addig virágzó gazdaság elsorvadásának, de egy-egy infrastrukturális „fejlesztés” következtében a fent említett lépték és arányok nélküli épületek vagy településrészek megjelenésének is. Az általam leggyakrabban látogatott kalotaszegi (Nádas mente vagy Cifra Kalotaszeg) és mezőségi (Észak-Nyugat Me-

zőség, Szamos mente) falvakban, illetve Széken az említett tendenciáknak még ellenállni képes emberek, portáik, szokásaik örökítődték meg ezeken a képeken. A megjelenített témák felé fordulás szándékos volt, jól esnek nekem ezek a részletek, az emberi arcok, a harmónia, a nyugodtság.

Nagyon kis szegmense ez a tárlat annak, amit meg szerettem volna mutatni. Kerültem azokat a témákat, melyek megjelentek már eddigi monográfiáimban (juhmérés hagyomány: Juhmérés Visában, 2005; zenés és táncosportrék: Apák és Fiúk, 2010; a körösfeketetői vásár: Negreni, Feketető, 2015.). Remélem, így is eljut a szemlélődőhöz az az üzenet, ami e keretek közt megosztható. Nehéz vállalkozás, nem is lehet teljességet adó.

Sokan már nincsenek közöttünk, sok épület és szép részlet már a múlté. Emlékezés is tehát a kiállítás, de bizakodtat is, mert még mindig megmenthető sok szellemi és tárgyi érték. Kötelesség is ez, hiszen látjuk, hogy egy új közegben (a régi eltűnőben van, ez törvényszerű) az új generációknak is képes ez az értékrend útmutatást adni. Ha meg tudjuk tartani a köteléket az elődök által megőrzött és továbbadott hagyományvilággal, akkor biztos talajon állunk, akkor képesek lehetünk megmaradni azoknak, akikről felmenőink álmodtak, akikben hittek minden viszontagság ellenére.

Henics Tamás

Henics Tamás 1965-ben született Szentgotthárdon. Gyermekkorában az Őrségben telt, ami meghatározó lett későbbi életében. Középiskolai tanulmányait Kaposváron végezte, egyetemi éveit Pécsen töltötte. Kutatóorvosként éveket töltött az Egyesült Államokban, jelenleg Bécsben vezet egy oltóanyagfejlesztéssel foglalkozó biotechnológiai laboratórium kutatási tevékenységét. Számos, nemzetközi jelentőségű folyóiratban megjelent tudományos közlemény, könyvfejezet és szabadalom szerzője. Fő hivatása mellett szabadidejét a fényképezésnek, zenélésnek szenteli. Az őrségi gyermekkor során megélt, akkor ott még az elzártság okán foltjaiban létező paraszti kultúra, annak értékei, szépségei elkísérték a későbbiekben is és talajt adtak néprajzi témájú fotográfiai tevékenységéhez. Képeit számos kiállításon mutatta be idehaza és külföldön, többek között Pécsen, Budapesten, Komáromban, Győrben, Zalaegerszegen, Óriszentpéteren, Bécsben, Kolozsvárott, Óbecsén. A táncmozgalmak megrögzött rajongója, a folkMAGazin rendszeres szerzője, a tizenöt éve megrendezésre kerülő, mára országos jelentőségűvé vált Ladikos Fesztivál megálmodója, szervezője. Három néprajzi, illetve a táncmozgalmakhoz köthető témájú könyv szerzője (Juhmérés Visában, 2005; Apák és fiúk, 2010; Negreni-Feketető, 2015.). Munkásságát Halmos Béla emlékéremmel ismerték el 2018-ban.

„Az én udvarom, Visa, 2009.” – fotó: Henics Tamás

„Kalló Feri bácsi feleségével, Bözsi nénivel és leánytestvérével, Inaktelke, 2011.” – fotó: Henics Tamás

„Temetőben, Magyarvista, 2018.” – fotó: Henics Tamás

„Bivalyborjú, Méra, 2016.” – fotó: Henics Tamás

„Jancsi, a csobán, Méra, 2018.” – fotó: Henics Tamás

„Kozma Anna »Kisó« és Tötszegi Erzsébet »Puci Ángyi«, Méra, 2008.” – fotó: Henics Tamás

„Házirol háziira járván”

A nyolcvanas években emlékeim még mindig elevenek voltak a betlehemesekről, akiket gyerekkoromban, Felsőnánán láttam. Kérdezősködni kezdtem, amerre csak jártam, hogy tudja-e még valaki. A betlehemesünk életre keltésének történetét megírtam a *Hadikfalvi betlehemes* című könyvemben. A *Házirol háziira járván* fejezetből, ami később angolul is, németül is megjelent – egy-egy, Kútvölgyi Mihály által készített művészi fotó kíséretében – idézek most egy hosszabb részletet.

*

Számítgatom, mikor is lehetett. Ezerkilencszázötvenben, ötvenegyben? Karácsony este volt. A háziunkban frissen sült kalács, töltött káposzta és fenyő illata lengedezett. Ablakunk alól már elvonultak a „paradicsomoló” gyerekek s az énekes leányok. Csak itt-ott hangzott fel még a faluban egy-két megkésített leánycsapat éneke. Egyszer csak óriási kolompolás, csilingelés, ostorcsattogatás, kutyaugatás verte fel az utcánk csendjét. Valaki bekopogtatott az ajtókon, szót váltott a szüleimmel, majd kisvártatva bundásan, kicsi templommal a fején Andris keresztapám lépett be a szobába. Mögötte koronásan, karddal az oldalán egy gyönyörű legény. Fel-alá kezdett járkálni előttünk, s furcsán, monoton hangon énekelt. A legényt ismertem is, nem is. Álmélkodva hallgattam kántálását. Egyszerre újabb csoport nyomult a háziba. Bundás, maszkos szörnyekkel telt meg a szoba. Sikoltozni kezdtem rémületemben. Édesanyám magához ölelt, csitítgatott: – Ne félj kicsim, nem bánatnak! Ez csak játék. Ők a pásztorok. Ott meg a Kisjézus fekszik a jászolban.

Tudtam, hogy kik ők, már elsőáldozó is voltam, de csak akkor nyugodtam meg, amikor végre kivonultak a háziból. Még egyszer visszatértek, de akkor már vállukra vetett csuklyával, hogy megigyanak egy-egy pohárka bort. Csupa ismerős férfi volt. Sorra kezet fogtak apámmal, István napja alkalmából jó egészséget, szerencsét kívántak neki, majd elvonultak.

Az éjféli misére menet még egyszer találkoztunk velük. Nagy fűrtökben rajzottak körülöttük a gyerekek. Visongtak, hógolyókkal dobálóztak. Ők vonultak szép komolyan, viharlámpáik imbolygó fényével a behavazott, sötét utcán. Akkor se ijedtem meg, amikor a „Hamubotos” a „pungájával” gyengéden hátba veregetett.

A parasztháziából kialakított kicsi templomban összezsúfolódtunk. Az oltárlépcső elé furakodtam. Miként mindig, a vasárnapi szentmiséken is, ministráló unokabátyám, Albert háta mögé álltam. Boldogan, tiszta szívvel zengtem a többiekkel, hogy „Mennyből az angyal, lejött hozzátok...”, majd azt, hogy „Fel nagy örömrre, ma született...!”.

Akkor még nem tudtam, mennyire kellett akkoriban a mi cseppnyi falunk, Felsőnána népének is az öröm. Nem tudtam még a tengernyi bánatról, ami a felnöttek szívöében rejtezett. Éppen csak hogy túl voltunk a világháború borzalmain. Mi, bukovinai székelyek a Bukovinából való kitelepítés, a bácskai menekülés, a völgyeségi letelepítés kitörölhetetlen,

fájdalmas emlékeivel, fejünkön a tizedik parancsolat megszegésének átkával; a felvidéki magyarok a Paradicsomból való kiűzetés friss élményével; s az evangélikus templomban összesereglett, helybéli németek a Szibériába elhurcolt, Németországba kitelepített családtagjaik, rokonaik ordító hiányával a szívuikben ünnepelték a Megváltó születését. Úgy emlékszem, hogy a falunkban nem betlehemeztek többé. Államiilag betiltották. Szomorú idők és új megpróbáltatások vártak a háromféle népcsoportra.

Bár arra reményem se volt, hogy egyszer Érden is betlehemes csoport alakulhasson, azt gondoltam, valamilyen formában mégis megmentem a hadikfalvi betlehemeset. Akkoriban készült a népdalköröm hanglemeze, gondoltam, hogy legalább arra felvesszük.

1985-ben dr. Forrai Ibolya, bukovinai székely néprajzkutató rendelkezésemre bocsátotta az általa Kétyen gyűjtött hadikfalvi betlehemes játék szövegét. Ezzel indultam el a dallamok után. Előbb Érden kérdezősködtem, majd, amikor nem boldogultam, én is Kétyre utaztam. Az egykori kántorhoz mentem, aki Hadikfalván évről évre betanította a csoportokat. Orbán József és felesége nagy igyekezettel próbálták felidézni a dallamokat, de már igen öregek voltak, emlékezetük rostáján sok minden kihullt. Ahogy töprenkedtek, egyszer csak Józsi bácsi megszólalt: – Rózsika, hát miért nem kérdezed meg Antal bácsidot? Ő biztosan emlékszik, mert ezerkilencszáznegyvenben, Hadikfalván, a legutolsó karácsonyon, mikor még otthon vótunk, ő vót a királyszolga.

Nagybátyámék tőlünk kétháznyira laktak. Átmentem hozzájuk s egy fél óra alatt felvettem az egész hadikfalvi betlehemeset. Hamarosan kiderült, hogy vannak még Érden néhányan, akik Bukovinában is játszottak a betlehemesben valamilyen szerepet. Sorra felkerestem őket, s néhány

fiatal férfival meg a népdalkör tagjaival kiegészítve hamarosan összeállt az érdi betlehemes csoport.

Heteken át próbáltunk lelkesen az öregek irányításával, majd egy gyötrelmes hét alatt megtörtént a hangfelvétel is. 1986 novemberében jelent meg a lemeziünk. Már a stúdióban mondogatták az emberek, hogy milyen jó lenne „rendesen” eljátszani a „csobánolást”. Valaki tudni vélte, hogy Tolnában, valakinél van egy betlehem, amit még Bukovinában készítettek, s hogy az éppen olyan, mint a hadikfalvi templom. Alig titkolt szándékkal sorolgatták, hogy mi mindenre lenne szükség a betlehemezéshez, ami, természetesen tudják, nincs. Nem nagyon akartam kötélnék állni, de azért szereztem egy autót, s elindultam, hogy megkeressem a betlehemecskét.

A hetedik faluban alkalmi gépkocsivezetőm fellázadt, megsokallta a reménytelennek tűnő házagolást, s vissza akart fordulni. A nyolcadikban, Zombán, özvegy Cseke Lázárnénál megtaláltam, amit kerestem. Ezután bőroket gyűjtöttünk, amelyekből a férfiak megvarrták a csobányok bundáit, az asszonyok elkészítették a koronákat, s összeszedtük a többi szükséges kelléket is.

Az első előadásaink karácsonya előtt, Budapesten voltak, először a Kertészeti Egyetemen, azután a Szabó Pál Művelődési Otthonban. Az érdi közönségnek 1986 vízkeresztjén mutattuk be a hadikfalvi betlehemest. Elmondhatatlan, megrendítő élmény volt, amikor a nézőtérben ülők anynyi esztendő után, újra láthatták a saját betlehemesüket. Könnybe lábadt szemmel együtt fújták velünk az énekeket, mormolták a szövegeket, mintha mindenkinek egyszerre tért volna vissza az emlékezete. Kóka Antal nagybátyám most is a királyszolga szerepét játszotta. Halálos beteg volt már, de még ez egyszer játszani akart. A játék végén fejére akarta tenni a betlehemet, hogy szerepe szerint kivezesse a csoportot. Ekkor ereje elhagyta, a karjai lehanyatlottak. Csak az ölében tudta kivinni a kicsi hadikfalvi templomot. Két hét múlva elhagyott bennünket. Aztán sorra elballagtak utána az öreg pásztorok is, Galambos Péter, az „Öreg Csobán”, László Gáspár, a „Szürke”, s végül Csernik Gáspár is, a „Fekete”. Az eltávozottak helyére mindig léptek mások. Karácsony táján újra és újra felékesítjük a kis betlehemünket, s elindulunk, hogy, ahol befogadnak, ott a hadikfalvi csobánolás verseivel elmondjuk:

Mi nem azért jöttünk, hogy komédiázzunk,
Vagy valami tréfás játékot indítsunk,
Hanem egy fertájnýét mulatni kívánunk,
Míglen a Krisztusról mi példát mutassunk.

*

A könyvem 2002-ben jelent meg először a Fekete Sas Kiadónál, azóta sajnos sok nevet sorolhatnék fel, az újabban eltávozottak neveit. Ami csodálatos, hogy a régiek helyett mindig jöttek újak, akik beálltak a helyükre az élet rendje szerint. Több közösség vidéken is megtanulta. A betlehemesünk 2013-ban felvételt nyert a szellemi kulturális örökség nemzeti jegyzékébe. Jelenleg is működik városunkban egy életerős, felnőtt fiatalokból álló csoport, amelynek betanítója, vezetője Domokos Gyula, az Érdi Bukovinai Székely Egyesület vezetője. Az ő bátyjai voltak több évtizeden át az előző csoportok főszereplői, tanácsadóim, támaszaim a hagyományörző munkámban.

Amikor megjelent az *Érdi Bukovinai Székely Népdalkör* című nagylemeziünk, az újságírók jóvoltából, a sok jó kritika hatására nagy hírnévre tettünk szert, rengeteg meghívást kaptunk. Még a Parlamentbe is meghívtak bennünket. A Magyar Televízió *Hadikfalvi csobánolás* címmel filmet készített velünk, amit időnként még most is játszanak a televíziókban karácsonyi időben.

A tévéfelvételekhez a Magyar Földrajzi Múzeum épületében berendeztünk egy szép, tágas termet bukovinai székely tisztaszobának, abban játszottuk el a betlehemest. Dr. Balázs Dénes, a múzeum alapítója többször is megjelent az ajtóban és nagy rokonszeny-

vel, szeretettel figyelte a munkálkodásunkat. Néhány nappal azt követően, hogy befejeződtek a felvételek, odahívtam az üres teremhez, kitaráta az ajtaját és azt mondta:

– Rozika, költözzenek be!

Sokévi gyöttrődésemnek vetett véget. Megoldódott a gondom, hogy hová tegyem az összegyűjtött tárgyi emlékeinket. Nagyon örültek az együttesem tagjai is. Rendeztünk egy újabb tárgygyűjtést és berendezkedtünk a Magyar Földrajzi Múzeumban. 1988 elején nyílt meg a bukovinai székely kiállításunk. Valamelyik lapban így adtam hírrül a létrejöttét, és hogy mi található benne.

*

A hányatott sorsú népcsoport bukovinai életének utolsó megmentett tárgyi emlékeit bemutató teremben láthatóak a kenderfeldolgozás eszközei: gereben, guzsaly, fonókerék, osztováta, madzagszövő. Néhány edény, munkában használt ruhadarab, a hétköznapi élet kellékei. A múlt század végén készült, festett, virágozott menyasszonyi láda, az impozáns vetett ágy, a bölcső, a falakon kendezőkkel díszített szentképek, díszes keretű tükör, feszület, rúdon fekvő rokolyák, kendők a bukovinai székelyek tisztaszobájának, az ún. „nagyháznak” a szerény pompáját idézik.

Látható az asszonyok és férfiak ünnepi viselete. Az asszonyok legbecesebb ruhadarabja a „favirágrokolya” volt: bordó, fekete-piros, korona-mintás, teveszőr gyapjából készült, ráncolt szoknya. Vászomból vagy gyolcsból készült „szedett inget” és „selymes lájbit” viseltek hozzá. A férfiak nyáron fehér vászongatyában, ingben, fekete zsinóros lájbiban jártak. Esetleg selyem nyakravaló kendővel tették ruházatukat ünnepélyesebbé.

XVIII. századi biblia, kézzel írott ún. „halottaskönyv”, régi családi fényképek, a kitelepítés okmányai az, ún. „hazatérők”, a kitelepítésről készült fotók, a bukovinai székely falvak 1975-ben készült fotó-dokumentumai teszik teljesebbé a néprajzi bemutatót.

A bukovinai székelyek sorstragédiája időről időre meghihlette az alkotókat. Kiállítottuk Nyíró József „Madéfalvi veszedelem” című művét, dr. Németh Kálmán „Száz ezer szívo sikolt” című könyvét és Lovász Ambrus érdi székely fafafaragó Bácskából való menekülést ábrázoló fali képét.

*

Ez a „helytörténeti gyűjtemény” néven berendezett szoba nagyon sok örömet adott, ad ma is a közösségünknek. Pár éve egy kicsit arrébb költöztették, a múzeum végében, a felújított, szép érdi házban található jelenleg. Ott készítettek, készítenek velünk interjúkat, mese-felvételeket, népdalbemutatókat. Megmutatjuk a vendégeinknek. Rendhagyó irodalomórák után bevezetem a gyerekeket. A tárgyaink védettek, nyitvatartási időben bármikor megtekinthetőek. A Magyar Földrajzi Múzeum igazgatójával, dr. Kubassek Jánossal évtizedek óta jó barátok vagyunk, a munkatársaival pedig kiváló a munkakapcsolatunk.

Könyvem elején említettem, hogy a népdalköröm megalakítása után arról ábrándoztam, műsorunkkal végigjárjuk a bukovinai székelyek lakta falvakat, bemutatjuk a sok szép népdalt, mondát, amelyeket megtanultunk, és találkozunk rég nem látott rokonainkkal, a régi falubeliekkel. A leveleimre akkor senki, de senki nem válaszolt.

1987-ben MTA-Soros névvel pályázatok jelentek meg, hogy különböző kulturális célokra lehet támogatást szerezni. Elérkezettnek éreztem az időt, hogy megvalósítsam a másfél évtizeddel azelőtt született tervemet, és valóban minden székelyek lakta települést felkeressünk. Megírtam a pályázatunkat. Domokos Pál Pétert kértem fel egyik ajánlónak, egy fennmaradt levelem tanúsága szerint dr. Andrásfalvy Bertalant a másiknak.

A pályázaton elnyertük a szükséges támogatást és rövidesen megkezdtük a negyven előadásból álló tolnai-baranyai előadó körutunkat. Meghívtam Ferenczy Csongor színművészt, a Kalamajka együttest, máskor a Mente Folk Együttest is közreműködőknek.

Kunkovács László fotóművész is elkísért bennünket néhány előadásra. Az ő fotói is segítenek most felidézni azt a sok elmondhatatlan, lélekindító találkozást, amelyeket megéltünk. Sokan, akik egy faluban éltek azelőtt, Bukovinában vagy Bácskában látták egymást utoljára, s most zokogva hulltak egymás nyakába. A felkéréssett kis falvak zöme elképesztő elhagyatottságban, szellemi és fizikai szegénységben élte a mindennapjait. Emlékszem, hogy Kalaznón tizenegy év után akkor nyitották ki először a művelődési házat. Izményben nem is volt művelődési ház, a kocsmában tartottuk meg az előadást. Persze ennek akkor nem volt semmi jelentősége. Boldogok voltunk, hogy ott lehettünk.

Felsőnánán is, ahol húszéves koromig éltem, hatalmas tömeg jött össze a látásunkra, mint mindenütt. Székelyek, felvidékiek, németek vegyesen ültek a teremben. Amikor eléjük léptem és végignéztem a fekete fejkendős, ünneplőbe öltözött embereken, alig bírtam megszólalni. Csak nagy nehezen tudtam úrrá lenni a megindultságomon. Az előadás végére sikerült könnyes kacagásra fordítanunk a hangulatot.

Az 1980-as években még tiltott terület volt számunkra Jugoszlávia. Vízum kellett, korlátozták a „valutaváltást” stb. Egy nap Papp Ferenc tévérendező, aki a betlehemes filmünket rendezte, elhozott hozzám, a munkahelyemre egy al-dunai székely származású egyetemi tanárt, Dr. Györfi Bélát. Nagyon régen szerettem volna már eljutni valahogy az al-dunai székelyekhez, de sehogy nem találtam rá módot, anyagi fedezetem se volt. A professzor úr megszervezte, hogy Hertelendyfalván az unokahúga két hétig vendégül lásson Kunkovács László fotóművésszel együtt. Az utazáshoz szükséges anyagiakat szintén a MTA- Soros pályázaton nyertük. Óriási dolog volt ez akkor.

1988 nyarán, teljes inkognitóban bejártuk az 1883-ban odatelepült bukovinai székelyek két faluját, Hertelendyfalvát és Sándoregyházát.

Székelykevére csak azért nem mentünk el, mert megüzenték a „magyarok”, hogy be ne tegyük a lábunkat a falujukba, mert pórul járunk. Hogy, hogy nem Kunkovács Lászlót Sándoregyházán fényképezés közben tetten érték, és néhány órára bevitték a „milíciára”. Nem bántották, de alaposan kikérdezték, hogy kicsoda, micsoda, milyen célból fényképezi a házakat, az utcákat.

Én főként népdalokat, meséket gyűjtöttem, élettörténeteket meséltem, a több mint száz éve elhagyott Bukovina emlékeit kutattam, ismerkedtem az emberekkel.

Laci nagyszerű fotósorozatokat készített, amelyek utólag felbecsülhetetlen értékűvé váltak. Hamarosan ez a térség első számú háborús célpont lett. Pancsova ipari létesítményei és a székelyek lakta falvak is számos bombatalálatot kaptak. A lakosság kétharmada elmenekült, sokan egyenesen Ausztráliáig vagy Kanadáig futottak, és örökre elvesztek a közösségük számára.

A hertelendyfalviakkal való megismerkedésünket nagy rokoni jövés-menés követte hamarosan. 1989 februárjában vendégül lártuk a Tamási Áron Művelődési Egyesület ötven tagú együttesét Érden, és az érdi székely családoknál szállásoltuk el őket. Nagyon sokan, bár közeli rokonságban álltak egymással, csak most találkoztak először.

1990 januárjában, még a délszláv háború kitörése előtt, az Érdi Bukovinai Székely Népdalkör utazott Hertelendyfalvára és Székelykevére. A székelykeveiek megkövetek bennünket az előző évi barátságosan üzenetért, és nagy szeretettel fogadtak. Betlehemezünk és mindkét faluban bemutattuk az *Édes hazám, mit vétettem?* című műsorunkat. Az al-dunaiak tulajdonképpen csak most tudták meg, hogy mi is történt valójában a Bukovinából 1941-ben Bácskába települt székelyekkel.

Volt panaszkodni valójuk nekik is elég. Megrendítő nagy rokonszeresések indultak meg.

JÚNIUS

II. Nagydobronyi Népzenei és Néptánc Tábor

Nagydobrony (Ukrajna), 2019. június 11-15.
Elsősorban olyan tanulók jelentkezését várjuk, akik vonzódnak a néptánc és népzene iránt.
A jelentkezők alsó korhatára: 9 év
Jelentkezési határidő: 2019. május 17.
Szervező: Genius Jótékonyági Alapítvány
Helyszín: Népművészeti Tanoda
Nagydobrony, Meliorátor utca 2.
Tel.: 00-380-231-4-29-68 (149-es mellék) munkanapokon 8.00-tól 17.00-óráig
www.genius-ja.uz.ua

XVII. Hagyományhű Tekerős Tábor

Szentes, 2019. június 24-28.
A főszervezők, Karikóné Puskás Gabriella és Havasréti Pál, a Széchenyi-ligeti strandfürdő kemping területére, a Kurca partjára álmotdák meg e népzenei tábor. A tekerős tábor, működéskének kezdete (2003) óta, szinte minden nemzedéket megszólítva fordít figyelmet a magyar népzene, különös tekintettel az Alföld hagyományainak ápolására, azok továbbadására. Táborunk célja, hogy Szenyér Dániel a „Népművészet Mestere” szentesi tekerős dalait megtanuljuk, emlékéit felidézzük.
Jelentkezés Havasréti Pál várja telefonon: 06-30-940 1242
drótpostán: havasretipal57@gmail.com

Kolompos Családi Tábor

Szerencs, 2019. június 24-30.
Ízelítő a programból: tipegő-topogó, várfestés, kézműveskedés, zenetanoda, esti mulatság, tábori mulatság, diavetítés, kürtöskalács-sütés, metázás, csülközés.
További információ: Nagy Zoltán
Tel.: 06-70-562-8069,
kolompos@kolompos.hu; www.kolompos.hu
www.facebook.com/Kolompos.Egyuttas

V. Őrségi Néptánc Tábor

Szalafő, 2019. június 26-30.
Táncanyag: kalotaszegi magyar táncok (Méra)
Szervezők:
Horányi Csaba és Horányi-Pirók Panka
Helyszín: Gatter Fogadó (Szalafő, Templomszer 21.)
Tel.: 06-30-308-7743
horanyi.csaba@freemail.hu
06-20-615-0404, pankapiro@gmail.com
www.intenzivneptanc.hu
www.facebook.com/intenzivneptanc

XXVIII. „MÉTA” Népzenei és Néptánc Tábor

Karád (Művelődési Ház),
2019. június 29. – július 7.
Tánc: Gerlecz László és Gerlecz Edit: Kelet-Mezőség (Mezőmadaras, Mezőpanit, Mezőbánd); Taba Csaba Benji és Fejér Erika: Kükülmó mente (Magyarszentbenedek)
Zene: Virágvölgyi Márta: Gyimes – hegedű (középhaladó); Römer Ottó: Almásszentmihály – hegedű (haladó); Römer Ádám: Kalotaszeg, Varga Ferenc „Csipás” 1969, 1978 – hegedű (haladó); Salamon Beáta: Szilágyosság – hegedű (középhaladó); Kuczera Barbara: Ádamos, Dunántúl – hegedű (kezdő – min. 2 év hangszerstudás!); Szokolay Dongó Balázs: fúvós hangszerek (furulya, tárogató, szaxofon, dudu) – haladó; Pirisi Máté: fúvós hangsze-

rek (kezdő); Rác Gyula: brácsa, kontra; Bobár Zoltán: harmonika; Havasréti Pál: nagybőgő, kisbőgő, ütőgardon; Liber Róbert: nagybőgő
Tintér Gabriella: ének
Vendégtanárok:
Porteleki László – hegedű (július 3.)
Kerégyártó Gergely – brácsa, bőgő
Dresch Mihály – fúvós hangszerek
Információ: Poór Kinga táborvezető
Tel.: 06-30-579-3474
info@metatabor.hu; www.metatabor.hu
www.facebook.com/fiddlecamp/

Táncos Tehetségek Tábora

– ifjúsági korosztálynak
Kiscsős, 2019. június 30. – július 5.
Sóvidék táncai (páros táncok és férfitáncok).
Oktatók: Lőrincz Hortenzia és Kovács Norbert
Szervező: Apte Művészeti Egyesület – Néptáncosok Baráti Köre
Jelentkezési határidő: 2019. május 31.
Kapcsolattartó: Kovács Norbert
Tel.: 06-20-378-6459
cimbi@iplus.hu; reka.than@gmail.com
www.hidakforum.hu

Ifjúsági Népzene és Néptánc Tábor

Vászlut (Románia), 2019. június 30. – július 7.
12-16 éves fiataloknak
12 életévüket betöltött fiatalok jelentkezését várjuk, akik mezősegi és kalotaszegi tánc tudásukat szeretnék gyarapítani. A tábor ideje alatt mezősegi és kalotaszegi táncokat, népdalokat, hangszeres népzénet (hegedű, brácsa, nagybőgő), tanulhatnak a résztvevők.
Szervező: Kallós Zoltán Alapítvány
Tel.: 00-40-758-037-808 (munkanapokon 9-17 óra között); kалlos.valaszut@gmail.com
www.kallos.org.ro

Család Tábor

Gyimesközéplek – Boros pataka (Románia),
2019. június 30. – július 7.
Kézműves foglalkozások, baranta, néptánc, énektanulás, játék, kirándulás, lovaglás.
Lunca de Jos, Valea Boros nr. 65
Információ: Molnár Szabolcs
Tel.: 00-40-266-371-499, 00-40-744-505022
office@tectumszallas.ro
www.skanzen.ro/csalados_tabor

JÚLIUS

XIII. Garai Népművészeti Tábor

Gara, 2019. július 1-5.
Zene, tánc, énektanulás gyerekeknek és felnőtteknek
Galga menti táncok – általános iskolás korosztály
Felcsiki táncok – ifjúsági, felnőtt korcsoport
Harmonika, tambura – Csonka Balázs
Népi furulya – Kovács Kata
Citera – Kelemen Zsolt
www.facebook.com/events/290992911559519/

VII. Gömői Népzenei és Néptánc Tábor

Tornalja (Szlovákia), 2019. július 1-6.
Hetedik alkalommal kerül megrendezésre népzenei és néptánc táborunk, melyben Gömör és egy további felföldi tájegység folklórjával ismerkedhetnek meg a résztvevők. A tábor

során népi vonós hangszerek, dudu, furulya, citera, továbbá népi ének és néptáncoktatásra kerül sor. Oktatóink: Parapács zenekar, Rich-társik Mihály és felesége, Zsóka (szervezés alatt) Kurdi Gábor, Nyíri Gábor.
www.facebook.com/events/1982208385417093/

Ágas-bogas Népzenei Tábor

Balatonyörök, 2019. július 1-7.
Kalotaszegi népzénet tanítanak:
Halmos Attila – haladó hegedű
Ocskay Rita – középhaladó hegedű
Huszthy Bálint – brácsa
Bálint Domonkos – bőgő
Muzsikálnak még: Maczó Villő, Simó József, Szőke-Tóth Bence
Meghívott vendégelőadó: Árendás Péter
Foci, strand, sport, közös éneklés, esténként táncház, buli, hamisítatlan tábori hangulat!
Szervező: Piliscsabai Tánc- és Népdalcsokor Egyesület
Helyszín: Sporttábor (Balatonyörök, Horgász u. 2.); www.piliscsabatanachaz.hu
www.facebook.com/events/983172408542995/

XXVI. Vass Lajos Kárpát-medencei Népművészeti Tábor

Gyenesdiás, 2019. július 6-12.
Gyermek-ifjúsági résztvevőknek 18 éves korig
Gyenesdiás, 2019. július 7-12.
Felnőtt résztvevőknek 18 éves kortól
Kiemelt témakör: Népszokások
A gyakorlati foglalkozások mellett, a résztvevő megismerheti a népdalok kiválasztásának szempontjait, a népdalcsokor összeállítás szempontjait, hangszerelés lehetőségeit egy összeállításon belül, megismerkedhet a népdal hiteles megszólaltatásával.
A népzene mellett a résztvevők bepillantást nyernek a kiemelt tájegység népviseletébe, néptáncaiba. A tábor szakmai irányítója:
Dr. Alföldy-Boruss István
Tervezett oktatók: Juhász Erika – népi ének
Szecsődi Rita – citera, népi ének
Koczka Andrea – citera, tekerő, népi ének
Pintér Anikó – népi ének; Nagy Imola – citera
Lippert Ferencné – kézműves foglalkozás
Tulipán Motel és Üdülő
Gyenesdiás, Tulipán u. 20.
Információ: www.vasslajos-szov.hu

IV. Fabotó Citera- és Néptánc Tábor

Nagykapos – Zemplínska Šírava (Szlovákia),
2019. július 7-12.
Helyszín: Hotel Poštár (Nagykapos, Széles-tó – Szlovákia)
Szervező: Fabotó Citerazenekar
Információ: Boczán Ferenc
Tel.: 00-421-917-955-475; faboto@centrum.sk

Gyakorló Táncosok és Táncoktatók Tábora

Kiscsős, 2019. július 7-12.
július 7-8. Bogártelki táncok – Szabó Szilárd és Németh Ildikó; július 9-10. Györgyfalvi táncok – Busai Norbert és Busai Zsuzsanna; július 11-12. Kalotaszegi román táncok – Kádár Ignác és Nagypál Anett; szervező: Élő Forrás Hagyományörző Egyesület
Jelentkezési határidő: 2019. június 25.
Kapcsolattartó: Kovács Norbert
Tel.: 06-20-378-6459; cimbi@iplus.hu
reka.than@gmail.com; www.hidakforum.hu

NÉPMŰVÉSZETI TÁBOROK

VI. Hatetudnád Népművészeti Tábor

Szeged, 2019. július 7-13.

Felnőtt néptáncoktatás, népzeneoktatás (népi furulya, népi hegedű, népi brácsa, népi bőgő, népi ének), néptánc 3-5 éveseknek, 6-8 éveseknek és 9-14 éveseknek, illetve kézműves foglalkozás 7-14 éveseknek.

Helyszín: Kecskési Művelődési Ház és Fekete István Általános Iskola

6729 Szeged, Újvidéki utca 4.

Szervező: Hatetudnád Táncműhely

hatetudnadtancmuhely@gmail.com

www.facebook.com/hatetudnadtancmuhely

www.hatetudnad.hu

XXIV. Kárpátaljai Népzenei, Néptánc- és Kézműves tábor

Tiszapéterfalva (Ukrajna), 2019. július 7-13.

Szeretettel várjuk mindazokat, akik szeretnének táncot, zenét tanulni, érdeklődnek a népi mesterségek iránt, és megismerkednének a határon túli magyarok életével, kultúrájával. Esténként táncház, közös muzsikálás, éneklés biztosítja a jó hangulatot. A tábor végén záróműsort tartunk, ahol mindenki bemutathatja hozzátartozóinak, barátainak az elmúlt héten tanultakat.

Oktatási anyag: mezőföldi (kezdő táncosok, zenészek, énekesek), sóvidéki (középhaladó), gömöri (haladó)

Információ: Pál Katalin, Pál Lajos

Tel.: 06-30-684-5294; visk.pal@gmail.com

VIII. Kalotaszegi Vándor Néptánc Tábor

Nyárszó (Románia), 2019. július 7-13.

Szervező: Kalotaszeg Néptáncgyűttes

Információ: KalotaszegNTE@gmail.com

www.facebook.com/kalotaszegitabor

Szászcsávási Tánc Tábor

Szászcsávás (Románia), 2019. július 8-14.

Tánc- és zeneoktatás, esténként táncház, látogatás a faluba.

Táncoktatás: Kis István és felesége Demeter Erika

Zeneoktatás: Csányi Sándor és Mezei Sándor

A táncházban muzsikálnak: szászcsávási zenészek

Jelentkezési határidő: 2019. június 30.

A tábor házigazdája: Mezei Sanyika

Információ: 00-40-743-753-494

e-mail: darvas.piroska@yahoo.com

www.facebook.com/

events/2510399648977414/

II. Tündérvári Gyermek- és Ifjúsági Népművészeti Tábor

Révkomárom (Szlovákia), 2019. július 10-12.

Néptáncoktatás, hangszeroktatás, énektanítás, játszótér és népi játékok, kézműves foglalkozások (agyagozás, gyöngyözés, szövés, nemezelés). Oktatók:

Horsa István – vonós hangszerek

Illés Gábor – koboz

Wimmer Zóra – furulya

Korpás Éva – ének

Gémesi Zoltán és Horváth Marika – tánc

A Szóttos Kamara Néptáncgyűttes táncosai

Angyal Réka, Balázs Lilla, Bozzay Klári Sári – kézműves foglalkozások

Jelentkezési határidő: június 15.

Alsó korhatár: 7 év

Szervező:

FolkFészek Népművészeti Műhely, Hárompatak Polgári Társulás

Információ:

Illés Gábor (00-421-9088-13890,

06-30-273-1245), harompatak@gmail.com

Korpás György (00-421-9047-0891)

folkfeszek@gmail.com

www.facebook.com/

events/278484559485891/

XIII. TÁBOR

Városlőd, 2019. július 14-20.

Szervező: Élő Hagyomány Alapítvány

Információ:

Beszprémy Katalin

Tel.: 06-20-361-9227

Kedves Róbert,

Tel.: 06-20-390-6236

hhtabor@gmail.com; www.elohagyomany.hu

XXI. Marosszéki Népzene- és Néptánc Tábor

Jobbágytelke (Románia), 2019. július 14-21.

Táncoktatás: székelymezőségi (mezőpaniti) és nyárádselyei táncokat tanít haladóknak László Csaba, László Zsolt és László Bartha Ildikó,

nyárárdmenti táncokat tanít kezdőknek Fazakas János „Fazi” és Molnár Rozália, marossárpataki táncok esténként haladóknak: Farkas Sándor és Kásler Magda

Marosszéki dalok tanítása: Kásler Magda

Zeneoktatás: hegedű, brácsa, bőgő: péterlaki zenészek; szakirányító: Sinkó András

Zenélnek: Csizsár Aladár zenekara, Magos, Moldován István „Kuki” és zenekara, Öves együttes, Cinige zenekar, adatközlők

Gyermekfoglalkozások: táncoktatás, kézműves foglalkozás, játszótér; szakirányító: Szakács-Mikes Júlia, Szakács-Mikes István

Táncoktatás minden este, fellépnek hagyományörző együttesek, adatközlő zenészek, táncosok és énekesek

Szervező: Folk Center Alapítvány,

Marosvásárhely

Tel.: 00-40-784-483-525

office@folkcenter.ro; www.folkcenter.ro

9. Györgyfalvi Népzene- és Néptánc Tábor

Györgyfalva (Románia), 2019. július 14-21.

A tábor a györgyfalvi néptáncok, népdalok és népzene valamint a közeli Szopor és Hóstát népies dalai iránt érdeklődők számára nyújt tanulási lehetőséget.

Korosztályok: gyerekek, ifjak, felnőttek

Szakképzett és elismert oktatók. Az esti táncházakban a táborozók együtt multhatnak falubeli hagyományörökkel.

Szervező:

Falu Kútja Egyesület

Tel.: 06-30-417-6610; 00-40-746-200-268

falukutja@gmail.com; www.falukutja.ro

XXII. Népzene- és Néptánc Tábor

Magyarlapád (Románia), 2019. július 14-21.

Tánc- és zeneoktatás, kirándulás, bor- és sajtóskóla, énektanítás, adatközlők, táncoktatás, népi játékok, táncoktatók, muzsikások, gyermekprogramok, s minden ami egy jó táborhoz szükséges.

Tel.: 00-40-740-576-549

kisscsongor78@gmail.com

www.magyarlapad.ro/tancabor

www.facebook.com/

events/2101524089870316/

II. Hatetudnád Népművészeti Tábor

Zenta, 2019. július 15-19.

Választható napközis kurzusok és mestrekurzusok; helyszín: Emlékkisola (Zenta), Bolyai TG (Zenta)

Szervező: Hatetudnád Táncműhely

hatetudnadtancmuhely@gmail.com

www.facebook.com/hatetudnadtancmuhely

www.hatetudnad.hu

V. Nagyecsed Folk Tábor

Nagyecsed, 2019. július 15-19.

Pálpataki, szatmári, nagyecsed-i táncok, hangszeres oktatás.

Táncoktatók:

Hortobágyi Gyöngyvér, Végső Miklós, Bunkóczi Tünde, Dudás Dávid, Bácsi Bence

Hegedű: Halmos Attila, Kósa Péter

Brácsa: Fekete Krisztina, Kerékgyártó Gergely

Nagybőgő: Kiss Vivien, Mihálydeák Barna

Citera: Kutner Fruzsina

Információ: Bunkóczi Tünde

Tel.: 06-30-341-2536

tunde.bunkoczi@gmail.com

Komplex Népművészeti Tábor

XXX. Országos Felnőtt Népi Kézműves Tábor,

XVI. Dél-alföldi Gyermek Népi Kézműves Tábor,

XXVI. Nemzetközi Fafaragó Alkotótábor,

VII. Dél-alföldi Ifjúsági Népi Kézműves Tábor

XXIII. Határok Nélküli Néprajzi Népfőiskola

Békéscsaba – Iskolacentrum, 2019. július 15-20.

A népművészeti táborok célja a népi tárgyformálás, a népi kismesterségek területén dolgozó egyéni alkotók és alkotóközösségek vezetőinek képzése. A résztvevők az egy hét alatt megismerkednek a magyar népművészet számukra még ismeretlen területeivel, illetve meglévő tudásukat, gyakorlati jártasságukat bővíthetik.

Szervező: Békés Megyei Népművészeti Egyesület; kapcsolattartó: Pál Miklósné

Tel.: 06-30-299-7889

info@bmne.hu; www.bmne.hu

V. Hencida Családi Tábor

Gömörözölös, 2019. július 15-21.

Családi- és ifjúsági tábor magyarországi, határon túli és a diaszpórában élő, főként kisgyermekes családok számára.

Az egy hét során programunk összeállításánál néphagyományainkra építünk, amit közösségi programokkal egészítünk ki. Fő célunk, hogy tartalmas időt töltsünk együtt, kihasználjuk a táj, a falu, a helyiek és a táborvezető csapat adottságait, szórakozva tanuljunk. Népi kultúránk mellett nagy hangsúlyt fektetünk táj és ember viszonyára, természeti környezetünk megismerésére.

Szervező:

Hencida Népművészeti Egyesület

Információ: tabor@hencidatanc.hu

www.hencidatanc.hu

Figur Népzenei Tábor

Ipolyszakállós (Szlovákia), 2019. július 16-20.

Idei táborunkban is kiváló zenészekről, zene-tanároktól lehet tanulni. Az esti táncoktatásban pedig sok jó zene és közös muzsikálás vár benneteket.

Szervező: OZ FIGUR Polgári Társulás

www.facebook.com/

events/659850351114201/

NÉPMŰVÉSZETI TÁBOROK

35. Téka Népművészeti Tábor

Nagykálló-Harangod, 2019. július 20-28.
A látogató egy helyen ismerheti meg és sajátíthatja el a néptáncot, a népzeneét, a kézművészetet, meríthet az autentikus népi kultúrából. az ország elismert néptáncpedagógusaitól, kézműves szakembereitől tanulhatnak a résztvevők. A tábor ideje alatt kipróbálható és elsajátítható: az agyagozás, bőrművesség, beregi keresztszemes, csuhézés, fafaragás, gyékényezés, gyöngyfűzés, vályogvetés, kemencézés, kosárkötés, kovácsmesterség, nemezelés, szövés minden fortélyá.

Táborvezető: Sveda Anita

Tel.: 06-30-257-7065; svedaanita@gmail.com
www.nagykalloharangod.hu
www.facebook.com/tekatabor/

Alkotótábor – családok számára

Válaszút (Románia), 2019. július 21-28.
A tábor ideje alatt a kézműves foglalkozások (agyagozás, bútorfestés, nemezelés, varrás, gyapjából készült tárgyak, bőrözés, szövés-fonás, fafaragás) mellett népi játékokat, népdalokat, és néptáncot is tanulnak a résztvevők. A programot úgy alakítottuk ki, hogy szülők és gyerekek egyaránt megtalálják a tábor kínálta tanulási és szórakozási lehetőségeit.
Szervező: Kallós Zoltán Alapítvány
Tel.: 00-40-758-037-808 (munkanapokon 9-17 óra között); kallosa.valaszut@gmail.com
www.kallos.org.ro

XXV. Székelyföldi Tánc tábor

Felsősófalva (Románia), 2019. július 21-28.
Magyarózdai táncok (Kisküküllő menti) – július 22-24. között
Pálpataki táncok – július 25-27. között
Sóvidéki táncok kezdőknek és gyerekeknek – egész héten
Nagybúni táncok – esténként 1 óra
Oktatók:
Rácz Lajos, Rácz Kitti, László Csaba, Lőrincz Hortenzia, László Zsolt, László Anna Ildikó, Imre Béla és Kincses Olga
Zeneoktatás: sóvidéki zene, szászcsávási ze-

ne a szászcsávási zenészekkel; irányító: Sinkó András
Énekoktatás: László Anna Ildikó
Muzsikálnak: a Heveder (Sepsiszentgyörgy), Soroglya (Nagyvárad), Dumnyezeu István (Szászcsávás), Kóré Géza (Székelyszenterzsébet), Miklós Károly (Parajd) és zenésztársaik.
Szervező: László Csaba és a Pipacsok Néptáncgyűttes
Tel.: 00-40-266-242927; 00-40-749-331324
csaba.laszlo@gmail.com; www.pipacsok.ro
www.facebook.com/events/589518921503427/

IX. Beregszászi Népzenei és Néptánc tábor

Beregszász (Ukrajna), 2019. július 22-26.
Elsősorban olyan tanulók jelentkezését várjuk, akik vonzódnak a néptánc és népzene iránt. A jelentkezők alsó korhatára: 9 év
Jelentkezési határidő: 2019. június 3.
Szervező: Genius Jótékonyági Alapítvány
Helyszín: Főiskola (Beregszász, Kossuth tér 6.)
Tel.: 00-380-231-4-29-68 (149-es mellék) munkanapokon 8.00-tól 17.00-óráig
www.genius-ja.uz.ua

Cigány Néptánc tábor (1. turnus)

Pécs – Gandhi Gimnázium, 2019. július 22-27.
16 éven felüli fiatalok, felnőttek számára
Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei cigánytáncok tanítása
A tábort vezeti: Boda Péter néptáncos, népdal-énekes
Szervező: Nemzetiségi-Roma Módszertani, Oktatási és Kulturális Központ (NeRok)
Információ: Óváriné Orsós Renáta
Tel.: 06-20-274-2774
orsos.renata@gandhikft.hu

II. Visai Tánc tábor

Visa (Románia), 2019. július 22-28.
Az II. Visai Tánc táborot amolyan ingyenc tábornak szánjuk, ezért olyan érdeklődők jelentkezését várjuk, akik már rendelkeznek megbízható mezőségi tánc tudással.

Jelentkezéssel és részvételi díjakkal kapcsolatos információk a tábor honlapján érhetőek el.
Szervező: Szappanos Tamás
visaitabor@gmail.com; www.visaitabor.hu
www.facebook.com/events/556871168128220/

XXIII. Gyimesi Tánc tábor

Gyimesközéplek (Románia), 2019. július 28. – augusztus 3.
Gyimesi és felcsiki táncok (kezdő vagy haladó szint): Gábos Endre és Simon Katalin, Péter László és György Pirocska, Szalay Zoltán és Bíró Júlia; tánc gyermekeknek: Bíró Júlia
Népdalok: Eröss Jutka és adatközlő énekesek
Hangszeres oktatás:
Sinkó Andrea hegedű, hegedű-kontra; Timár (Trifán) Viktor és Pál Csilla hegedű; Halászi Lehel, Melkuhn Róbert, Tankó (Fintu) Dezső, Ségercz Ferenc és Szöcs István pásztorfurulya; Kasabian Kamilla és Ádám Rebeka koboz; Timár (Trifán) János gardon.
A talpalávalót Timár (Trifán) Viktor és János, Görbe Gyopár és Gizi néni (Ambrus Gizella), Tankó (Fintu) Dezső Gyimesközéplekről, valamint tánczenészek húzzák.
Információ: Szalay Zoltán
Tel.: 00-40-752-855-308, 06-30-698-6018, 06-20-662-6667
gyimesitanctabor@gmail.com
www.gyimesitanctabor.nextra.ro
www.facebook.com/gyimesitanctabor/

XIII. Csúrdöngölő Néptánc tábor

Csikborzsova (Románia), 2019. július 28. – augusztus 4.
Táncanyag: Bonchidai román és magyar páros és férfi táncok; táncoktatók: Onodiné Csécsi Katalin, Onodi Attila
Tánc- és énekoktatás felnőtteknek és gyerekeknek, hagyományos kézműves foglalkozások. Minden este „Csűr program” (helyi hagyományörző táncgyűttesek előadása, irodalmi népszínmű, beszélgetés adatközlőkkel, Heinczinger Miklós koncert, Csákányi Zoltán néprajzkutató előadása stb.). Kirándulás a Csí-

A hetvenéves Murguly Lajos köszöntése

Március másodikán Nagyecsedén egy meglepetés születésnap ünnepségre gyűltek össze a meghívottak. Egy legendás táncos barátai, tisztelői és tanítványai izgatottan szervezkedtek már a jeles nap előtt, a „Fordulj, kis pej lovam!” Táncgyűttes és a Rákóczi Kovács Gusztáv Hagyományörző Együttes tagjaival együtt. A kissé megilletődött Murguly Lajos a köszöntőbeszéd után szót kért és tömören ennyit mondott: „Fordítsd a rézhúrra!”. Erre a tiszapéterfalvi Kokas Banda rá is kezdett a „magyar verbung”-ra, amivel éjszakába nyúló mulatság vette kezdetét. (Busai Norbert; fotó: Tóth Tamás)

ki-havasokba, fürdés a Borzsovai borvíz medencében, pityókás kenyérsütés kemencében, kürtöskalács-sütés szénén.

Szervező: Onodi Attila

Információ: Onodiné Csécsi Katalin

Tel.: 06-30-507-8076; csecsikata@gmail.com

www.facebook.com/Onodilakvendeghaz/

AUGUSZTUS

XXXIV. Csutorás Nemzetközi Népzenei és Néptánc Tábor

Örkény, 2019. augusztus 4–11.

Az egyik legpatinásabb hagyományőrző nyári tábor. Több mint 33 éve találkozási pont, ahol hivatásos zenészek, táncosok, népművelők, adatközlők, népművészek és a tanulni vágyók teremtenek évről-évre életre szóló élményt.

Népdalok, néptáncok, táncház, magyar népi hangszerek tanítása, néprajzi filmek vetítése, kézműves foglalkozások, népi mesterségek, hangszerkészítés, szakmai előadások, fürdés, Csutorás Strandfesztivál, szórakozás. Népművészek, zenészek, énekesek, táncosok Erdélyből, Moldvából, Gyimesből, Felvidékről, Délvidékről, Palócföldről, a világból.

Szakmai vezető: Birinyi József (06-20-934-6032) info@csutorastabor.hu; www.csutorastabor.hu

Ti Ti Tábor

Washington – All Saints Camp and Retreat Center, 2019. augusztus 4–11.

A Ti Ti Tábor meghatározó élményt nyújt az autentikus magyar népi kultúra iránt érdeklődő felnőttek és gyermekek számára egyaránt. A táborban magyarországi szakértők oktattak néptáncot, népzene, népi éneket és népművészetet.

Idén magyarpalatkai és magyarbódi anyagokkal ismerkedhetnek meg a résztvevők.

Táncoktatók: Kovács Gábor és Gál Nóra (középhaladó/haladó)

Tihanyi László és Kovács Viktória (kezdő)

Zeneoktatás: Dűvő zenekar és vendégzenész:

Martin „Florin” Codoba

Ének: Juhász Erika

Gyerekeprogramok: Mohácsy-Kisfalusi Renáta
www.tititabor.org/registration-options

Vajdaszentiványi Tábor

Vajdaszentivány (Románia),

2019. augusztus 4–11.

Információ: Varga János

Tel.: 06-20-326-4339; vajan2@gmail.com

XXIX. Nemzetközi Kalotaszegi Népzene- és Néptánc Tábor

Kalotaszentkirály (Románia),

2019. augusztus 4–11.

16 éven felüli fiatalok, felnőttek számára

A táborozók napi 6 órás kezdő/középhaladó/haladó szintű néptánc vagy hangszeres népzeneoktatásban vesznek részt. Napi 2 órában népdaloktatás zajlik. A táborral egyidős a népdal- és a legényesverseny megszervezésének hagyománya. A tábor minden évben gálaműsorral zárul, amelyen a meghívott adatközlők mellett a tábor résztvevői is fellépnek.

Kapcsolattartó: Balázs-Bécsi Orsolya

Tel.: 00-40-754-071-237 (munkanapokon 9-16h)

orsolya@archivumka.ro; www.archivumka.ro
www.facebook.com/archivumka

VIII. Zabolai Népzene és Néptánc Tábor

Zabola (Románia), 2019. augusztus 5–11.

Inaktelki, szucsági és györgyfalvi táncok tanítása és hangszeroktatás.

Oktatók: Tökés Zsolt és Tökés Edit – szucsági magyar és román táncok; Fülöp Csaba és Kovács Bernadett – inaktelki táncok; Both László és Temérdek Friderika – györgyfalvi táncok

Ádám Rebeka – gyermekfoglalkozások

Nyitrai Marianna – népdaloktatás

Zenekarok:

Üsztürü zenekar, Ábri Béla és zenekara, Oniga

András és barátai (Magyarlapad)

Szervező: Roy Chowdhury

Mikes Alapítvány

Tel.: 00-724-026-303

info@zabolaitanctabor.ro

www.facebook.com/

events/634849996933987/

Nyárádselyei Tábor

Nyárádselye (Románia),

2019. augusztus 10–15.

Információ: Varga János

Tel.: 06-20-326-4339; vajan2@gmail.com

XXVIII. Nemzetközi Mezőségi Népzene- és Néptánc Tábor

Válaszút (Románia), 2019. augusztus 11–18.

17 éven felüli fiatalok, felnőttek számára

A tábor a mezőségi táncok, népdalok, a mezőségi muzsika iránt érdeklődők számára nyújt tanulási, továbbfejlesztési lehetőséget. A táborozók napi nyolcórás képzésben vesznek részt: kezdő, középhaladó, haladó csoportokban tanulnak táncokat, hangszeres (hegedű, brácsa, nagybőgő) népzene. Naponta különböző mezőségi falvakból érkeznek meghívott adatközlők.

Szervező: Kallós Zoltán Alapítvány

Információ: Balázs-Bécsi Orsolya

Tel.: 00-40-754-071-237 (munkanapokon 9-16h)

orsolya@kallos.org.ro; www.kallos.org.ro

20. Jubileumi Dudatábor

Nagykálló-Harangod, 2019. augusztus 12–16.

A magyar dudahagyománnyal foglalkozunk a tábor ideje alatt, több dudás anyagát tanuljuk, elemezzük, és különös figyelmet szentelünk az együttmuzsikálás egységére, a magyaros ritmusra. A dudagyakorlásokat vezeti:

Bese Botond és Lányi György

Hangszert hozz magaddal!

Információ: Lányi György

Tel.: 06-30-970-1547; teka.alapit@gmail.com

Cigány Néptánc Tábor (2. turnus)

Pécs – Gandhi Gimnázium,

2019. augusztus 12–17.

16 éven felüli fiatalok, felnőttek számára

Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei cigánytáncok tanítása. A tábort vezeti: Boda Péter néptáncos, népdalénekes

Szervező: Nemzetiségi-Roma Módszertani,

Oktatási és Kulturális Központ (NeRok)

Információ: Óváriné Orsós Renáta

Tel.: 06-20-274-2774

orsos.renata@gandhikft.hu

III. Népzenei Tábor

Paks – „Cseresznyés” Erdei Iskola

2019. augusztus 12–17.

Táborunk új kezdeményezés, elsősorban a

paksi Pro Artis Alapfokú Művészeti Iskola népzeneész növendékei számára hirdetjük meg, de szeretettel várunk minden további érdeklődőt is. Célunk, hogy a tábor résztvevői képesek legyenek a hagyományos magyar népzene stílushű, hiteles és élményt adó megszólaltatására, további önálló tanulásra, felvételek, kották és népzenei gyűjtések alapján. A tábor során megismerkedhetnek a tekerőlanttal, citerával, furulyával és a hagyományhű népdalénekléssel.

Hangszert feltétlen hozzál magaddal!

Jelentkezésed Havasréti Pál várja telefonon:

06-30-940 1242

drótpostán: havasretipal57@gmail.com

XVII. „Szűcs Béla” Gyermekek és Ifjúsági Néptánc-, Népzenei- és Kézművestábor

Tordas, 2019. augusztus 21–26.

Táncanyagok: szucsági (kalotaszegi román táncok) – ifjúsági korosztály; Vág-garamközi (szlovákiai magyar) játékok és táncok – fiatalabb korosztály. Táncoktatók: Linzenbold Maximilián és Szabó Rubinka Anna; ifj. Zsuráfszky Zoltán és Zsuráfszky-Szabó Judit; Szabó Szilárd és Németh Ildikó

Kézműves foglalkozások Kovács Erika kerámiaművésszel.

Zeneoktatás: Kovács Márton (vonósok), Fazekasné Domak Anikó (ének, citera), Gárgyán Zoltán (furulya)

Filmvetítés:

Dénes Zoltán (Martin Györgyről)

Meghívott zenészek: Gatyamadzag zenekar, iskolánk zenetanárai, Kovács Márton, Gárgyán Zoltán, Fazekasné Domak Anikó

Helyi zenészek:

Kása Béla, Kiss Krisztián, Salamon Soma

Információ: Németh Ildikó

Tel.: 06-20-234-3470

Cselikovics Herta; tel.: 06-20-553-3523

pillikek@gmail.com, szszni01@gmail.com

XX. Tekerő és Duda Szaktábor

Pál István dudás emlékére

Martos, Feszty Árpád Múvelődési Park

2019. augusztus 21–26.

Táborunk a magyar és az európai tekerő- és dudamuzsika hagyományával kíván foglalkozni. Tekerő oktatása kezdőknek és haladóknak: alföldi oláhos, lassú és friss csárdás dallamok, Bársony Mihály, Szenyéri Dániel tekerőjátéka felvételek és kották alapján. Hogyan vattázzunk, recsegjünk, hangoljunk.

Tanár: Havasréti Pál

Duda oktatása kezdőknek és haladóknak:

Nógrádi és alföldi dudánóták. Pál István, Seres Imre, Szikora János, dudások dallamai, játéktechnikái.

Dudasíp készítése, sípszár hangolása.

Tanár: G. Szabó Zoltán

Népdaloktatás, dr. Juhász Katalin szakmai vezetésével.

Táborunk célja, hogy a népzeneészek legyenek képesek a hagyományos magyar népzene stílushű, hiteles és élményt adó megszólaltatására, további önálló tanulásra felvételek, kották és népzenei gyűjtések alapján.

Hangszert feltétlen hozzál magaddal! Esténként Padkaporos-dudából!

Jelentkezésed Havasréti Pál várja telefonon:

06-30-940 1242

drótpostán: havasretipal57@gmail.com

A TÖRTÉNELEM ORSZÁGÚTJÁN

Naplók, levelek, visszaemlékezések – Kóka Rozália sorozata

Benkő Lajos kántor úrral soha nem találkoztam. Már tíz esztendeje halott volt, amikor 1993-ban először Sztrigyszentgyörgyön jártam. A nagyalakú, vörös borítójú és a kicsi, szürke fedelű, sűrűn teleírt vonalas füzeteit leánya ajándékozta nekem.

A krónika úgy kezdődik, ahogy a „mű fajtánk” mindig is indítja népünk történetét: a madéfalvi veszedelem leírásával. Folytatódik Moldvával, az öt bukovinai székely falu megalapításával, a kirajzásokkal: al-dunai kitelepítés 1883-ban, a dél-erdélyi kitelepedés 1888–1912-ig, a kisebb kirajzások Erdélybe, a kanadai kivándorlás 1905-től. Mint Benkő Lajos írja, mindezeket Sebestyén Ádám 1972-ben megjelent könyve alapján jegyezte fel a füzetébe.

Majd egy 1927-ben írott saját „költemény” következik 16 versszakkal, amelyben az 1910-ben Bukovinából Sztrigyszentgyörgyre kitelepedett 55 bukovinai székely család nehéz sorsát, a magyar hivatalnokok általi megcsalattatását, kifosztásuk történetét beszéli el a krónikás. Ezután következik a sztrigyszentgyörgyiek igazi nagy tragédiájának leírása: a tönkretett, megkeseredett, a hatalmasságok által megfélemlített emberek, összesen harminc család, 1922–23-ban Dél-Amerikába való menekülése, szétszóródása; öt család küzdelmes „meggyökerezése” az őserdőben, Boldogasszonyfalva megalapítása.

Benkő Lajos évtizedekig kísérte figyelemmel a boldogasszonyfalviak sorsának alakulását. 1987-ben írja: „Ebből az öt családból Györfi Antallal leveleztem és egy második unokatestvéremmel, Benkő Veronikával még most is levelezünk.” A személyes kapcsolattartáson túl elolvasta a róluk szóló, ritkán megjelenő tudósításokat, melyeket a két háború között misszióba kiküldött papok, tanítók írtak különböző lapokba. Az új információikat és a szerzők nevét is lelkiismeretesen feljegyezte a krónikájában.

Szép rendben névsorokat is közöl az elvándoroltak és a hátramaradtak neveivel. A krónikát többször lemásolta, a sztrigyszentgyörgyi plébánián is elhelyezte egy példányát az utókor számára. Utókor? Utódok? Csaknem száz esztendő telt el a székelyek Brazíliába való kivándorlása óta. Vajon a lassan románná „asszimilálódott” sztrigyszentgyörgyiek gondolnak-e még a faluból eltávozott atyafiakra? S az eltávozottak „brazílieróvá” lett utódai gondolnak-e néha a Retyezát aljában, a Sztrigy folyó mentén élő rokonaikra? Nem tudhatom. (Köszönetet mondunk Rudolf Lászlónak, hogy a Brazíliából Sztrigyszentgyörgyre küldött levél átiratát lapunk rendelkezésére bocsátotta.)

Részletek Benkő Lajos sztrigyszentgyörgyi kántor falukrónikájából

A bukovinai székelyek letelepedése Sztrigyszentgyörgyön

Egyezerkilencszázötven tavaszán, hogyha jól emlékszem, május nyolcadikán, akkor jöttünk ide Bukovinából Sztrigyszentgyörgyre, ki, ahogy tudott. Egy része szekérrel, másik meg vonaton. A településünk jó lett volna, ha jó vezetőink lettek volna, de sajnos nem voltak. Ki voltunk szolgáltatva Farkas Béla jegyző úrnak, mert abban az időben ő volt a kisisten itt a környéken. A jó, víz menti földeket kicserélte és helyébe adta a kopár hegyoldalakat, ahol egyéb nem terem vadrózsa- és kökénybokroknál.

És még volt három belsőség, szóval udvarház, amit kifizettünk a földekkel együtt. Igaz, a három közül egyik, a legkisebb és rozogább a mi emberünké lett, Benkő Mártoné. Ez is sokat tudott a dolgokról, csak hallgatott, mert le volt fizetve. Az egyházi földekből is juttatott magának és a házhelyekből is. Még a húszas években is voltak olyan családok, akiket megtámadott, mert neki is volt valami része a házhelyekben, és a szegény emberek ki kellett fizessék. Senki nem mert panasza menni, mert a jegyző azt mondta, neki van hatalma fel is akasztatni és le is vágatni őket. A dolog annyira jutott, hogy végre az embereink hárman, kettőnek a nevit nem tudom, de a harmadik Kis István volt, elmentek Dévára, kihallgatást kértek a főispánnál és előadták a panaszukat. Az ispán úr azt mondta: – Óh, ti szerencsétlen emberek!

A jegyző urat rögtön leváltották.

Ez történt a háború alatt. A háború után szépen fejlődött a falu és a földeket is jobban kezdték művelni. Mikor a falu legszebben kezdett fejlődni, jöttek a lélekfúrók, mert másképp nem írhatom. Jött a brazíliai kivándorlás. 30 család ment ki Brazíliába. Volt a faluban egy Dávid Dezső nevezetű ember, aki összeköttesben volt a brazíliai kufárokkal, és össze-vissza hazudozott mindenfélét, amiből nem volt igaz semmi. Azt hazudta, hogy minden ember a saját házába költözik. Volt egy komája, Kis Lőrinc, nagyon vallásos volt, annak azt mondta, hogy az ő háza a templom mellett van. Amikor megérkeztek Brazíliába a koma úgy eltűnt, hogy soha színét se látta senki.

Két család visszajött Brazíliából és ezek elmesélték, hogy milyen körülmények között éltek, amíg ledolgozták az útiköltséget a fazendákon, kávéültvényeken. Előbb Sao Paolóba vitték őket az emigrációs házba. Néhányan a nehéz robotban eltelt esztendő után, összegyűjtött pénzükből földet vásároltak Boldogasszonyfalván, brazilul Colonia Santo Antonio, amely Sao Paulo városától 800 kilométerre fekszik az őserdőben.

A legtávolabbi bukovinai székely kirajzás: Boldogasszonyfalva

„Pontosan tudjuk az úttörők indulásának napját. 1924. június 15-én öt bátor családfő Sao Paulóban hagyva a családját, az államtól kapott vasúti ingyenjeggyel megindult az őserdőbe, hogy megkeresse a fővárostól 828 km-re, a vasúttól további 45-50 km-re lévő területet, melyet »látatlanba« vett. Pontosabban fogalmazva: amit kis megmaradt pénzükön vettek, illetve amennyiért egy részletet ki tudtak fizetni.

E pionírok bukovinai székelyek voltak. Név szerint a következők: mindenekelőtt Turbuk Zakariás, kit Zakár bácsinak mondtak, a telep alapítója. 1908-ban jött át családjával Bukovinából Vajdahunyadra, a Csángótelepre, majd 1922-ben került ki Brazíliába. A többiek: Jancsovics István, Schneider József, Gáspár Illés, Vajkó István. Ők öten kezdték el irtani az erdőt. Vajkót az első napon megcsípte egy kígyó, néhány nap múlva behalt. Mikor hozott élelmük elfogyott, a 10-15 km-re lévő német telepek kukoricaföldjeire mentek böngészni. Só nélkül, péppé főzve ették a málét. Nyomorúságukban még a majomhúsrá, a testes gyíkra, papagájcombra is ráfanyalodtak. 36 nap múlva jött utánuk a család. Elgondolhatjuk a helyzetüket!” (Migend Dezső, 1925.)

A Sao Pauló-i Julián tanító Kordás Ferenc összegyűjtötte az első hónapok történeti emlékezetét.

„Vásárlás nem létezett, csak az áruk, tárgyak, dolgok természetes cseréje. Mindenért keményen meg kellett fizetni. Egy kotlósért és 3-4 tojásért 10-15 km-t is mehettek. Egy kiskutyáért vagy kismacskáért álló napot dolgozhattak. S az irtások első termése csak 30-40 szál tengeri, 6-8 tő burgonya és paszuly volt. Ám ahogy tágult a tér, a szűzföld egyre gazdagabban kezdett fizetni. Most már volt legalább amit főzzen az asszony. Miközben szinte rabszolgaként dolgozott az egész család. Naponta kétszer puliszkát vagy bab-rizsát ettek, mert ehhez nem kellett kenyér. A búza ugyanis nem terem meg e vidéken, vagy csak nagy keservesen.”

„Levél Brazíliából Sztrigyszentgyörgyre. Cayeiras, 1931. január 10-én, Estado Sao Paulo, Brazília.

Nagyságos László Ferencz Plébános úrnak. Kalán.

Első sorban is értesítem az Plébános urat, hogy megkaptuk az mihozzánk küldött levelit. Én is köszönettel fogattam és nem bírok elég hálás lenni az Plébános úrval szemben, hogy ilyen sok idő elteltével megemlékezik rólunk és még fáradozik miértünk, amire miunk nem is vagyunk talán méltó érdemesek. Mert otthattuk az szeretett anyánk szülőföldjét, az drága erdéli bérczetek, amit az őseink megszereszték nekünk, és kivándoroltunk az idegenbe az Brazília vadak lakta följére. De úgy szokták mondani, ki mit keres, hát megkapja. Hát most mi es itt vagyunk az ígélet följén. Csak az van benne, hogy ígérve volt, de megadva sosem lesz. De hát mit csináljunk, ha már így történt, az meglett. Káron imán késő bánkódni. És máskülömben nem mondhatom... Az munkám után itt sokkal jobban megélek, mind oda haza bármeliki földes gazda. Csakhogy az önállóság bánt, mert nem vagyok az magam gazdája, még ezideig csak mindig gyári munkás vagyok. De nem soká megsegít az Jóisten és az magam gazdája leszek. Mert vettem 40 hold földet és nemsokára ki fogunk menni az telepre, hacsak az Jóisten megsegít, és ott kint majd csak megleszünk valahogy. És az telepiünknek az neve Szentantalfalva.

És most még azt es megírom, hogy az én nevemre címzett levélben egyik példánt, ami László Sándornak szólott, hát átküldtem neki, és ő itt volt Újév napján, és hálás köszönetét fejezi ki az Plébános úrnak, és az a levél annyi célt ért el, hogy az Sándor teljesen megtört és egész másképp kezdett el gondolkozni, és azt is monta, hogy ki fogja hozatni az feleségit és az kislját. Szóval az családját, améjnt elbírja intézni itt az ügyet azzal az asszonyval, amelyikkel idáig tartott, mert mán úgyis régen el akarnak válni. Csak az tarcsa vissza, hogy van közösen egy házuk. Szóval egy korcsma és bolthelyiségük. Amélyent azt el agyák, hát azonnal elválnak az asszonytól és akkor küld hajójegyet az csalágyának, amivel ki bírnak jóni. És azt is monta az Sándor, hogy hacsak bír, hát minél előbb küld még egy kis pénzt, amiből éljen az csalágya, amíg ő bír hajójegyet küldeni az számukra. És én általam lett feltéve 10 dollár 1930. december 18-án az Teréz részére és egy levél is. Azt hiszem, hogy nem soká viszont lássák egymást, mert az én feleségem is nagyon sokat beszélt az Árpádnak, hogy hozassa ki az csalágyát, és ne nézze, hogy otthon szenvedjenek, mert őneki az törvényes felesége s gyermeke, ami odahaza van, és ő itten él törvénytelen egy olasz asszonyval. Az nem szép, még amellet nagy vétek Istennek törvényeit megvetni.

És most még az Plébános úr arra kér engem, hogy tudassam az itten élő kivándorolt híveiről. Hát amennyiben tudomásom van az összes sztrigyszentgyörgyi kivándorolt magyarok itten tartózkodási helyükről. Hát bátor vagyok egy kevés felvilágosítást adni mindegyikről. És pedig első sorban is rajtam kezdem: Győrfi Antal és az csalágya. Mi amihóta kijöttünk Brazíliába, hát még mindég egy helyen vagyunk egy német társulatnak az papírgyártelepin Cayeirason, Sao Paulo állam fővárosától 32 kilométerre délkeleti irányba.

És még itt vadnak illetve itt laknak: 1. Özvegy Szentes Péterné az csalágyával; 2. Özvegy Szócs Mihályné egyedül. És továbbá: 3. Becze Mihály az csalágyával együtt és több itt nem lakik szentgyörgyi. És az fővárostól 20 kilométerre északra van Szent Bernárd kisváros, brazil nyelven Sao Bernardo. Itt laknak: 4. Özvegy Csiszér Antal az összes csalágyával; 5. Bakos József; 6. Csernik János; 7. Péter Albert; 8. Péter György; 9. Miklós Márton; 10. Maneszkul Ferencz. Ezek mind Szent Bernárdon laknak, és továbbá az város különböző részein laknak az többiek. Vila Marián lakik: 12. Pál Jóska csalágyával. És Vila Anestacion laknak az következők: 13. Benkő Ferencz az összes csalágyával; 14. Kis Lőrinc, most jelenleg nagyon beteg; 15. Özvegy Sorbán Fábían az csalágya egy részivel; 16. Benkő Márton; 17. Kis Ferencz és 18. Benkő János lakik Vila Marianán, egy másik részin az városnak. És igen még Vila Anastacio: 19. László Albert; 20. László Sándor Árpád.

És ezek az magyarok, kivéve László Sándort, mind gyári munkások. Különböző gyárookban keresik az mindennapi kenyereköt. És mégpedig nagyon is nehezen az mai nagy munkahiány végett, mikor vadnak olyan családok, hogy imán egy éve es eltelt, hogy nincs munkája. És rá vadnak utalva, hogy kegyelem kenyéren éljen az brazil jólétin, és naponta csak egyszer van kiosztás ételben, kivéve az szentgyörgyieket, mert ezekből még nem jutott senki abban az sorsban, hogy más által éljen, hanem vadnak más nemzetek és bizony még magyarok es éppent elegen.

És most menjünk tovább az számlával: 21. Győrfi Miklós az csalágyával kint lakik Parana államban, 685 kilométer Sao Paulótól észak-nyugatra, ott dolgoznak egy szalámi-gyárban; 22. Sorbán Mihály, ő es szintén ott van. És Sao Palotól délre csakis ebben az államban 886 kilométer az fővárostól Boldogasszonyfalva telep: 23. Turbuk Antal; 24. Turbuk Zakar; 25. Székely István; 26. Illés Gáspár; 27. Özvegy László Gergelné az két kisebb fíjával; 28. Özvegy Turbuk Péterné az kisebb fíjával.

Ezek kint vannak az saját pénziken vet telepen és éldegélnek ott csendesen. Egy Kis Aladár nevű, György megyei fíú az tanyitójuk, mert van 45 család ott kint és van nekik egy magyar iskolájuk. És némeleknek nagyon jól ál ott kint, szóval aki korábban kiment. És most csak épp Kató Ferencznek nem tudom az holétit és Kató Ágnesnak és Szentes Palinak. És az többi, ami még visszavándorolt Erdélben: Kis Lajos, Győrfi Vilmos, Győrfi János.

Itten bent az városban is van több magyar felekezeti iskola, amit pénzen tartanak fel az magyarok. De mostanába nagyon gyengén működik, mert nincs kereset és nem bírnak fizetni. És az én gyermekeim, azok jártak brazil állami iskolát és felsőbb iskolában is jártatom két fíút. De csak brazilban, mert az nem került pénzben, csak épp az van ott. Jegyet kellett fizetni.

És most még az vallás szent pontjából.

Nem éppen az legjobban áll az magyar kolónia. Mért? Mert az magyarok nagyon kevés bizalmat fektetnek az vallásra. Pláne az római katolikusok, mert itt, ami van, valamilyen gyenge vezetőség, ami intézi az egyes magyar csoportok ügyeit. Hát az sem sokat törődik az vallással, hanem inkább az mulatsággal. Azzal igen. Az kabarékra és az bálókra, arra igen nagy súlyt fektetnek az magyarok. De az lélek üdvösségre azt lehet mondani, majdnem semmit sem. Csakis az ember, ha elmegy egy más felekezeti templomba az Istentiszteletet végig hallgatni és az magyarok közt is az reformátusok, azok mán jobban ragaszkodnak az vallásukhoz, mert csak most nemrégén keszték meg az magyar református egyházközség élékészítését és mán is van több mind 800 híve. És minden vasárnap összegyűlnek az város minden résziből az brazil református templomban és ott hallgassák végig az szertartást. De bizony, kedves Plébános úr, az magyarok köszt is nagy az külömbség, mert vadnak egyes családok, hogy amikor kijöttek ide, hát kis apró csalágyik volt és kárjon hagyták az növelést és nem gyakorolták az vallást, és máma ha az ember megkérdi attól az gyermektől, hogy mélyen vallású, vagy hát azt a feleletet kapja rá, hogy ő nem tudja, mire jó az vallás. És továbbá az barátság szempontjából is itt nagy az külömbség. Mert itt az ember, ha összekerül egy idegen nemzetű embervel és valami ellenséges szóváltás történik egymás között, hát két szóból el van intézve, mert az harmadik mán az lövés. Lead két-három golyót, és az ember élete le van számolva. Mert itt egy tyúknak drágább az élete, mind egy emberé, mert itt csak az egy fegyvert ismerik elégtételül, úgy az úri osztály, mind az szegény osztály. Mert képes egy felebarátját egy szivarért lelőni, ha nem kínálja meg, amikor rágyújt. Ezért itt mindentől nagyon őrizkedni kell.

És most még megemlítem az házassági czeremóniát. Itten, ha két szegény sorsú fíjatal össze akar kelni, hát kénytelen hogy törvénytelen élni, mert az legolcsóbb polgári esketés 85 méter, illetve román pénzben 1.365 leji, és az egyházi esküvő 40 millió 640 leji. Például én férjhez attam 1930-ban két lányomat és az kettőnek az kiadás volt csak nagyon szegényesen 20.500 leji. Ilyen az világ itt Brazilban.

És most bocsánatot kérek a Plébános úrtól az én össze-vissza írásomért, mert én csak 6 hónapot jártam iskolában és így nem az legjobb értelmesen tudok írni. És zárom soraim és maradok méltó tisztelettel:

Györfi Antal és családja. (Ha kézhez kapja, kérem, hogy válaszoljon rá és máskor többet írok! Érkezett: 1931. február 4.)”

A braziliai Julián tanító Kordás Ferenc 1938-ban pontos adatokban írja meg a Boldogasszonyfalván élő magyarok családi körülményeit, gazdasági helyzetét. Íme – családok szerint:

„1. Turbuk Zakariás, a kolónia megalapítója 40 éves, római katolikus és neje László Mária 35 éves, római katolikus. Gyermekük: Ferenc 12, Menyhárt 8, Margit 5, Irén 2 éves. Emigrációs úton, 1922-ben a Hunyad megyei Sztrigyszentgyörgyről vándoroltak ki. 10 alguer földjük van, ami 20 magyar holdnak felel meg. Termés a következő: 20 zsák rizs, 20 zsák bab, 250 zsák tengeri, egy zsák 60 kg. Cukornádból pálinkát főznek. Állatállományuk 3 ló, 12 db szarvasmarha, 15 db disznó, 100 baromfi.

Velük él a bukovinai Istensegítről származott 75 éves Pál Borbála, aki 1923-ban vándorolt ki. Az öregasszonynak 4 fia és 3 lánya él Brazíliában. A 40 éves Árpád Uruguayban él, a 32 éves Albert, a 30 éves Dávid Sao Paulóban élnek. Menyhért 28 éves, Boldogasszonyfalván. Három lánya, Kati, Erzsébet és Mária Boldogasszonyfalván vannak férjnél.

2. Illés Gáspár 40 éves, római katolikus és neje, Gál Mária 68 éves római katolikus. Ők is Strigyszentgyörgyről vándoroltak ki, de Józseffalván születtek. Onnan még 1909-ben költöztek Hunyad megyébe, Szentgyörgyre. Az Illés házaspár több értékes népművészeti tárgyat ajándékozott a braziliai Magyar Kivándorlási Múzeumnak. Velük élnek: Kovács Lőrinc és neje, Györfi Anna gyermekei, János 18 éves, Etel 16 éves, árvák.

3. Székely István 43 éves római katolikus és neje, László Erzsébet 43 éves, római katolikus. Székelyné egyébként bábaasszony. Gyermekük: Géza 16, Ilona 16, János 9. Öt alguer vagyis 10 hold földjük van. Két lovuk, 1 tehénük, 1 borjújuk, 18 disznójuk és 100 darab apró jószágjuk van.

4. László Menyhért 30 éves, római katolikus és neje, Horti Erzsébet 23 éves római katolikus és gyermekeik: József 2 éves, Júlia fél éves. Öt alguer vagyis 10 hold földjük van. 1 ló, 1 tehén, 15 disznó és 80 szárnyasuk.

5. Györfi Antal 50 éves római katolikus és neje, László Kati, 45 éves római katolikus. Istensegítről születésűek, onnan 1910-ben költöztek át Sztrigyszentgyörgyre, majd emigrációs úton, 1923-ban vándoroltak ki Brazíliába. Gyermekei közül három Sao Paulóban él. Erzsébet, Antal és Mária Boldogasszonyfalván. Károly 21 éves, Lajos 20 éves, Géza 15 éves, János 9 éves, Ferenc 6 éves, Vilmos 3 éves. 20 hold földjük van, 1 ló, 12 szarvasmarhájuk, 23 disznójuk, 100 szárnyasuk. Mind a levélíró közli, Györfiék most vesznek megint 20 hold földet.”

Emberfeletti harc az őserdővel

A boldogasszonyfalvi magyarok hősiiesen küzdenek a létért s csak nehezen tudnak boldogulni. Semmiféle gazdasági szervezetük nincsen, s miután a hozzájuk legközelebb eső piactól, Szántó Anasztációtól 46 kilométernyire vannak, az ottani kereskedelem kiuzsorázza őket. A rossz utak miatt nehezen lehet a terményeket szállítani. A kereskedők pedig – román pénzre átszámítva – kilencven-száz lejt számítanak fel zsákonként, és így a termelőknek alig marad valami.

Kulturális szervezetük vagy iskolájuk sincsen a boldogasszonyfalvi magyaroknak. Formálisan a római katolikus egyházhoz tartoznak, de a Brazíliában élő magyar római katolikus papok csak nagy ritkán tudják felkeresni őket a nagy távolság miatt. Boldogasszonyfalván egyébként még 18 más vallású magyar család él. Iskolaépületük megvolna, de abban csak spanyolul lehetne tanítani. Tanítójuk azonban nincsen, s így a gyermekek analfabéták maradnak. Egyesületi életet sem élnek. Egész napjuk robotban telik el. Emberfeletti harcot folytatnak az őserdővel, hogy minél több földet nyerjenek. Rizst, babot, vattát, tengerit, kevés kávé, mandiókát vetnek, sőt újabban búza-termeléssel is kísérleteznek, állatokkal bajlódhatnak. Leírhatatlanul küzdelmesen telnek egyhangú napjaik. Életükre valósággal ránehezedik az őserdő sötét árnya.

Évről évre lazábbak lesznek azok a szálak, amelyek a Brazíliában élő magyarokat itthon maradott véreikkel egybefűzik. A munkától megkérgesedett kezeknek nehezebb esik az írás. De minek is ragadnák meg a tollat, hiszen Boldogasszonyfalván nincsen olyan bolt, ahol bélyeget lehetne kapni. A braziliai posta nem szegény telepesek levelezéséből tartja fenn magát.

Nem lesz belőlük braziliero?

1938-ban Boldogasszonyfalva magyar kolóniáján 34 magyar család él. A fajta életrevalósága még ilyen életkörülmények között sem halványodik el, amit az bizonyít legjobban, hogy a boldogasszonyfalviak távol a kultúrától, világtól, piactól és emberektől, sajátos életformát teremtettek maguknak, az idő múlásával – bölcs belenyugvással – sorsukba is beletörődtek. Csak akkor fátyolosodik el a tekintetük, csak akkor engednek fel az elzárkózottságból, ha nagyritkán, néha napján egy kis cukornádból főzött pálinkával igyekeznek túltenni magukat a sors mostohaságán.

Kordás Ferenc mindenütt talál féltve őrzött hazai tárgyakat, s rácsodálkozik az élő bukovinai magyar néphagyományra az őserdő rengetegében is. A telepet alapító Turbukék eredetileg hadikiak. Keményen, szigorúan élnek, de vidáman. Turbukné, született László Mária sok szép hadiki dalt tud, a Brazíliai Bevándorlási Múzeumnak székely varrottasokat, kendezőket, ingeket, férfilájbít ajándékozott. A Turbukgyerek „ösven”-en vezeti a tanító urat Boldogasszonyfalván a józseffalvi származású Illés Gáspárekhoz. Ők 1909-ben jöttek át Erdélybe. S itt, Brazíliában, náluk, az ágyakon székely festékesek, szentképek a falon, muskátli az ablakban! A 69 éves Mária néni sorra mutatja a magyaros, németes, pili, nagyváradi párnahajákat, a tányéros, csipkerózsás, békás párnák díszítéseit. Kiteszi a galléros rokokókat, előveszi a festett húsvéti tojásokat, faragásokat, „szüves kendezőket”. Ezek férje eredeti józseffalvi tárgyai.

Így élnek a boldogasszonyfalvi magyarok...

Kordás Ferenc professor, aki többször megfordult a braziliai magyar szórványokban, azt írja róluk levelében, hogy rendkívül vendégszerető, barátságos emberek. Aki egyszer közéjük téved, sohasem tudja őket elfelejteni. Mindenesetre egész embereknek és talpig férfiaknak kell lenniük, ha az ilyen irdatlan robot sem tör meg nemesebb és jobb hajlandóságukat. Kordás Ferenc különben nem félt a boldogasszonyfalviakat. Arra alapítja hitét, hogyha a bukovinai magyarok évszázadokon keresztül megőrizték sajátosságukat, Boldogasszonyfalván sem lesz belőlük braziliero.

Pedig azok lettek!

„Dil-dil duda”

A Murán és a Dráván átnyúló dudahagyomány nyomdokain a történeti Zala megyében

Népzésünkben és a környező népek zenéjében kiemelkedően fontos szerepet tölt be a duda mint hangszer és az azon játszható dallamrepertoár. Ennek köszönhetően tudományos és ismeretterjesztő cikkek, könyvek, kiállítások foglalkoztak e témával, igyekeztek a muzeológia, a néprajz vagy az etnomuzikológia módszereivel minél több ismeretet feltárni és bemutatni az érdeklődők számára. Ebben az igyekezetben legtöbbször, de szerencsére nem minden esetben, a nemzeti karakter, a nemzeti kultúrához való tartozás az a kiindulási alap, amely gyakran elfedi az egyes kulturális elemek állam- és régióhatárokat, nyelvi közösségeket és táji-történeti régiókat átívelő mivoltát, amely inkább a történeti beágyazottságról, a mélyebb kulturális kapcsolatokról, a közösségek egymásrautaltságáról árulkodik.

A történeti Zala megye a Bakony nyugati erdőségein (Tapolcai és Sümegi járások) és a Balaton északi partján keresztül a nyugati határszél dombvidékeit és a Murán túl vidékét, a Dráva és Mura által határolt Muraközt, valamint az Alsólendva központú Muravidéket is magában foglalta. Ennek a kiterjedt megyének a népessége a XIX. században elsősorban magyar volt, de délnyugati területén, az említett Muraközben homogén horvát közeg élt, amelynek etnikai szórványai a nagykanizsai Mura mentére is kiterjedtek. 1910-ben a megye lakosságának 21,3%-a volt horvát. E két népesség mellett leginkább a cigányok, a németek és a vendek (szlovének) jelentek meg az etnikai struktúrában, és a zenei hagyományban is ezen etnikai csoportok jeleskednek egy meghatározó, kétséget kizáró magyar dominancia mellett.

A Zala megyei magyar népzene kutatása és rögzítése már korán megkezdődött. Vikár Béla a XIX–XX. század fordulóján több mint kétszáz dallamot rögzített fonográfra, de ezt megelőzően, 1898-ban már Sebestyén Gyula is gyűjtött fonográffal a Nagykanizsa és Zalaegerszeg közti területen. Vikárral egy időben Bartók Béla is számos népdalt rögzített Zalában, Keszthelyen, de a megye század eleji népzene-kutatásának legjelentősebb időszaka mégis az 1920-as '30-

Dil-dil duda – Zala Megyei Népművészeti Egyesület, Zalaegerszeg, 2018.

as években volt. Ezen időszak gyűjtéseinek zömét – Kodály Zoltán, Kodály Zoltánné és Péczely Attila mellett – Seemayer Vilmosnak köszönhetjük. Seemayer 1932 és 1935 között minden évben járt a megye területén, ennek eredménye a hatszáz tételt is meghaladó, Zala megyéhez köthető dallamtár (kottalejegyzés és fonográf-rögzítés). 1935-ben fonográffal is gyűjtött, és felbecsülhetetlen felvételekkel gazdagította a zalai népzenei forrásanyagot Murakeresztúrról, Rigyácról, Magyarszerdahelyről, Eszteregnyéről és más településekről.

Az ő gyűjteményéből tudunk Bíró István murakeresztúri gulyásról is, aki a legutolsó ismert zalai dudás, hosszúfuruglász volt. Seemayer 1932-ben és 1935-ben kereste fel ezt a kiemelkedő hangszer- és dallamtudású zenész-énekest, akit nevezhetnénk akár a „za-

lai Jankovics Imrének” is. Dudán és hosszúfuruglász is játszott, jól énekelt, akárcsak az említett berzencei zenész, azonban a háború után sajnos őt már más gyűjtő nem kereste fel (vagy nem találta meg), így számunkra csak a Seemayer által rögzített és lejegyzett mintegy 40 dallam maradt ránk tőle. Seemayer Bíró István dudajátékát nem rögzítette fonográfra, csak mintegy tíz, igen érdekes és napjainkban már felbecsülhetetlen kulturális értékkel bíró hosszúfuruglász játszott dallamot. A murakeresztúri gulyás dudájáról nem maradt fenn sem kép, sem leírás így sokkal inkább feltételezésekből és a

furulyán játszott dallamaiból próbálhatunk következtetni dudajátékának sajátosságaira.

A második világháborút követően Zala megyében a korábbiakat is meghaladó etnográfiai munka folytatódott a tudomány, az etnomuzikológia, valamint később a táncházmozgalomban érdekelt vagy abba bekapcsolódott kutatók részéről is. A terület kiemelkedő gyűjtője idősebb Horváth Károly, aki az 1960-as évektől járta a történeti Zala megyét és ezres nagyságrendben gyűjtött, illetve publikált népdalokat. Apja nyomdokaiba lépve fia (ifj. Horváth Károly) folytatta a gyűjtő, feldolgozó, rendszerező munkát. Id. Horváth Károly mellett kiemelkedő gyűjtő és rendszerező munka kötődik Vajda József életművéhez. Az ő nevéhez fűződik a napjainkig legismertebb, nagy példányszámú zalai kotta és dallamgyűjtemény, a Zalai Gyűjtemény 10. köteteként megjelent, „Hallottad-e híret Zalaegerszegnek – 333 zalai népdal” című munka. Mindezen munkák egy igen széles és páratlanul sokszínű zenei hagyományt tárnak elénk, amelyben számos történeti réteg vagy területi, regionális jelleg, és interetnikus hatás fellelhető.

Bíró Istvánon kívül Seemayer még több pásztortól és kanásztól gyűjtött zalai útjai során – Rigyácon, Bécen, Bocskán, Bajcsa-Sósmajoron – és ezen lejegyzések mind-mind igen erős dudás határról árulkodnak, függetlenül attól, hogy a XX. században e hangszer a megyében már nem került a népzene gyűjtés látókörébe. A zalai kottapéldák bővelkednek énekes dudaaprájákban, amelyek gyakran vaskos szövegűek, valamint olyan, a pásztor- és kanászélethez kötődő nótákban, amelyekben a duda közvetlenül is megénekelte hangszer. Ezen kívül igen sok az oktáv vagy szext hangterjedelmű, egyenletes ritmusú, dūr jellegű dudánóta.

Ebben a hagyományban igen sajátos helyzetet foglal el a duda, akárcsak más szólisztikus hangszerek, amelyek a zenekarok alig százéves dominanciájának időszakai előtti hangszeres kultúra hordozói voltak. A dudazene hatása észrevehető a hosszúfurulya- és furulya-játékosok hangszerkezelési technikájában és díszítéseiben, az énekes dallamok formálási kultúrájában, később a hangszeres együttesek zenei formáinak kialakulásában is. És ez minden egyes műfajban megfigyelhető: az egyházi népénekeken keresztül, a táncszók aprájának vagy – ahogy feltehetően ezeken a vidékeken neveztek – „cafrang”-nak a megkövesedésében, de akár a nem magyar hagyománynak a magyar zenébe való beépülésében is.

A megye horvát népessége körében is igen elterjedt volt a duda, a dudának pontosan ugyanaz a változata, amely a magyar népesség körében is az egyik vagy talán a domináns volt, azonban a Muraközben a korai polgári hatás és a magyar cigányzenekarok tevékenysége hamar a zenei hagyomány peremvidékére száműzte ezt a hangszert. Gönczi például nem is említi, csak a furulyát mint a Muraközi horvátok által előszeretettel használt hangszert. Ennek ellenére még sokáig, a XX. század második feléig megjelennek a „dudaški ples, dudaška polka” vagy a „dudaška nota” elnevezésű darabok a környék horvát lakossága körében gyűjtött zenei anyagban. Ilyen dallamokat Manga János, Olsvai Imre, Vujicsics Tihamér illetve Vinko Žganec és Milovan Gavazzi is több alkalommal felvett vagy lejegyzett. A hetvenes években a Sárosác György által indított „délsláv” folklór-gyűjtőtáborok anyagából tudjuk, hogy Tótszerdahelyen, a horvát közösségben az 1910-es években még voltak du-

dára tartott lakodalmak. Ez az adat arra enged következtetni, hogy a Kanizsa környéki horvátság népzenejét tekintve kevésbé modernizálódott az ekkor már Gönczi által részletesen leírt Muraközhez képest, így még őrizték a duda szerepét, amit magyarázhatunk a nyugati Dráva mente közelségével is, ahol a duda egészen a második világháborúig fontos maradt a paraszti közösségek életében.

A magyar zenei hatás legérdekesebben a horvátok hagyományában érhető tetten, táncban és zenében egyaránt. Egy igen érdekes zenei anyanyelv kialakulásáról beszélhetünk, amelyet a területet kutatók – Gönczi, Žganec, Vujicsics – több generáción keresztül is leírtak, kutattak. Ebben, a területre jellemző horvát zenei anyanyelvben létezik egy kétséget kizáróan horvát (vagy általánosan szláv) jellegű, kis ambitusú rész, amelyet a legrégebbi szokásdallamok, körtánc és rítusdallamok alkotnak leginkább. Erre a rétegre épül egy, a magyar zene régi, pentaton rétegéhez igen közel álló, de attól a sorszerkezetében eltérő – a magyar négyes sorszerkezet mellett sokszor csak kettő vagy három soros –, tiszta moll pentaton dallamkincs, amelynek legtöbb esetben nincs magyar megfelelője. Ezt a jelenséget Vujicsics Tihamér a magyar pentatonika sajátos értelmezési és átalakítási hagyományából, amíg Žganec (napjainkban már tudományosan nem igen bizonyíthatóan) a pannon-szlávok egykori zenei hagyatékaként értelmezett. Harmadik réteggént ebben a regionális horvát zenei anyanyelvben található a magyar népdalkincsből változtatás nélkül átvett dallamokat, amelyeknek azonban szövege gyakran különbözik a magyartól.

A terület dudakultúrájáról számos tárgyi és ikonográfiai adat is tanúskodik. A legelső egy régészeti lelet: a VI-IX. századból származó, csontból készült avar kettőssíp szár, amely Balatonfűzfőről került elő. A középkori ikonográfia egyik különleges példája az alsó-örsi református templom Balatonra néző oldalán, az 1788-as bejáratnál balra található falfestmény dudás alakja. A kép hűen ábrázolja a dudán játszó muzsikusz alakját, testtartását, tehát a freskófestő minden bizonnyal több ilyen ábrázolást is készíthetett és életközeli helyzetekben tanulmányozhatta a dudás muzsikuszokat. A németalföldi származású Justus van der Nypoort képmetsző Burckhardt von Birkenstein 1686-ban kiadott geometria tankönyvének illusztrációjaként, számos élethű zsánerkép között a deveçseri vár látképe mellett egy dudáló pásztort is megörökített.

A következő ábrázolás a híres angol orvos-utazó Richard Bright 1815-ben kiadott útinaplójában maradt ránk. A Festetics György vendégeként Keszthelyen tartózkodó világutazó az itt hallott dudaszóról nemcsak írásban, hanem képes formában is tudósít. A metseten subába öltözött dudáló pásztor látható, előtte négy, eszközös táncot táncoló férfi (az ilyen tánc a Dunántúlon általánosan ismert volt még a XX. században is).

A régió dudahagyományának legbeszédesebb tanúi maguk a hangszerek, amelyeknek számos példányát őrzik a keszthelyi, nagykanizsai, veszprémi, valamint a budapesti múzeumokban. E hangszerek alapos tanulmányozása – ezen belül is elsősorban a sípszár változatai – alapján az alábbi dudatípusok különíthetők el.

Az első változatban keményfából kialakított favályúba kettő vagy három, bodzából vagy más anyagból kialakított sípszár-csővet illesztettek be. Az elülső kettő felületén alakították ki a játszólukákat, az egyik csövön a hangsor hat foka, a másikon a tonika és az alsó kvart, a harmadik rövidebb csövön – amelyet külön be is fűrhattak a sípszár testébe – hátul a hangsor szeptim, és/vagy oktávhangja szólalt meg. A sípszár alul nyitott, és a kontracsőhöz egy toldalék is csatlakozik, ami egy csonka gúla alakú sípszár-tőkével csatlakozik a bőrbe. A Néprajzi Múzeum gyűjteményében két ilyen hangszer is van, Csurgó és Berzence környékének egyik legjobb dudásától, Jankovics Imrétől. Hangszerét a Dráva túldoldalán vásárolta. A dunántúli magyar táncokat kiválóan játszotta hangszerén, de horvát táncokat („hrvatski/horvatski ples”) és vokális dalokat is ismert.

A magyarországi részeken a fenti sípszárformának egy további változata is megtalálható.

A Dráva menti horvát községekben még napjainkban is készítenek olyan négysípos sípszárakat, amelyekhez két – egy hosszabb és egy rövidebb – furatot vájnak a favályú hátsó részébe. A másik dudatípusnál a sípszár kialakítása egy fából történik, és a sípszárban két párhuzamos furat helyezkedik el. Külsőleg ennél a dudatípusnál az egy fából kialakított dallam-sípszár is megőrizte a vályús szerkezetre jellemző dupla csöves küllemet, ugyanis ezeket a sípszárakat úgy faragják ki, úgy alakítják, mintha a két furat két különálló hengeres csövecskéből állna. Ez a hangszer a Felvidék jellemző hangszere, ahol leggyakrabban kecske- vagy bakfejes sípszár-tőkét készítenek hozzá. Csupán a Felvidék nyugati területein, a Szigetközben, valamint Győr és Sopron környékén találhatunk hengeres sípszár-tökéket. Ezek lehetnek más dudahagyományok hatásai, de akár egy régiesebb forma vagy egy akusztikai megoldás eredményei is. Ezen hangszertípusnál jellemző megoldás a „bolhalyuk”, más néven „púplik-púplyuk” kialakítása, amely a hangszeren megszólaltatható zenei lehetőségeket bővíti egy lehetséges hetedik fok, valamint egyes félhangok megszólaltatásával.

A favályús sípszár-típusokról összességében megállapíthatjuk, hogy nagyon távoli múltat idéző formát őriztek meg, fejlesztettek tovább és a Kárpát-medencében található típusok közül egyedülálló archaikus hangzást képviselnek. Ezek a dudák átmenetet képeznek a magyar és a horvát nyelvterületen található típusok között. A játékosok csaknem mindig fújtatóval működtették hangszerüket, így igen gyakran saját éneküket kísérték a dudajátékkal.

Külön említést érdemel a keszthelyi Balatoni Múzeum Reziből származó dudája, amelynek három sípot tartalmazó dallam-sípszára, hengeres dallam sípszár-tökéje, basszus-sípszára és fújtatója van. Ugyanehhez a típushoz sorolható a nagykanizsai múzeumban őrzött, a berzencei születésű Jankovics Imre készítette duda, valamint a veszprémi Laczkó Dezső Múzeumban lévő duda, amelynek származási helyeként a Veszprém megyei Nagyberény van megjelölve. Mivel Veszprém megyében Nagyberény település nincs, csak a ma Balatonalmádi részeként létező Vörösberény, Nagyberény pedig csak Somogy megye területén, a Sió csatorna mentén, vala-

mint Balatonberény ugyanebben a megyében Marcali járásában, a hangszer származási helye teljes bizonyossággal nem megállapítható. Több lehetőség is felmerül, de egyik sincs nagy távolságban Zala megye határaitól.

Nem kizárt, hogy a Felvidéken vagy az Észak-Dunántúlon (Bakony, Rábaköz, Szigetköz) fellelhető kettős sípszáros duda Zalában is megjelent, akárcsak Somogy megyében, ahol mindkét dudatípusra van adatunk. Ez már csak azért is elképzelhető, mert a felvidéki pásztorok és kanászok nagyon gyakran ereszkedtek le a Bakony vagy a Balaton-felvidék korábban zöldülő, más mikroklímával rendelkező területeire, legelőire, vagy makkban gazdag erdeibe. Így a regionálisan kialakult zenei hagyományok valószínűleg már korai kialakulásuk minden szakaszában egymással kommunikáló és egymásra ható rendszert hoztak létre, amelyben nem a kizárólagosság, hanem a kulturális kölcsönhatás volt a meghatározó. Sajnos vagy sem, de ebben a kérdésben sem tudunk örökérvényű igazságot mondani, pusztán hagyatkozni tudunk az adatokra és a gyűjtemények tényeire, melyek alapján úgy tűnik, hogy a zalai vidékeken ez a vályús szerkezetű, három dallamsípos és egy basszussípos, fújtatós duda elterjedt hangszer lehetett, hiszen Berzencén az I. világháború előtt tizenkét, dudán játszó zenészt említenek.

Ugyanez, a sípszárjában három sípot tartalmazó, vályús szerkezetű dudafajta ismert Nyugat-Horvátország középső és Dráva-melléki részein, Körös megye központi részén és Belovar környékén, a lankás Bilo-hegység tájain is. Ezek a horvát vidékeken az 1970-es évek végéig éltek e hangszer kiemelkedő zenészei és készítői, mint például az apatovaci Dragan Pavišić, vagy a Belovar melletti Marko Križan. E terület múzeumai, Belovar, Körös, Sveti-Ivan Žabno vagy Zágráb ide vonatkozó nagy gyűjteményei őriznek – harmincnál is több – ilyen hangszert, több hangszerkészítő mestertől, a XIX. század közepétől az 1970-es évekig. A legrégebbi hangszerek a XIX. század második felében keletkezett Franjo Kuhač féle gyűjteményből valók, amelyek között található egy igazi érdekességet is, a Veliko Ravnoban vásárolt dudát. Ennél a hangszernél a régiesebb, szájjal fújós módozat őrződött meg, és a sípszár vályús szerkezetét egy fából alakították ki, akárcsak a Felvidéken a palócok, azonban ebben is három síp helyezkedik el, akárcsak a terület többi dudájában. A magyarországi, valamint a horvát gyűjtemények hangszerei – kivitelezés, díszítési technikák, formai jellemzők – egyértelműen mutatják, hogy olyan dudatípusról beszélhetünk, amely mindkét népesség hagyományában mélyen beágyazódott, illetve hasonló hangszerek, hasonló és összefonódó, bár térségenként eltérő zenei hagyományok, dudazenék esetével állunk szemben.

Végh Andor – G. Szabó Zoltán

HAGYOMÁNY ÉS MODERNITÁS

A MESEMONDÁS HELYZETE MAGYARORSZÁGON

A magyarországi mesemondás és történetmesélés színterét közelebbről megvizsgálva érdekes kettősséget találunk. Egyrészt a magyar folklór csodálatos mesemondói hagyománnyal büszkélkedhet, és a magyar mesekutatás is világhírű, másrészt a nemzetközi színtéren már évtizedek óta működő mesemondó mozgalom, vagy más néven a revival mesemondás csak nemrégiben kezdett gyökeret ereszteni hazánkban. A mesemondás világában sok minden kavargó. Sokféle irányzat van jelen, és a különféle, mesével foglalkozó csoportok más-más szempontokat tartanak fontosnak, attól függően, hogy mely területről érkeztek, mik a korábbi tapasztalataik, milyen tudományos paradigmába ágyazódnak, és milyen módon akarják használni a meséket.

A néprajztudomány területéről érkezők rendszerint nagy hangsúlyt fektetnek az élőszavas mesemondás hagyományos formájára, amely sok szempontból követi azt a módot, ahogyan a régiek a mesemondás alkalmain a helyi közösségekben továbbadták a mesét. A mesemondásnak eme formájára fókuszálnak, s ennek a hagyományos, élőszavas technikának az alkalmazása és mai, modern keretek között történő gyakorlatba ültetése a céljuk. Ennek megfelelően a hagyományos előadásmódra fókuszáló irányzatok képviselői által az is hangsúlyozásra kerül, hogy a mesének és mesemondásnak megvan a maga hagyományos szerkezete, stílusa, kontextusa, szabályrendszere, és ezt szem előtt tartva, megvannak az előadásmódra vonatkozó ajánlások is. Fontos megjegyezni, hogy bár az „autenticitás” kulcsfontosságú a néprajzosok számára, emellett az is nagy hangsúlyt kap, hogy ez a szóbeli hagyomány átszöjje a mai emberek életét, és a közösségi kötelekeket erősítve a mindennapok részévé válhasson az élőszavas mesemondás gyakorlata. A hagyományos minták felől közelítők körében vannak olyanok is, akiknek nagyon szigorú elképzelései vannak arról, mit lehet mesélni és mit nem, és az is előfordul, hogy nem ismerik el a fontosságát vagy éppenséggel a legitimitását az alkalmazott mesemondás és történetmesélés különböző formáinak. Ebben a gondolkodási sémában a mesemondás és történetmesélés elsődleges célja a szórakoztatás.

A mesemondás világának egy másik fontos területét *alkalmazott mesemondásnak* is hívhatjuk, ami igen színes jelenség a magyarországi szcénában. Az alkalmazott mesemondást (például meseterápiát, mesepedagógiát, mesepszichológiát, vagy a mesét biblioterápiás keretek közt) művelők nem a hagyományhűségre helyezik a hangsúlyt. Jobban foglalkoztatja őket az itt és most, illetve az a kérdés, hogyan segítenek a mesék a jelenlegi helyzetünk megértésében. Fontos hangsúlyt kap a mesék szoros összefonódása az emberi lét ősi, ha úgy tetszik örök témáival. A történet hitelessége tehát nem a szóbeli hagyomány szabályait követő előadásmódban rejlik, hanem abban, hogy megtaláljuk az adott helyzetnek megfelelő mesét, történetet, és azt biztonságos körülményeket teremtve adjuk tovább úgy, hogy közben mélyüljön az önismeret, vagy fejlődjenek bizonyos készségek. Ebben a keretben a történet továbbadása jelenthet felolvasást – vagy éppenséggel önálló olvasást is, még a csoportfolyamat megkezdése előtt –, bár az utóbbi években itt is egyre inkább jellemző az a gyakorlat és igény, hogy a meséket élőszóval adják tovább. Én személy szerint fontosnak tartom és szeretem hangsúlyozni, hogy a mesékkal és mesemondással foglalkozó különböző csoportok képviselői nagymértékben tudják inspirálni és gazdagítani egymást, és hogy hazánkban a mesemondás palettája egyre színesebb és gazdagabb. Tapasztalataim szerint egyre több kezdeményezés szökken szárba, gyakran egymástól teljesen függetlenül. Az elmúlt pár évben tanúi lehettünk, hogy exponenciális mértékben

nő a mesék iránti érdeklődés valamint a mesemondás népszerűsége általában véve, és gombamód szaporodnak a különböző, ezzel kapcsolatos professzionális képzések, műhelyek és előadások. Egyre többen értik és tapasztalják meg azt is, hogy a mese nem csak gyermekeknek való, sőt, eredetileg elsősorban nem is gyerekműfaj volt. A jelen cikk nem vállalkozik arra, hogy teljes és tökéletes képet nyújtson valamennyi mesével és mesemondással foglalkozó csoport munkájáról, de szeretnék bemutatni néhány beszédes példát, amelyekhez személyes szálak és élmények is kötnek.

A külföldön *healing storytelling*-nek (gyógyító történetmesélés) nevezett irány hazánkban meseterápiaként vált ismertté. Többféle kezdeményezés és iskola van jelen ezen a téren. A meseterápia módszerének egyik hazai úttörője Antalfai Márta klinikai szakpszichológus, művészet- és pszichoterapeuta. Ő dolgozta ki a jungi pszichológia alapjain álló *Kincskereső Meseterápiás Módszert*. A módszert először egyetemi keretek közt oktatta, majd jó tíz évvel ezelőtt szélesebb körben is elkezdte átadni a Lelki Egészségvédő Alapítvány által akkreditált képzés keretein belül, mára pedig a Wesley János Lelkészképző Főiskola másoddiplomás képzésében is oktatják, immár tanítványai is, pl. Török Gabriella és Lentulay Edina.

Az esztétika, az irodalom- és néprajztudomány felől érkező sokoldalú Boldizsár Ildikó már több mint huszonöt éve kezdett mesekutatással foglalkozni, és 10-15 évvel ezelőtt alkotta meg *Metamorphosis Meseterápiás Módszerét*, valamint az ehhez kapcsolódó képzéseit, és lett a meseterápia legismertebb művelőjévé és átadójává Magyarországon. Mára számos tanítványa indított saját terápiás csoportokat, hozott létre alkalmakat különféle témákhoz, élethelyzetekhez kapcsolódóan. A *Metamorphosis Meseterápiás Módszer* azon előfeltevésén alapul, hogy nincs olyan élethelyzet, amelynek ne lenne mesei megfelelője, és a meseértelmezés azon szintjével dolgozik, ahol a történet saját lelkünk színterén játszódik, és a mese elemei különböző énrészeinket reprezentálják.

Fontos megemlíteni az egyre szélesebb körben ismert mesepszichológiai irányt is. Juhász László pszichológus „Mesehős Komplex mesepszichológiai és -terápiás módszer” című művében a hagyományos népmesei anyag mellett nagy hangsúlyt kap a terápiás célú és hatású meseírás is. Kádár Annamária pszichológus mesepszichológia-rendszerének középpontjában pedig az a kérdés áll, hogyan támogatják a mesék a gyerekek érzelmi biztonságát és fejlődését, illetve hogyan segítik az érzelmi intelligenciát, és a különféle kompetenciák és készségek megalapozását és elmélyülését. Kádár Annamária Kerekes Valéria mesélés- kutatóval együtt kiadott könyvében („Mesepszichológia a gyakorlatban”) a szerzők a mesehős útját szem előtt tartva rengeteg módszertani és játékkötlettel segítik a szülő-gyermek és a szülő-pedagógus kapcsolat mélyítését, és útmutatást adnak ahhoz, hogyan támogathatják a gyereket az őt körülvevő felnőttek a nehéz helyzetekkel való sikeres megküzdésben.

Az alkalmazott mesemondás kiemelkedő alakja, Bajzath Mária a pedagógia és a neveléstudomány területéről érkezett, és több évtizedes tapasztalatai alapján dolgozta ki *NépmeseKincstár* mesepedagógia-módszerét. Általános iskolai tanítónak pályafutásának már nagyon korai szakaszában felismerte a népmesék értékét és pedagógiai jelentőségét. Csaknem húsz éven át úgy tanított, hogy a népmeséket a tanterv és a pedagógiai hétköznapi részévé tette igen kreatív módokon. Bajzath Mária immáron hat éve tart mesepedagógia képzéseket a felnőttképzés keretei között pedagógusok, illetve különféle más területről érkező szakemberek, vagy épp szülők számára. Mára több mint ezer embert képzett akkreditált képzésén,

Bumberák Maja mesemondó

amelyeken legnagyobb számban pedagógusok és óvodapedagógusok vesznek részt. Bajzách Mária célja, hogy a meséket, találós kérdéseket, népdalokat, népi játékokat egy nagy összefüggő egységbe foglalva didaxis mentesen alkalmazzák az oktatásban – és sok egyéb helyzetben –, aminek révén a történetek varázsa és értelmezési szintjei szabadon megjelenhetnek és kibontakozhatnak a meghallgatókban mindenféle racionalizáló vagy tudatosan elemző folyamat erőltetése nélkül, és ahol a tanulás játékosan, szórakoztató formában megy végbe a folklórananyagokhoz kapcsolt komplex művészeti tevékenységek segítségével.

Ha saját utamra tekintek, azok közé tartozom, akik a magyarországi mesemondás világának viszonylag széles skáláját ismerik és többféle területén elmélyültek. Én a népmesék felől érkeztem a mesemondás világába 2007-ben, amikor a Magyar Művészet- és Szocioterápiás Közösségépítő Egyesület művészetterápiás képzésének végzőseként elkezdett foglalkoztatni, milyen jó lenne megtapasztalni a varázslatos és szimbólumokban gazdag népmesék áldásos jelenlétét nehéz helyzetű nők csoportjaiban. Ezután – mint egy varázsmesében – elkezdtek szembejőnni velem a különféle meseképzések, én pedig egyre inkább elmélyültem a mesék újrafelfedezett világában. Belekóstoltam a Kincskereső majd a Metamorphosis meseterápiás módszerbe, majd elvégeztem Bajzách Mária akkreditált mesepedagógia képzését. Az alkalmazott mesemondás világával való megismerkedést követően, 2011-ben az élet elém hozta a Hagyományok Háza által szervezett *Hagyományos mesemondás – magyar népmese* tanfolyamot. A Hagyományok Háza célja, hogy a néphagyományt, a népművészetet a ma embere számára élhető műveltségként közvetítse – például oly módon is, hogy tanárok, különböző egyéb szakemberek és a nagyközönség számára szervez oktatási tevékenységeket, és ad otthont különféle hagyományörző tevékenységeket bemutató rendezvényeknek. Hatvan óras akkreditált népmese-tanfolyamuk első évfolyamát 2007-ben indították. E tanfolyam két meghatározó alakja és vezetője – több más neves szakértő és mesemondó, pl. Sándor Ildikó, Berecz András, Fábíán Éva mellett – Agócs Gergely és Raffai Judit néprajzkutatók, akik az elmúlt tizenkét évben több mint 250 embert képeztek ki.

Az élőszóval, szabadon való mesélés visszatartása a közelmúlt egyik legújabb innovatív kezdeményezése a Hagyományok Házában. A kurzust kifejezetten azzal az elhatározással indították útjára, hogy módszertani hiányt pótoljon, hiszen míg a népzene és néptánc terén már évtizedek óta folyik az oktatás, a mesemondás területén nem volt hasonló oktatási forma. Ahogy a kurzusleírásban is olvashatjuk, a képzés egyik célja, hogy a magyar népmesék autentikus, élősavas előadásmódjához szükséges tudást közvetítse. A képzés anyaga néprajzi szakirodalomra, valamint hagyományos mesemondók élő vagy felvételekkel demonstrált mesemondására támaszkodva sokféle gyakorlati szemponttal is segíti ennek elsajátítását. A kurzus elméleti részén a magyar mesemondás alkalmaira, valamint – a mesekutatás Ortutay Gyula által alapított „budapesti

iskolájának” szellemében – a magyar népmesemondás nagy egyediségeire is hangsúly kerül.

A kurzus első évfolyamainak hallgatói 2008 áprilisában *Abol a madár se jár* néven alakítottak mesemondó kört, amely minden hónap harmadik csütörtökjén kerül megrendezésre Tóth Kriszta mesemondó kitaró munkájának és elkötelezettségének köszönhetően, immáron tizenegyedik éve. Szintén nagyrészt a tanfolyamról kikerült hallgatók alapították a *Mesés Magyar Népmese és Szövegfolklor Egyesületet*. Az egyesület tagjai olyan mesemondók, akik a hagyományos közösségekben felnőtt régi nagy öregeket követve élőszóval mesélnek. Az egyesület célja pedig, hogy a szövegfolklor és a hagyományos mesemondás ügyét felkarolja, értékeit megismertesse a világgal, és kapcsolatot teremtsen mesemondó, folklorista, pedagógus, és minden meseszerető ember között.

Igazából a Hagyományok Háza népmese-tanfolyama volt az a kurzus, amely megnyitotta számomra a hagyományos történetek, s a hagyományos mesemondás lényegi elemeit és csodáját, és ösztönzött, inspirált arra, hogy élősavas mesemondó legyek, aki a mesét újra- és újraalkotja a pillanatban. 2012-ben a *Gárembucka Napos-Holdas* mesemondók tagjává váltam, és Gregus László mesemondó társammal – egyéb más mesemondó tevékenységek mellett – hat éven át tartottunk meseesteket felnőttek számára havi rendszerességgel, különféle budapesti belvárosi kávézókban, illetve kulturális központokban.

Magyarországon a mesemondás helyi közösségekben élő hagyományos alkalmi, ahol a szóbeli hagyomány keretében a történeteket szájról szájra adták tovább, sajnos mára megszűntek. Ám még mindig vannak olyan idős emberek, akik gyerekkorukban részt vettek ilyen eseményeken, és át tudják adni a régi meséket. 2011 és 2015 között abban a megtisztelő helyzetben voltam, hogy meséket, történeteket, dalokat gyűjthettem a Nógrád megyei Varsány községben élő özvegy Bárány Antalné Strehó Margit nénitől, aki egyrészt gyerekként a szóbeli kultúra mesemondó hagyományában nevelkedett, másrészt csodálatos humorral és előadói készséggel tudja elmondani a régi meséket. Egy mesemondó számára az ilyen találkozás és kapcsolat felbecsülhetetlen értékű, és hatalmas lehetőség a tanulásra. Azt, hogy 2012-ben megkaptam a Népművészet Ifjú Mestere díjat részben mesemondói, részben mesegyűjtői tevékenységemért, Margit néninek is köszönhetem. Egy évvel később felterjesztettem Margit nénit a Népművészet Mestere Díjra, amit 2013-ban meg is kapott mesemondó és hagyományörző tevékenységéért.

Az utóbbi hét évben – amellet, hogy sokfelé meséltem a világban, óvodákban, iskolákban, könyvtárakban, konferenciákon és fesztiválokon – nagy szerepet kapott és kap az életemben az alkalmazott mesemondás. Tartottam mesefoglalkozásokat családok átmeneti otthonában, illetve az állami gondoskodásban élő gyerekek segítésére létrejött *Palóznaki Meseközpont* (ma már *Világszép Alapítvány*) önkéntes programjának keretei közt három éven át meséltem esti meséket gyermekotthonban élő gyerekek csoportjainak. Egyéb keretek közt is meséltem hátrányos helyzetű gyerekeknek.

2013-ban meghívást kaptam, hogy a *Raccontami una storia!* [*Mesélj el nekem egy történetet!*] által szervezett neves nemzetközi *storytelling* fesztiválon meséljek, Rómában. Azóta több országban is részt vettem különböző nemzetközi mesemondó eseményeken, rendszeresen kapok meghívást külföldi országokba, ahol angol nyelven viszem hírért magyar népmesekincsünknek. 2014-ben az a megtiszteltetés ért, hogy az akkor alakuló *Storytelling Peace Council* tagjai közé választottak. E közösség tagjai olyan mesemondók szerete a világból, akik munkájában nagy hangsúlyt kap a nehéz helyzetben levő csoportok segítése és a több szinten megvalósuló béke-teremtés. Jelenleg még kevés olyan mesemondó van Magyarországon, aki nemzetközi szinten is aktív, és külföldi mesemondók,

storytellerek által tartott műhelyekben és képzésekben sem bővelkedünk még. Remélem, egyre több ilyen kezdeményezés érkezik Magyarországra. Jómagam azon dolgozom, hogy így legyen.

A fent is említett revival mesemondásnak és mesével foglalkozó irányzatoknak köszönhetően ma már ezrével vannak olyanok a magyar nyelvű közegben, akik tudatosan elkezdtek használni munkájukban, mindennapjaikban a népmeséket és történeteket, az élőszavas mesemondás pedig egyre nagyobb teret hódít és egyre népszerűbb. Természetesen vannak külföldről importált kezdeményezések is, mint pl. a *slam poetry*, vagy akár a *Mítoszok Csataja (MythOff)* rendezvény, amelynek megálmodója az ír storyteller, Claire Murphy, hazánkba pedig Zalka Csenge közvetítésével érkezett. Ezt a fiatal felnőttek körében igen kedvelt interaktív mítoszmesélő alkalmat 2015 óta évente most már több alkalommal is megtartjuk, hat-nyolc mesemondó részvételével.

Hogy hány professzionális mesemondó van ma Magyarországon? Nos, erre nem könnyű válaszolni. Több tucatnyian vannak, akik az országot járva különféle helyszíneken mesélnek, hivatásszerűen élvezve ezt a tevékenységet. Ám ha azt kérdezzük, hogy ki az aki ebből meg is tud-e élni, akkor ez a szám talán 10-20-ra csökken. Ugyanakkor a profi mesemondók munkája összefonódik annak a sok-sok embernek a tevékenységével, akik saját munkahelyükön, saját csoportjaikban mesélnek vagy foglalkoznak a mesékkal. Sőt! A mesemondás igazán széles társadalmi jelentőségét és a mélyebb változást az teremtheti meg, ha tele lesz az ország olyan szakemberekkel, szülőkkel, akik behozzák a meséket a mindennapokba, és az olvasás mellett megteremtik azokat a pillanatokat is, amikor a mese élőszóval, szabadon szól, mesemondó és hallgató nagy örömére. Külön ki szeretném emelni azt az álmomat, hogy – az *Ahol a madár se jár* mesekörhöz hasonlóan – országsszerte mesekörök alakulnak, ahol felnőttek jönnek össze rendszeresen, hogy szabadon meséljenek és hallgassák egymást.

Összességében az elmúlt évtizedben a modern mesemondó mozgalom születésének és erősödésének lehettünk és lehetünk tanúi. A mesékhez kapcsolódóan számos könyv, kiadvány is született az elmúlt években. Itt most a „Fordulópont” című folyóiratot szeretném kiemelni, amely már évtizedek óta jelentet meg a mese(-mondás) témájával kapcsolatban tanulmányokat, és szentel akár egész folyóiratszámokat a témának. A mesemondás, történetmesélés egyre népszerűbb, és a különböző szakmák művelői is egyre szélesebb körben használják (pl. a pedagógusok, könyvtárosok mellett újabban *coachok*, üzletemberek, marketingszakemberek fedezik fel a történetmesélés jelentőségét). És bár a mozgalomhoz kötődő többéves múltamnak köszönhetően számos csoportot ismerek, amelyek ilyen vagy olyan formában kapcsolódnak a mesék világához és a mesemondáshoz, újra és újra tátva marad a szám látva a gombamód szaporodó – számomra is újszerű – eseményeket, műhelyeket, projekteket.

Mint tudjuk, a mesemondás világa önmagában is nagyon gazdag és összetett, és természetes, hogy mindannyian, akik ezzel foglalkozunk, e nagy egésznek bizonyos aspektusaira fókuszálunk. Ugyanakkor, ha meg van bennünk a nyitottság és rácsodálkozás, egyre mélyebben és teljesebben megérhetjük ezt a világot és annak értékeit.

Szerintem a különféle megközelítések lehetőséget adnak arra, hogy egymás tudását kiegészítve gazdagodjunk. Olyan mesemondóként, aki a hazai mesemondás világának több területén is tapasztalatot szerzett és a nemzetközi mesemondás világában is otthon van, meggyőződésem, hogy a különböző megközelítések mindegyike fontos értékeket, tanulnivalókat képvisel, és a mesemondás szírványában mindegyikük nélkülözhetetlen színt jelent.

Bumberák Maja

NEMZETI TÁNCSZÍNHÁZ

NEMZETI TÁNCSZÍNHÁZ KISTEREM

2019. április 4., 5. 10:00

Talpak alatt – Duna Táncműhely – Káva Kulturális Műhely – Nemzeti Táncszínház

2019. április 6. 19:30 – LÜKTETÉSED – Batarita

2019. április 9. 19:30 – Miss Julie – Bozsik Yvette Társulat

2019. április 16. 19:00 – Reptében – Góbi Rita Társulat

2019. április 26. 19:30 – Point of no return – Nagy Zoltán

2019. április 30. 19:30 – Shreds – Gangaray Dance Company

NEMZETI TÁNCSZÍNHÁZ NAGYTEREM

2019. április 7. 19:00

Magritte – PR-Evolution Dance Company

2019. április 9. 10:30; 15:00

Mátyás, a világ királya – Magyar Nemzeti Táncgyűttes

2019. április 11. 10:30; 15:00

Forgószél, avagy a képzelet csodája – Győri Balett

2019. április 12. 19:00 – Magyar hősök, csaták és szerelmek
Magyar Nemzeti Táncgyűttes

2019. április 15. 19:00

A Szél kapuja – Artus – Goda Gábor Társulata

2019. április 17. 19:00

Táncoló Kárpát-medence – Magyar Táncművészeti Egyetem

2019. április 18. 19:00

Bolero | Passage – Beethoven VII. szimfónia – Győri Balett

2019. április 25. 19:00

Bemutató – Elmúlt időkől – Bartók & Folk
Duna Művészgyűttes – Szent Efrém Férfikar

2019. április 26. 19:00 – Credo – Szegedi Kortárs Balett

2019. április 28. 19:00

Forrószegiek – Novák Ferenc Tata előadása

2019. április 30. 10:30; 15:00

Mátyás, a világ királya – Magyar Nemzeti Táncgyűttes

MÜPA – FESZTIVÁL SZÍNHÁZ

2019. április 13. 19:00 – Carmen – Pécsi Balett

2019. április 24. 19:00 – TEN_NET – Badora Társulat

2019. április 29. 19:00

A tánc világnapja – díjkiosztó gálaest
Magyar Táncművészek Szövetsége

www.nemzetitanctszinhaz.hu

Nemzeti Táncszínház

A tojás – I. rész

– A teremtés kezdete, termékenységsszimbólum és egyik alapélelmiszerünk –

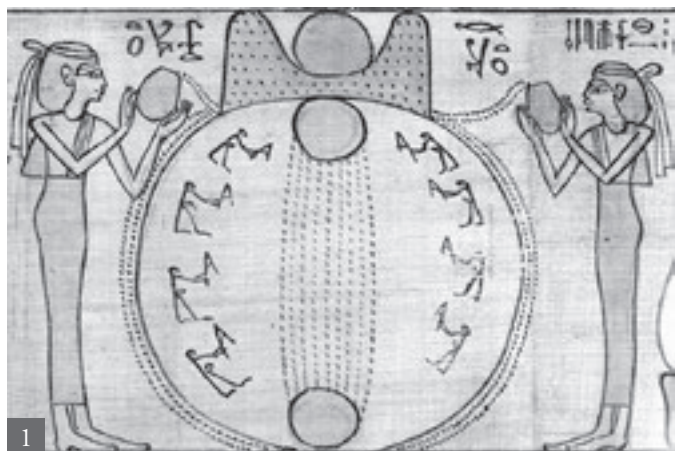
Közeledik a húsoét, amely elképzeltetlen az ősi szimbólumokkal és egyéb mintákkal, változatos technikával díszített hímestojások nélkül. Ez alkalomból nemcsak a tojással kapcsolatos mítoszokkal, szóbeli hagyományokkal és népszokásokkal ismerkedünk meg, hanem egy tojásétel receptjét is megosztjuk az olvasóval.

Világtojás – kozmikus tojás

A tojás olyan egyetemes szimbólum, amely mindenhol a megújuló, újjászülető természetet testesíti meg, így elsősorban a tavaszi ünnepeken figyelhetők meg a vele kapcsolatos változatos népszokások és mágikus hiedelmek. Ugyanakkor a tojás – egyfajta jelképes anyaméhként – egyúttal általában is a létezés eredetére és a termékenységre utal. A világ teremtését megörökítő mítoszokban szereplő kozmikus, más néven világtojás a teremtés kezdete, a minden létező csíráját magában foglaló teljesség.

Így például az óind *Csbándógyja upanisad*-ban a következőt olvashatjuk: „A két fél tojásból ezüst és arany lett. Amelyik ezüst volt, az lett az ég. Amelyik arany volt, az lett a föld. Ami külső héj volt, abból lettek a hegyek. Ami belső hártya volt, abból lettek a felhők és a köd. A benne levő erekből lettek a folyók, a benne levő csíranedvből a tengerek. Ami végül kikelt belőle, az lett a Nap.”.

Az aranyszínű, kör alakú tojássárgájának a Nappal történő azonosítása kézenfekvő gondolat, nem véletlen, hogy az ókori egyiptomban is a teremtő Ptah isten által fazekaskorongon megalkotott világtojás sárgájából eredeztették Ré-t, a Napot. (1. kép)

1

2

A finn *Kalevalá*-ban ugyancsak tojásból keletkezik a világ: „...a tojás legalsó része / alsó földdé átváltozik; a tojásnak felső része / felső éggé átváltozik; sárgájának felső része / világító fényes nappá; fehérjének felső része / átváltozik halvány holddá”.

Az ókori görög mitológiában a hattú alakját magára öltő Zeus és Léda nászából származó Dioszkuroszok és lánytestvéreik, Helené ikernővéreivel, Klütaimnézstrával ugyancsak tojásból születtek.

(2. kép)

A misztériumvallásokban a világos és sötét színnel jelölt tojás a fény és a sötétség, illetve az élet és a halál elválaszthatatlan egységét jeleníti meg, ugyanis e gondolkodásban a világban ható ellentétes erők egyaránt az őstojásból származnak. A tojás – a lélek-madár képzzel összefüggésben – feltámadás, újjászületés jelentésben síremlékeken is megjelent, például a hellenizmus korában. A széttört tojásból égbe szálló madár a földi, anyagi létből való kiszabadulás kifejezője. (Pál József – Újvári Edit szerk.: *Szimbólumtár. Jelképek, motívumok, témák az egyetemes és a magyar kultúrából*. Balassi Kiadó, 2001.)

A keresztény művészetben a Madonna-ábrázolásokon megjelenő tojás egyaránt szimbolizálhatja az univerzum négy elemét, a teremtést és a szeplőtelen fogantatást. E cikk írásakor éppen Párizsban tartózkodom, ahol a Luxemburg-kert közelében, a *Da Vinci-kód* című film egyik színhelyén, a Saint-Sulpice katedrális mellékhajójában bukkanunk arra a Szeplőtelen Szűzanya szoborra, amelynek alkotója a világtojásra helyezte Máriát, amint éppen a kígyót taposja el, jelezvén, hogy ő mentes az első emberpárnak az Édenkertben elkövetett bűnétől. (3. kép)

3

A híres németalföldi festő, Hieronymus Bosch több képén is megjelenik a tojás-szimbólum. Így például a *Gyönyörök kertje* című szárnyasoltár *A földi gyönyörök kertje* című táblaképén (1503–1504. Madrid, Prado) a háttérben ábrázolt, többől kilépő, újjászületett emberek az eredeti ősszállapotot jelző tojásba térnek vissza. (4. kép)

Az alkímiában a tojás a hermetikusan zárt lombik megfelelője, amely csíra formában mint „prima materia” minden létezőt magában foglal. A héja, a hártájája, a sárgája és a fehérje a négy elemet jelölte, emellett az alkímiában központi szerepet játszó fémeket is összefüggésbe hozták vele: a sárgája az arany, a fehérje az ezüst. A tojásból nő ki a „fehér virág” (ezüst), a „vörös virág” (arany) és a „kék virág” (a bölcsek virága). (5. kép)

*

A tojás a magyar néphagyományban

A tojás a magyar népi hitvilágban és népszokásokban is fontos szerepet tölt be, többnyire termékenységvarázsló jelleggel, illetve az újjászületést, növekedést jelképező tárgyként, a jeles napok és az életfordulók rítusaiban egyaránt. Sok helyen szokás volt például a csecsemő első fürdetővizébe tojást ütni, hogy a gyerek szép, egészséges legyen. Ugyanezzel a céllal az újszülöttet az első látogatás alkalmával tojással ajándékozták meg, amellyel az arcát is megsimították, hogy olyan szép legyen, mint a tojás.

Lakodalomban a menyasszony széke, vagy a vőlegény házába való bevezetésekor az új asszony lába alá gurított tojással igyekeztek biztosítani a bő gyermekáldást és a könnyű szülést.

Nálunk kevés nyoma van a tojásnak mint halotti ételnek, azonban régészeti sírfeltárásokkor gyakran előfordul a sírokba tett tojás, amely valószínűleg a feltámadás, újjászületés jelképe lehetett.

Főként Kelet-Európában érhető tetten a tojás agrárkultuszban játszott szerepe: a szántó föld termékeny tételét, illetve a vetés sikerét földbe helyezett tojással igyekeztek biztosítani. Az állatok – főleg a szarvasmarha – termékenységét, szaporaságát ugyancsak tojással serkentették például Szent György napján.

A tojást a népi gyógyászatban is számos betegség gyógyítására használták, például – sárga színe révén – elterjedt analógiás gyógy-

szere volt a sárgaságnak, de a szerelmi, termékenységvarázsló mágiaiban is szerepe lehetett.

A tojás húsvéti szerepe összefügg az ókori Közel-Kelet egykori tavaszi évkezdésével is. Az egyház keresztény szimbolikát társított a tojáshoz: a sírjából feltámadó Krisztus jelképeként értelmezte, így vált szokássá a húsvéti tojás festése, amelynek piros színe a Megváltó értünk kiontott vérének jelképezi. A IV. századtól a húsvéti tojás már egyházi áldásban részesítették, a XII. századtól pedig ez a szertartás kötelező lett, így a vallás egyúttal megerősítette és fenntartotta a tojással összefüggő ősi jelképrendszert is.

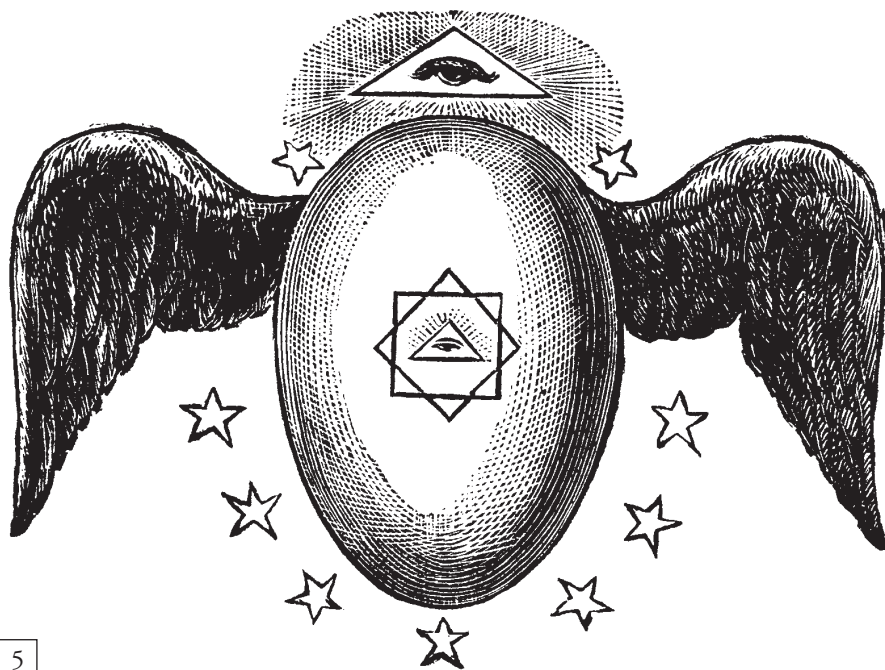
A tojás díszítése és kultikus felhasználása nem keresztény találmány, az egyház ebben is egy korábbi gyakorlatot igyekezett kereszténnyé tenni. A díszített húsvéti tojás elsősorban Európa keleti felén terjedt el, míg Közép- és Nyugat-Európában általában egyszerűre festik. A kovácsoltvas vagy más, lágyabb fémdíszekkel ellátott patkolt tojás a húsvéti hajnalját díszítette, de rontáselhárító feladatot is betölthetett. A húsvéti tojást nemcsak locsolás fejében, hanem rokonoknak, sőt a közösség előljáróinak, megbecsült személyeinek is adhatták ajándékba. Korábban például feudális szolgálat is volt. A húsvéti tojás elfogyasztását jótékony hatásúnak tartják, héját gyakran mágikus tárgyként is használják: a görögkeleti vallásúak a sírokra teszik.

A húsvéti tojás a városi polgárság és a parasztság körében is népszerű tojásjátékok fontos eszköze volt, amelyeknek hazánkban három fő típusát ismerték: a tojásösszeütést, a tojásdobálást, valamint a tojásgurítást. A tojásösszeütés (*kókányozás, ticselés, kocsolás, kukózás*) abból állt, hogy húsvét másnapján a fiúgyermek a locsolásért ajándékba kapott tojásokat hegygel összeütötték. Akinek tojása épségben megmaradt, az nyert, mert a sajátja mellé megkapta társa törött tojását is. A tojásdobálás szabályai sokfélék voltak, a labdajátékokhoz hasonlóan ügyességi feladatokat jelentettek. Az elsősorban a Dunától nyugatra ismert tojásgurítás valóságos népiünnepély keretében zajlott: az egyik csapat egy dombrol eregette le a tojásokat, lent pedig egy másik csapat igyekezett azokat elkapni. Nyugat-Európában a szászok, britek, normannok körében volt szokás a húsvéti tojástánc, melynek lényege, hogy a földön elszórt tojások között úgy kellett táncolni, hogy egy se törjön össze. Egy ilyen jelenet látható Pieter Aertsen *Tojástánc* című festményén, ahol dudás fújja a talpalávalót. (6. kép)

*

A tojás a paraszti gazdálkodásban

A tojás mindig is fontos szerepet töltött be a táplálkozásban. A szabad tartású tyúkok to-

6

jása mellett valamennyi háziszárnyas, sőt számos vadon élő madár tojását is fogyasztották. A tojás hozam növelésére minden lehetséges módszert bevetettek a gondos takarmányozástól a meleg tyúkólkokon keresztül a mágikus módszerekig – gondoljunk csak például a Luca napi kotyolásra. A tojást változatos formájú, szalmából font, fedeles edényekben tárolták, nyáron a hűvös kamrában, télen a lakásban.

A tyúktartás legfőbb haszna volt a tojás, amit a gazdasszonyok gyakran még a saját, otthoni szükségleteik rovására is igyekeztek pénzé tenni. Ahogyan Fél Edit is megfigyelte a Komárom megyei Kocson: „A tojást eladja, aki csak teheti. [...] Tojás cserélnek a boltokban dohányt, olajat, fűszert, sokan még újságot is. Nagyobb házaknál a tojásból rendszeresen pénzelnek. A tojást a helybeli *tojásoskofák* szedik össze; jár ugyan ki Tatáról is tojásszedő. Van, aki maga viszi be a tatai piacra eladni.”

A Nyugat-Magyarországról Ausztriába irányuló baromfi- és tojáskivitelt egyébként nagybani kereskedők, a *tyúkácsok* bonyolították, akik nagy lovakocsikkal járták a Kisalföld, a Nyugat-Dunántúl falvait, és a beszerző körúton összegyűjtött tojást kocsiládákban, hordókban szállították a császárvárosba. Egy-egy kocsirakomány akár 18–25 ezer tojás is lehetett.

*

Tojásfogyasztás, tojásételek

A tojás az egyik legtáplálóbb, legsokoldalúbban felhasználható eledelünk, a magyarok is ősidők óta fogyasztják. Erről tanúskodik régi neve is, a *mony*, amely finnugor eredetű szó, és tikmony, tyúkmony alakban (tyúktojás jelentéssel) még a XX. században is előfordult a tájnyelvben.

Bár a tojás fogyasztását az utóbbi évtizedekben a dietetikusok a koleszterintartalma miatt nem tanácsolták nagy mennyiségben, a legújabb kutatások szerint éppen hogy javasolt akár mindennapi eledelként is. Így voltak ezzel eleink is. Mátyus István professzor híres *Ó és Új diatetika* című egészségügyi tanácsadó könyvében már 1787-ben megállapította, hogy nincs az ég alatt még egy olyan matéria, amely vérünk szérumával ennyire megegyezne. Így gondolták ezt a régiek mind, így aztán egyáltalán nem volt ritka eset, hogy a vadmadarak vagy a háziszárnyasok tojását azonmód, nyersen megitták. Kardos László írja 1943-ban az Őrség népi táplálkozása kapcsán, hogy „régibben többfajta madár tojását is megitta a pásztorgyerek, ma már csak a *fogol-ét*”. Gyermekkoromból én is jól emlé-

szem, hogy mikor apámmal összeszedtük a friss tojásokat, milyen jóízűen szippantotta ki a hegyén kilyukasztott tojás tartalmát.

A tojás elkészítésének sokféle módját ismerték eleink. Például, az említett Őrségi pásztorgyerek gyakran fogott varjút, amelynek tollas bőréből, azt egyben lefejtve, szalmával kitömve madárijesztőt készített, a húsát pedig tojással megsütve ette meg. Ették a tojást főve, sütvé – rántottának, tükörtőjásnak – főztek vele levest, tojáspörköltet, mártások, szószok sűrítésére, tésztagyúráshoz, palacsinta és sütemények alapanyagául is felhasználták. Alább az Őrségből idézem Kardos László nyomán a tojásos levesek elkészítésének módját.

*

Szegényes-leves

Szegényes-leves a neve annak a levesnek, ami nem egyéb, mint vöröshagymás, paprikás izzó zsírral ízesített, forralt sós víz. Betegnek adják. Az egyszerű rántott levesbe csak egy tojást ütnek. Gazdagabb már a tojásos leves: sós vizet forralnak, berántják, majd több lisztes tojást csorgatnak bele. A tojást előbb felverik, vagy ahogy Szentpéteren mondták, összezabolják. Készülhet hagymás, paprikás izzózsírral és ezt engedik fel sós vízzel. Alkalmi étel. Köménymag is kerülhet bele. Ekkor már köményes leves, illetőleg köményleves. Szalafőn kódis-levesnek is mondták. Rántással is, meg téföls habarással is ismert. Tojást csak újabban csorgatnak bele a felfőtt és berántott köményes lébe. Reggel jó gyomrot csinál – mondják. A köményt a rántásba is beletehetik. A savanyú tojásleves ugyanúgy készül, mint a rántásos, de még ecettel is behabarják. Előfordul az is, hogy egészben fő a tojás a levesben. Egyébként bablevesbe is, meg köményes levesbe is szokás egy kis tojásos lisztet beléengedni.

*

Legrégibb szakácskönyveinkben is számtalan tojásétel receptjét találhatjuk meg. Misztótfalusi Kis Miklós 1698-ban, Kolozsváron kiadott szakácskönyvében még *tyúkmony*-nak nevezi a tojást, amelyből többek között készíthető *tyúkmony-sajt*, *töltött tyúkmony*, *tyúkmony zsufa*, azaz tojásos savanyú mártás, *tyúkmony saláta*, *tyúkmony-lév* (tojásleves), *disilber* (buggyantott tojás). Czifray István, József nádor udvari szakácsmestere *Magyar nemzeti szakácskönyve* a XIX. század meghatározó, több kiadást megélt gasztronómiai munkája – amely a kutatók szerint a legpontosabb képet nyújtja a kor ételeiről – összesen 64 tojásétel elkészítését ismerteti, melyekből a *folkMAGazin* következő számában nyújtunk bővebb ízelítőt.

Addig is jó étvágyat a húsvéti tojáshoz!

Juhász Katalin

ENGLISH TABLE OF CONTENTS

Page 3 Javorszky Béla Szilárd's new book on the Vujicsics Ensemble – entitled: *"A Vujicsics örökség"*. Kossuth Kiadó, 2019. The book's introduction provides an excellent summary of Vujicsics's path leading up to their formation in 1974 taking over from an older generation that accompanied the local dance group in the Pomáz/Szentendre area just north of Budapest. During over the 45 years of activity (dance houses, concert tours locally and abroad, etc) the band has made 4 records and has beautifully been passing on their music to their sons, who in 1995 started a band successful in its own right called *Söndörgő*. Both bands play **Balkan and music of the Serbian and Croatian minorities in Hungary**.

Page 5 Cécó Workshop is involved in research on and popularization of **folk dance and folk dance music of Voivodina**. The initiative also actively encourages traditional dance in its earlier function as part of a local community experience. The group was founded by Resócki Róland. Members are young working people, secondary school and university students from the region who have taken part in local folk dance groups. They are supported by the Voivodina Hungarian Folklore Center and maintain contacts with the Ethnography and Cultural Anthropology Department at Szeged University and the Institute of Musicology of the Hungarian Academy of Sciences. In February they organized a conference in Szabadka/ Subotica, Serbia focusing on methodology for folk dance research and archiving materials collected. "Cécó" is what spontaneous dance and music gatherings used to be called in the Tisza River Region. Report by Mikuska Judit.

Page 6 New publication: Fehér Anikó: *"Kis Kideből nekem el kell menni..."* [Folk music researcher Járdányi Pál] Published in 2018 by Fundamenta profunda / 9. Hungarian Academy of the Arts – Research Institute for Art Theory and Methodology. Járdányi Pál (Budapest, 1920 – Budapest, 1966) was a nationally recognized composer, music teacher, folk music researcher, also a violinist, music theorist. An expert in all these areas at the same time, his multi-faceted knowledge gave of all his work an unusual depth. Recommendation by Kiss Eszter Veronika.

Page 8 There is an **exhibition of traditional weavings** by Fodorné László Mária of Hungary's **Sárvíz region** at Vigadó Galéria, Budapest. The exhibition will be open from 2019 February 9 through Easter. Fodorné László Mária has lived her entire life in the village of Decs in Hungary's Sárvíz region (Tolna County). She recently celebrated her 70th birthday. She began learning weaving as a ten year old from her neighbor and she hasn't stopped weaving since. She has taught several hundred girls, women and even her husband to weave. Fifty years ago they wove in every house in the Sárvíz Region, now Fodorné László Mária is pretty much the last one still weaving. Printed here is ethnographer Bali János's speech given at the exhibition opening.

Page 11 New records: **Szászcsávási Dalárda** (recorded 1992–1994 – traditional singing),

Szászcsávás Band 6 (re-release of recordings from 1996–2007). Both are 2019 Fonó releases. Recordings of traditional music from the Transylvanian village of Szászcsávás (Ceuaş, Romania) played by the local band, and sung by local residents. All recordings were made on location in the village. Szászcsávás is unique in the Hungarian language area as probably the only place where the local singing tradition is polyphonic. This means that all the singing, not only in church, but also at weddings, celebrations and parties is sung in five part harmony, a practice that is passed down in the families. Producer: Szánthó Zoltán.

Page 14 Interview with **Salamon Soma**. Soma is a **musician**, he plays **shepherd's flutes and accordion** in several folk music formations. He studied piano. He is part of a second generation of *táncház* children – meaning that he grew up in a family that participated in – and he was surrounded by music and dance of – the dance house movement. Presently he is **working on a doctorate at the Liszt Academy of Music, where he also teaches** foreign students about Hungarian folk music – in English. "...Which in itself is not a simple task, given that there isn't a unified terminology. Hungarian ethnomusicological studies, for the most part, have not been written for foreigners". He mentions his family, Éri Péter, Ménes Ágnes, Németh Ildikó and Szabó Szilárd as mentors or people that have influenced his life path. Interview by Grozdits Károly.

Page 18 **Fodor Sándor "Netti" (1922–2004)**. Biographical information on **Netti Sanyi lead fiddler, Gypsy primás from Transylvania's Kalotaszeg region**. He was the last of the generation of traditional musicians that learned and played in the traditional life of his region. An intelligent man, excellent musician, big personality, a professional that played his best in every situation - from local rural weddings and balls, to dance houses, folk music and dance camps in Hungary, performing on tour in Western Europe and the USA. His music and personality has been preserved in archives, on film, on many CDs. By Transylvanian ethnomusicologist Könczei Csongor – first published in 2005 in Transylvanian journals *"Művelődés"* (2005:13-14) and *"Kalotaszeg"* (2005:9-10.).

Page 22 **Exhibition: photos by Henics Tamás** from 20 years visiting **Transylvania's Kalotaszeg and Mezőség regions**. Tamás, a well-known and active figure in dance house circles, has already published three volumes of his photography. 15 years ago he founded the yearly music festival in the village of Mecsér in Northern Hungary. He plays folk viola and was born and grew up in western Hungary's Órség region. He also happens to be a successful medical researcher who lives most of the time in Vienna. His exhibition is at *Hagyományok Háza* (1011 Budapest, I. Corvin tér 8.) from 2019 Mar 2 to Apr 5, then it moves to the *Táncház*találkozó for April 6-7th.

Page 30 List of 2019 summer Hungarian folk music and dance camps.

Page 34 A group of **Székely Hungarians left Bukovina in the spring of 1910**. They relocated in the village of *Sztrigyszentgyörgy/Streisângeorgiu* in Transylvania's Hunyad County. Then in 1922-23, after WWI, 30 Bukovina Hungarian families left Transylvania for Brazil hoping for a better life. Some of those families ended up trying to make it somewhere in the Brazilian jungle, where they founded a community they named *Boldogasszonyfalva*. Sometimes news of the families in the Brazilian jungle found its way back to the cantor in *Sztrigyszentgyörgy* who kept a diary chronicling them. Here are excerpts from the diaries of village cantor *Benkő Lajos* (died approx 1983) for *Kóka Rozália's* series: *On History's Road*.

Page 40 **Tradition and modernization – storytelling in Hungary**. "Storytelling in Hungary today shows an interesting duality. There a wonderful storytelling tradition, and Hungarian folktale research is famous world-wide. The storytelling revival seen abroad, has only more recently begun in Hungary... Those arriving from ethnographic and folklore studies emphasize live storytelling... But another important area is...stories or tales applied to other fields where emphasis is not necessarily on adherence to tradition, such as: story therapy, story pedagogy, story psychology, or [so-called] 'biblio therapy'." The author of this article has "over the past seven years told stories abroad, in [Hungarian] pre-schools, schools, libraries, at conferences and festivals". She is a member of the international *Storytelling Peace Council*. By *Bumberák Maja*.

Sue Foy

folkMAGAZIN

2019/2, XXVI. évfolyam, 2. szám

Megjelenik évente 6+1 alkalommal

Kiadja a Táncház Alapítvány

Alapítványi gondnok: Nagy Zoltán

Kuratóriumi tagok: Sándor Ildikó, P. Vas János

Felélős szerkesztő: Grozdits Károly

Tervező-szerkesztő: Berán István

Munkatársak:

Bede Judit, Gósi Anett,

Juhász Katalin, Kóka Rozália,

Széki Soós János

Budapest, I. ker., Szilágyi Dezső tér 6.

Lévelelő: 1255 Budapest, Pf. 153

Tel./fax: (36.1) 214-3521

folkmagazin@tanchaz.hu

www.folkmagazin.hu

Porszinter Nyomda

Tel.: 1/388-7632

ISSN - 1218 - 912X

Országos terjesztés: Lapker Zrt.

Bankszámla-szám: 11701004-20171625

Külföldről: OTP I. ker. fiók,

1013 Budapest, Alagút u. 3. Hungary

Táncház Alapítvány (B.I.C.) OTPVHUHB

HU55 11701004 20171625 00000000

Támogatónk a Nemzeti Kulturális Alap
Népművészet Kollégiuma

Fotó: Bergics Balázs

Fotó: Fodor László

A TÁNCHÁZTALÁLKOZÓ 2019 PROGRAMJÁBÓL

Csoóri Sándor és Fiai

Széki táncok – Szombat, 15.00, Küzdőtér

Pásztorhóra

Lemezbemutató – Szombat, 16.40, Kodály Zoltán Terem

Magos Zenekar

Zselyki táncok – Szombat, 14.00, Küzdőtér

Berka Együttes

Koncert – Szombat, 15.20, Kodály Zoltán Terem

Pengetős Trió

Koncert – Szombat, 12.30, Kodály Zoltán Terem

Fotó: Szűcs Ágnes

ORSZÁGOS

broadway.hu
BEMUTATJA

FÓTÁMOGATÓ: otpbank

TÁNCHÁZ TALÁLKOZÓ 2019 ÉS VÁSÁR

APR.
6-7.

VASÁRNAPI KONCERT:
SZALONNA
ÉS BANDAJA,
CIMBALIBAND
ÉS DANICS DÓRA

ARÉNA

Emberi
Erőforrások
Minisztériuma

25 nka

jegy.hu

Budapesti
Tavaszi
Fesztivál

19

JEGYEK KAPHATÓK A BROADWAY JEGYIRODÁKBAN. WWW.BROADWAY.HU

20192

5 999548 111840

FOLK MAGAZIN

25 nka
Nemzeti Kulturális Alap